

KRAKOWSKA AKADEMIA

im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego

Wydział: Psychologii i Nauk Humanistycznych

Kierunek: Pedagogika

Specjalność: Pedagogika Resocjalizacyjna

Beata Maleta

**KSZTAŁCENIE I WYCHOWANIE NIEPRZYSTOSOWANYCH
SPOŁECZNIE DZIEWCZĄT NA PODSTAWIE BADAŃ
PRZEPROWADZONYCH W MŁODZIEŻOWYM OŚRODKU
WYCHOWAWCZYM IM. ŚWIĘTEJ SIOSTRY FAUSTYNY
W KRAKOWIE**

**Praca magisterska
napisana pod kierunkiem
prof. nadzw. dr hab. Teresy Olearczyk**

Kraków 2017 r.

*Pragnę wyrazić wdzięczność Promotorowi pracy
prof. nadzw. dr hab. Teresie Olearczyk
za cenne wskazówki i wszelką pomoc,
dzięki której ta praca mogła powstać.*

SPIS TREŚCI

WSTĘP	2
Rozdział 1. ANALIZA WYBRANYCH ZAGADNIEŃ TEORETYCZNYCH	3
1.1. Nieprzystosowanie społeczne – pojęcia definicyjne	3
1.2. Przyczyny i rodzaje nieprzystosowania społecznego	4
1.3. Specyfika nieprzystosowania społecznego dziewcząt	6
1.4. Proces kształcenia dziewcząt nieprzystosowanych społecznie	8
1.5. Proces wychowywania dziewcząt nieprzystosowanych społecznie	12
Rozdział 2. METODOLOGIA BADAŃ WŁASNYCH	16
2.1. Przedmiot i cel badań	16
2.2. Problemy badawcze	16
2.3. Hipotezy	17
2.4. Zmienne i wskaźniki	17
2.5. Metody, techniki i narzędzia badawcze	18
2.6. Organizacja i przebieg badań	20
2.7. Teren badań i grupa badawcza	21
Rozdział 3. ANALIZA WYNIKÓW BADAŃ WŁASNYCH	22
3.1. Historia placówki	22
3.2. Charyzmat i misja Ośrodka	22
3.3. Podstawy prawne	23
3.4. Infrastruktura Ośrodka	24
3.5. Procedury przyjęcia dziewcząt do placówki	25
3.6. Problemy wychowanek	26
3.7. Sytuacja rodzinna wychowanek	27
3.8. Kompetencje dydaktyczno – wychowawcze kadry	28
Rozdział 4. PROCES KSZTAŁCENIA I WYCHOWANIA DZIEWCZĄT W MŁODZIEŻOWYM OŚRODKU WYCHOWAWCZYM IM. ŚWIĘTEJ SIOSTRY FAUSTYNY W KRAKOWIE	29
4.1. Organizacja i przebieg procesu kształcenia dziewcząt	29
4.1.1. Sytuacja szkolna badanych	29
4.1.2. Metody pracy dydaktyczno – resocjalizacyjnej	29
4.1.3. Uzdolnienia uczennic	31
4.1.4. Przygotowanie do zawodu	32
4.2. Organizacja i przebieg procesu wychowania dziewcząt	33
4.2.1. Trudności wychowawcze w percepcji wychowawców i wychowanek	33
4.2.2. Metody pracy wychowawczej	34
4.2.3. Oddziaływania opiekuńcze	35
4.2.4. Oddziaływania wychowawcze	36
4.2.4.1. Samorządność wychowanek	37
4.2.4.2. Działalność usamodzielniająca wychowanki	38
4.2.4.3. Sposoby spędzania czasu wolnego przez wychowanki	39
4.2.4.4. Formacja duchowa jako forma pracy resocjalizacyjnej	40
4.2.5. Oddziaływania terapeutyczne	41
4.2.6. Współpraca z rodzicami wychowanek	43
4.2.7. Współpraca z instytucjami i usamodzielnienie wychowanek	45
4.2.8. Współpraca i wspieranie absolwentek	46
PODSUMOWANIE I WNIOSKI	47
BIBLIOGRAFIA	48
ANEKSY	49
1. Tabele	49
2. Wykresy	49
3. Zdjęcia	49
4. Kwestionariusz ankiety	50

WSTĘP

Proces resocjalizacji osób nieprzystosowanych społecznie coraz częściej jest przedmiotem ostrej krytyki. Poddaje się krytyce zasadność prowadzenia działalności resocjalizacyjnej w jej aktualnym kształcie, tak organizacyjnym jak i formalnym. Jednocześnie, ze względu na protesty społeczne i brak przyzwolenia dla prowadzenia procesu resocjalizacji w warunkach wolności dozorowanej, zmniejszają się możliwości wykorzystywania walorów tkwiących w otwartych środowiskach wychowawczych.

Potrzebę poszukiwania nowych rozwiązań można argumentować na dwa sposoby. Pierwszy opiera się o tezę, często formułowaną przez praktykę, że niewielka grupa niedostosowanych wymaga izolacji, więc nieuzasadnione jest poddawanie regułom prawnym izolowania tych, którzy co prawda weszli w kolizję z prawem, ale nie mają "osobowości przestępczej". Drugi sposób argumentacji to przekonanie o tym, że jeśli resocjalizacja, to tylko w warunkowaniu pedagogicznym, co w praktyce odnosi się do poszukiwania walorów wychowawczych w działalności resocjalizacyjnej. Teoria i praktyka pedagogiczna określiły ten typ warunkowania formułując tezę, że resocjalizacja może być tożsama z procesem wychowania tylko wtedy, gdy wychowanek ma szansę być w tym procesie podmiotem oddziaływania. W przypadku gdy tej możliwości nie ma, ważniejsze staną się procedury instrumentalne. Charakter procesu wychowania z jednej strony wyznaczany jest przez przyjęte przesłanki teorii poznania i teorii wartości, z drugiej zaś strony przez doświadczenie pedagogiczne i możliwości organizatora.

Doświadczenia wychowawcze wskazują, że młodzież resocjalizowana w warunkach większej wolności bardziej się otwiera ku niej. Oddziaływanie resocjalizacyjne to coś więcej niż tylko diagnoza i ocenianie zachowań młodzieży o zaburzonej osobowości, jej izolacja i stopniowanie kar. O młodzież bowiem trzeba nieustannie zabiegać i tworzyć system alternatywnych możliwości rozwijania jej dobrych stron, umacniania pożądanych postaw i zachowań, o czym wspomina Marek Konopczyński. Z kolei za Otto Lipkowskim warto przypomnieć, że główną zasadą placówek resocjalizacyjnych jest to, że zakład jest dla nieletniego, a nie nieletni dla zakładu.

Problematyce kształcenia i wychowania dziewcząt nieprzystosowanych społecznie w badaniach naukowych poświęcono niewiele miejsca. Tymczasem biorąc pod uwagę specyfikę i trudności związane z tym procesem, ważne jest podejmowanie badań i specjalizowanie się w dostosowywaniu nowych form oraz metod pracy dydaktyczno – wychowawczej do możliwości i potrzeb wychowanek.

Wieloletnie doświadczenie pracy z dziewczętami nieprzystosowanymi społecznie stało się dla mnie inspiracją do podjęcia badań nad procesem ich kształcenia i wychowania w ramach struktury Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego. Celem niniejszej pracy jest zbadanie procesu kształcenia i efektywność wychowania dziewcząt społecznie nieprzystosowanych prowadzonego w Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym im. Świętej Siostry Faustyny w Krakowie.

Praca składa się z czterech rozdziałów. Pierwszy rozdział zawiera analizę wybranych zagadnień teoretycznych związanych z problematyką nieprzystosowania społecznego. Na podstawie literatury przedmiotu opisany w nim został proces kształcenia i wychowania dziewcząt nieprzystosowanych społecznie oraz jego uwarunkowania.

Drugi rozdział obejmuje metodologiczne założenia badań własnych. Omówiona w nim została problematyka badawcza - cele badań, problem główny i problemy szczegółowe oraz zastosowane metody, techniki i narzędzia badawcze.

Trzeci rozdział przedstawia analizę wyników badań własnych. Jest w nim częściowo przedstawiona monografia Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego im. Świętej Siostry Faustyny w Krakowie, a także analiza wyników badań własnych dotycząca charakterystyki podopiecznych placówki i kadry dydaktyczno – wychowawczej.

Czwarty rozdział obejmuje analizę procesu kształcenia i wychowania dziewcząt społecznie nieprzystosowanych prowadzonego w Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym im. Świętej Siostry Faustyny w Krakowie oraz stosowne w nim metody i formy pracy.

Pracę kończy podsumowanie i wnioski praktyczne wynikające z przeprowadzonych badań.

Prezentowana praca badawcza jest próbą głębszego poznania trudności i potrzeb wychowanek Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego im. Świętej Siostry Faustyny w Krakowie zachodzących w procesie ich kształcenia i wychowania. Uzyskane wyniki badań mogą posłużyć jako materiał do opracowania metod i form oddziaływań w pracy dydaktyczno-wychowawczej z dziewczętami nieprzystosowanymi społecznie.

Rozdział 1. ANALIZA WYBRANYCH ZAGADNIENÍ TEORETYCZNYCH

1.1. Nieprzystosowanie społeczne – pojęcia definicyjne

Podając problematykę nieprzystosowania społecznego zapoznałam się z literaturą pedagogów poruszających złożoną rzeczywistość interesującego mnie zjawiska. Do polskiej literatury naukowej pojęcie nieprzystosowania społecznego wprowadziła Maria Grzegorzewska w 1959 roku. Określiła je jako „zespół wszystkich nieletnich wymagających specjalnych metod wychowawczych”. 5 lat później podała między innymi takie symptomy nieprzystosowania społecznego jak: tendencje społecznie destruktywne, nieżyczliwy stosunek do człowieka, brak hamulców¹. W odniesieniu do jej definicji, K. Pospiszyl i E. Żabczyńska stwierdzili, że „wymienione przez Grzegorzewską cechy zachowania składają się w sumie na to, co w psychologii zwykło się nazywać zaburzeniami struktury osobowości”².

Definicję nieprzystosowania społecznego jako współwystępowania elementów osobowościowych ze społecznymi podał O. Lipkowski, określając je jako „zaburzenie charakterologiczne o niejednorodnych objawach, spowodowane niekorzystnymi zewnętrznymi lub wewnętrznymi warunkami rozwoju, a wyrażające się wzmożonymi i długotrwałymi trudnościami w dostosowaniu się do normalnych warunków społecznych i w realizacji zadań życiowych danej jednostki”³. Według definicji Ministerstwa Edukacji Narodowej niedostosowanie społeczne - to dzieci i młodzież, u których na skutek zaburzeń wewnętrznych lub niekorzystnych warunków środowiskowych występują utrwalone zaburzenia w zachowaniu⁴.

W ujęciu Aleksandry Maciarz nieprzystosowanie społeczne to z kolei „zachowanie świadczące o nieumiejętności dostosowania się do wymagań i norm społecznych, poprawnego społecznie współżycia i współdziałania z innymi. W skrajnych przypadkach – nieuznawanie społecznie akceptowanych wartości i postaw, społeczna wrogość wobec otoczenia”⁵.

Natomiast Lesław Pytka podając definicje nieprzystosowania społecznego: objawowe, teoretyczne, operacyjne i utylitarne, wskazuje, że nieprzystosowanie społeczne to:

- odmiana rozwoju społecznego dziecka powodująca złe skutki dla samego dziecka i jego otoczenia społecznego - za: D. Wójcik, *Nieprzystosowanie społeczne młodzieży. Analiza psychologiczno – kryminologiczna*, 1984
- brak podatności dzieci i młodzieży na normalne (stosowane powszechnie) metody wychowawcze, co skłania rodziców oraz instytucje wychowawcze do poszukiwania specjalnych metod wychowawczych, medyczo – psychologicznych i medycznych
- rodzaj zaburzeń w zachowaniu, spowodowanymi negatywnymi warunkami środowiskowymi bądź zaburzeniami równowagi procesów ośrodkowego układu nerwowego
- zaburzenia emocjonalne, wyrażające się trudnościami lub niemożliwością współżycia jednostki z innymi ludźmi
- zaburzenia charakterologiczne spowodowane niekorzystnymi zewnętrznymi lub wewnętrznymi warunkami rozwoju, będące przyczyną wzmożonych trudności w dostosowaniu się do uznanych norm społecznych oraz w realizacji zadań życiowych
- złożone zjawisko (psychologiczno – społeczne) wyrażające się zachowaniem sprawiającym wiele kłopotów i trudności jednostce i jej otoczeniu i jednocześnie powodującym subiektywne poczucie nieszczęścia
- zespół zachowań świadczący o nieprzestrzeganiu przez jednostkę pewnych podstawowych zasad postępowania obowiązujących młodzież w danym wieku, przy założeniu, że zachowania te powtarzają się, czyli są względnie trwałe⁶.

Z kolei Czesław Czapów, klasyk polskiej myśli resocjalizacyjnej, zjawisko nieprzystosowania społecznego nazywa wykołajeniem społecznym. W jego ujęciu polega ono na „takim przeciwstawieniu się normom, które, obiektywnie rzecz biorąc, burzy wszelki ład społeczny, warunkujący istnienie kultury, czyli na przeciwstawieniu się globalnemu społeczeństwu”⁷.

W literaturze przedmiotu termin „nieprzystosowanie społeczne” bywa zastępowany innym określeniami, takimi jak: niedostosowanie, wykołajenie, demoralizacja, a ich zakres pojęciowy jest podobny we wszystkich przypadkach.

¹Pospiszyl K. i Żabczyńska E., *Psychologia dziecka niedostosowanego społecznie*, PWN, Warszawa 1985, s. 138.

²Pospiszyl K. i Żabczyńska E., tamże, s. 14.

³Lipkowski O., *Dziecko społecznie niedostosowane i jego Resocjalizacja*, Warszawa 1971, s. 37.

⁴Pytka L., *Pedagogika resocjalizacyjna: wybrane zagadnienia teoretyczne, diagnostyczne i metodyczne*, Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, Warszawa 2000, s. 84.

⁵Balcerek – Kałek A., *Budowanie szkolnych programów profilaktyki*, PWN, Warszawa 2003, s. 9.

⁶Pytka L., *Pedagogika resocjalizacyjna*, Wyd. Akademii Pedagogiki Specjalnej, Warszawa 2000, s. 21 - 23.

⁷Czapów Cz., *Pedagogika Resocjalizacyjna*, PWN, Warszawa 1971, s. 55.

1.2. Przyczyny i rodzaje nieprzystosowania społecznego

Zachowania antagonistyczno - destruktywne są rezultatem określonych zmian osobowości jednostki, te zaś stanowią skutek działania różnych, zewnętrznych i wewnętrznych czynników (przyczyny) wpływających na jednostkę w toku jej socjalizacji. Wynika stąd wniosek, że wszelkie usiłowania oddziaływać wyłącznie na niepożądane zachowania wychowanka, z pominięciem pracy nad jego osobowością i usuwania przyczyn - nie mogą przynieść oczekiwanych skutków wychowawczych. Działania wychowawcze, jeżeli mają być skuteczne, powinny być skoncentrowane na stanie osobowości ucznia oraz na przyczynach, które ten stan wywołały, nie zaś na zewnętrznych objawach niedostosowania (zachowaniach).

Można wyróżnić następujące przyczyny nieprzystosowania społecznego:

1. Biologiczne

Zagrożenie może wystąpić już w okresie niepomyślnej ciąży bądź przy narodzeniu, powodując tzw. poporodowy uraz mózgu. U osobników z poporodowym urazem mózgu zaobserwować można zaburzenia charakteru, ciężkie zespoły psychopatyczne, czasem wybitne, choć jednokierunkowe zdolności (słynne przypadki fenomenalnych zdolności, wyłącznie w jednym, wąskim zakresie - np. perfekcyjne rzeźbienie figurek koni lub umiejętność ustalania dnia tygodnia na podstawie podanej daty), a czasem ciężkie niedorozwoje. Takie dzieci trudniej dostosowują się do środowiska, wpadają w konflikty z otoczeniem, są podatne na bodźce nerwicotwórcze.

2. Środowiskowe:

a) Środowisko rodzinne - uzależnienie kształtowania postaw od środowiska domowego - poziomu kultury życia rodzinnego oraz braki w tym zakresie, atmosfery w domu rodzinnym oraz kultury pożycia rodziców i kultury współżycia pozostałych osób w rodzinie, istnienia nieporozumień, nawyków, uzależnień itp. W tym kontekście istotne znaczenie ma stosunek odniesienia rodziców do dziecka, poczucie bezpieczeństwa dziecka w rodzinie, zaspokajanie potrzeb (nie tylko podstawowych - bytowych). Charakterystyczne jest, że rodzice tej kategorii przejawiają brak zrównoważenia względem swych dzieci i konsekwencji w postępowaniu. Są bądź to zbyt surowi, agresywni, bijący dzieci, bądź wykazują nadmierną pobłażliwość, ulegając wszelkim kaprysom i zachciankom dziecka. Według J. Santorskiego⁸ najbardziej stabilną osobowość (dostosowanie społeczne) wykazują osoby pochodzące z rodzin, w których rodzice wzajemnie się popierali w ustalaniu granic (konsekwencja), do jakich mogło posunąć się dziecko, wyraźnie wyznaczali sferę działań dozwolonych (akceptowanych), sferę intymności dziecka (w tym także działań uzależnionych wyłącznie od dziecka - sfera decyzyjna), w którą rodzice nie ingerowali. W przypadku rodzin rozbitych, niepełnych - wpływ rozkładu życia wewnętrznego i niezgody w rodzinie oraz pomiędzy rodzicami, wychowującymi swe dzieci w ciągłym napięciu, znerwicowaniu, agresji i konfliktowości. W ostatnim okresie także istotnym czynnikiem stała się konieczność ciężkiej pracy zarobkowej rodziców - poświęcają więcej uwagi i czasu na pracę niż na wychowanie dzieci, poprzestając najczęściej na zaspokojeniu podstawowych potrzeb.

b) Środowisko szkolne - istotny wpływ na kształtowanie postaw mają stosunki interpersonalne w układzie nauczyciel - uczeń, stosunki ucznia ze współuczniami, istnienie utrudnień i opóźnień w nauce szkolnej. Niepowodzenia szkolne prowadzą do dewiacji i niedostosowania społecznego. W tym kontekście należy wyróżnić trzy podstawowe grupy przyczyn niepowodzeń szkolnych:

I. przyczyny psychofizyczne - wynikające z zaburzeń rozwojowych samego ucznia;

II. przyczyny dydaktyczne - wynikające z określonych treści nauczania, organizacji procesu dydaktycznego i sposobu realizacji założeń programowych;

III. przyczyny społeczno - środowiskowe - wskazują na warunki pracy ucznia i nauczyciela z uwzględnieniem stosunków międzyosobniczych w układzie uczeń - uczeń, uczeń - nauczyciel, rodzice - szkoła.

c) Środowisko społeczne - może być terenem działalności grup przestępczych, które łatwo potrafią zaimponować jednostkom osamotnionym, pozbawionym opieki, odrzuconym lub "tylko" izolowanym.

3. Przyczyny rozwojowe nieprzystosowania społecznego (psychiczne) związane są z zaburzeniami procesu rozwojowego mogącymi mieć charakter przyspieszony (akceleracja), opóźniony (retardacja) bądź spowodowany dysharmonią życia psychicznego.

Akceleracja - zjawisko przyspieszonego rozwoju dzieci i młodzieży w stosunku do ich rówieśników. Objawy obejmują w zasadzie całą osobowość, zwłaszcza dojrzałość życiową, życiowe popędy emocjonalne, uspołecznienie i zainteresowanie zjawiskami świata zewnętrznego.

---

⁸ Santorski J., Miłość i praca. Źródła siły rodziny i firmy. Trwałe relacje w biznesie i szczęście w życiu osobistym. Wydawnictwo Biznesowe Nowy Projekt Chiltern - Santorski, Warszawa 2002.

Retardacja - opóźnienie, zahamowanie rozwoju. Przyczyny to czynniki materialne, warunki zdrowotnego rozwoju dziecka, atmosfera życia w rodzinie i w środowisku. Ujemne działanie tych czynników dostrzega się wyraźnie u dzieci wychowywanych poza domem rodzinnym. Młodzież z objawami retardacji emocjonalnej jest zagrożona w prawidłowym rozwoju społeczno - moralnym. U dziewcząt uczuciowo niedorozwiniętych, nie mających silnego powiązania z osobami bliższymi, zawieranie pobieżnych, doraźnych znajomości jest koniecznością rekompensującą braki w tym zakresie i prowadzi do prostytucji. Chłopcy są skłonni do kłamstwa, kradzieży i agresji.

Dysharmonia rozwoju psychofizycznego - pierwotne przyczyny mogą utknąć w organicznych zmianach w mózgu, w zwiększonej wrażliwości organizmu dziecka na niekorzystne wpływy środowiskowe. Dysharmonia może być także spowodowana obciążeniami psychicznymi, obciążeniami fizycznymi lub niedostatkami opieki materialnej.

Rozmiary nieprzystosowania społecznego są silnie powiązane z zagrożeniami w innych sektorach, a przede wszystkim z warunkami życia, pracy i uczestnictwa w kulturze rodzin polskich. Dzieci z zdeorganizowanych rodzin (rozwód) oraz dzieci alkoholików budzą najczęściej obaw z punktu widzenia ich przyszłej, prawidłowej adaptacji społecznej. Dotyczy to głównie młodzieży miejskiej (pochodzenia robotniczego), chociaż tendencje wzrostowe, oczywiście w negatywnym znaczeniu, wykazują też dzieci wiejskie.

Największą dynamikę mają symptomy wiążące się z zagrożeniem życia - narkomania, samobójstwa oraz bójki i pobicia. Stała i regularna tendencja wzrostowa w sensie liczebności wykazują symptomy nieprzystosowania szkolnego (wagary) oraz wykolejenia przestępczego (kradzieże).

Typowymi objawami niedostosowania społecznego są: nadużywanie alkoholu przez młodzież, uzależnienie lekowe, toksykomania, samobójstwa, prostytucja, ucieczki z domu, wagary, pasożytnictwo społeczne, uczestnictwo w gangach podkulturowych, notoryczne kłamstwa, werbalna agresja (wulgarność), lenistwo szkolne, nieprzestrzeganie przepisów szkoły, zaburzenia koncentracji uwagi, lękliwość, wzmożone konflikty z nauczycielami lub rówieśnikami. MEN oprócz typowych objawów wyróżniło także: włóczęgostwo, niszczenie mienia, stosowanie przemocy, bójki, przywłaszczenie cudzego mienia, kradzieże, demoralizacja seksualna, inne przestępstwa, tatuaże⁹.

Objawami społecznego niedostosowania łatwymi do obserwacji na poziomie dziecka szkoły podstawowej są:

1. Nieposłuszeństwo - postawa dziecka wyrażająca się w niespełnianiu poleceń osób dorosłych i przeciwstawianiu się im. Przeciwstawienie się wychowawcy nacechowane jest zdecydowanym negatywizmem, utrwaloną trudnością w podporządkowaniu się, złośliwą przekorą (postawą "Bo nie").
2. Konflikty w kontaktach społecznych - konflikty ujawniają się najczęściej w okresie dojrzewania (zjawisko psychosomatyczne), gdy błędy rodziców i szkoły łatwiej stają się przyczyną utrudnionych kontaktów między uczniem a nauczycielem, dzieckiem a rodzicami. Ze względu na zmiany kulturowe ostatnich lat ujawnienie konfliktów (postaw konfliktowych) może nastąpić również pod wpływem środowiska, w częściowym oderwaniu od przyczyn psychosomatycznych.
3. Lenistwo - dziecko nie stara się o własny wygląd i nie dba o ład w swoim otoczeniu - sprawia wrażenie nieporządnego; nie pracuje, więc nie ma konieczności zdobywania środków na zaspokajanie własnych potrzeb, dlatego wymusza je od innych lub kradnie. Uczeń we własnym mniemaniu ma wiele powodów do niezadowolenia, więc przeszkadza i dokucza innym. Lenistwo można zdefiniować jako brak zainteresowania pracą i niechęć do działania planowego, celowego i społecznie użytecznego.
4. Kłamstwo - charakterystyczne znamiona kłamstwa u młodzieży zdemoralizowanej i wykolejonej: kłamstwo nie podlega w opinii kłamiącego ocenie z punktu widzenia etyki (nie jest uważane za coś nagannego, złego). Kłamstwo jest uznawane za jedno z narzędzi dla osiągnięcia zamierzonego celu - zarówno wtedy, gdy stanowi broń "przeciwko" nauczycielowi, jak i wtedy, gdy stanowi jeden ze środków używanych do osiągnięcia zamierzonego celu (np. nakłonienie innych uczniów do określonego zachowania). Zauważalne jest, iż niedostosowani społecznie kłamią także bez celu, często bez świadomego, ważnego powodu, niejako "z nawyku", odruchowo.
5. Zaburzenia koncentracji. Dziecko z tymi zaburzeniami jest nieuważne, nie potrafi się skupić, odbiega od tematu, nie umie usiedzieć w miejscu. Utrudnia to także koncentrację innym dzieciom i przeszkadza w przebiegu zajęć szkolnych - zaburzenia koncentracji są uciążliwe dla dziecka, klasy i oczywiście nauczyciela.
6. Wykroczenia przeciw mieniu. Najczęstszym przejawem tego typu zachowań są kradzieże. W środowisku szkolnym, wśród dzieci nie zawsze używa się słowa "ukradł", lecz stosuje zamiennie inne (np. "zabrał"). Stanowi to złagodzenie

⁹ Pytka L., Pedagogika resocjalizacyjna: wybrane zagadnienia teoretyczne, diagnostyczne i metodyczne, Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, Warszawa 2000, s. 85.

jednoznacznej, negatywnej oceny zjawiska, co zaś oznacza umieszczenie samego działania na granicy dopuszczalności lub nawet akceptacji.

7. Agresja. Jest cechą charakterystyczną jednostek impulsywnych, nieopanowanych, beczelnych. Napady zdarzają się też u jednostek spokojnych, lękliwych, zamkniętych w sobie, w sytuacjach nawet najbardziej nieoczekiwanych, po wystąpieniu swistego dla każdej jednostki impulsu. Przedmiotem agresji są partnerzy w sytuacji konfliktowej, co nie wyklucza również osób nie powiązanych pozornie ze sprawcami i sytuacją agresora.

Jednym z przejawów postawy agresywnej jest także autoagresja, jako ukierunkowanie aktywności w stosunku do własnej osoby (samookałeczenia). Trudności w ocenie sprawiać może fakt, że w niektórych przypadkach zewnętrzny przejaw autoagresji w istocie stanowi jedynie próbę zwrócenia uwagi na własną osobę, w innych sytuacjach niezauważaną, nie w pełni akceptowaną w środowisku.

8. Wagary i ucieczki - szczególnie łatwe do zauważenia w środowisku szkolnym. Należy wyróżnić dwa zespoły motywów wagarowania:

- niechęć do szkoły na skutek przykrych w niej doznań i przeżyć (wymagania, zdarzenia zaszły w środowisku szkolnym - zarówno uczniowskim, jak i w kontaktach z nauczycielami),
- wpływ środowiska, które zachęca do opuszczenia nauki i zajęć szkolnych;

W obydwu zespołach istotny wpływ na zajście zdarzeń (wagarów i ucieczek) ma brak dostatecznej troski i pomocy ze strony szkoły i domu. Wagary spowodowane przez bodźce spoza szkoły (rodzinę i środowisko) przynoszą mniej szkody, nie powodują tak dotkliwych luk w wiedzy. Uczeń uznaje, iż szkoła sama w sobie nie stanowi przyczyny, dla której wagaruje (brak negatywnych odniesień).

9. Lękliwość - to zewnętrzny przejaw utraty zaufania. Lękliwość nie ma określonego adresata, poczucie to kształtuje postawę niepewności, niepokoju, zażenowania, nieśmiałości, pokory, uległości. Dzieci lękliwe są zwykle słabsze fizycznie i psychicznie. Lękliwość może doprowadzić do nadmiernej uległości (uleganie wpływom jednostki silniejszej) i niewolniczej zależności lub do niepoohamowanej agresywności.

10. Nadużywanie środków odurzających oraz nałogowe nadużywanie innych środków chemicznych powodujących zmiany w funkcjonowaniu organizmu. Narkomania prawie zawsze łączy się z przestępczością lub poważnymi wykroczeniami, jest nieodpartym psychicznym pożądaniem przyjmowania narkotyków i potrzebą zdobywania ich za wszelką cenę.

Nie każde zachowanie niezgodne z rolą społeczną jest przejawem niedostosowania. Aby można było je tak sklasyfikować, musi ono stanowić reakcję jednostki na społeczne oczekiwania (obowiązujące normy) oraz odznaczać się antagonizmem destruktywnym wobec ogólnie uznanych norm i wartości. Nie będzie więc przejawem wykolejenia zachowanie ucznia, który nie wykonał polecenia wychowawcy, ponieważ nie usłyszał lub nie zrozumiał treści polecenia. Będzie nim natomiast takie samo postępowanie dziecka, które dobrze rozumiało polecenie i jest w stanie je wykonać, lecz zignorowało wolę wychowawcy, ponieważ się z nią nie zgadza, bądź też np. chce go zdenerwować.

Zachowania człowieka mogą mieć charakter antagonistyczny wobec norm społecznych w sensie konstruktywnym, bądź też w sensie destruktywnym. Z antagonizmem konstruktywnym mamy do czynienia wówczas, gdy jednostka przeciwstawia się aktualnym wartościom i normom społecznym wskutek uznania wartości i norm innych, przeciwstawnych obowiązującym. Inaczej natomiast ma się rzecz z antagonizmem destruktywnym, który stanowi konsekwencję egoistycznych i partykularnych postaw jednostki. Tego rodzaju przeciwstawianie się wszelkim normom społecznym, niezależnie od ich treści i charakteru stanowi cechę nieprzystosowania społecznego. Specyficzną właściwością osób nieprzystosowanych jest przejawianie przez nie antagonistyczno - destruktywny stosunek do norm regulujących współżycie ludzi w każdym społeczeństwie. Są to zatem jednostki nieprzystosowane do żadnego społeczeństwa.

1.3. Specyfika nieprzystosowania społecznego dziewcząt

Przestępczość ma długą historię. Już w prawie rzymskim spotykamy ograniczoną odpowiedzialność za popełnione przestępstwa dla dzieci w wieku 7 – 10 lat, a niektóre prawa stanowione lub zwyczajowe w Europie z okresu średniowiecza przewidywały łagodzenie kar dla osób poniżej 12 – 13 roku życia. Jako zjawisko społeczne, przestępczość nieletnich pojawia się dopiero pod koniec XIX wieku i jest kojarzona z powstaniem społeczeństwa industrialnego. W krajach zachodnich etapy finalne rozwoju masowej przestępczości młodzieży przypadają na lata 60. i 70. XX wieku. W Polsce do 1989 roku przestępczość nieletnich nie stanowiła większego problemu. Wyrażała się głównie w kradzieżach przedmiotów o małej wartości i dotyczyła przeważnie chłopców z dużych aglomeracji miejskich. Ogólny wzrost przestępczości w naszym kraju po roku 1989 spowodowany był w dużej mierze przeobrażeniami społeczeństwa w sferach społecznej, politycznej, kulturowej i ekonomicznej.

Przeciętnemu człowiekowi przestępczość kojarzy się z niezgodnymi z prawem zachowaniami, dokonywanymi przez chłopców i mężczyzn. Badając zjawisko przestępczości nieletnich, większość autorów koncentruje się głównie na

definiowaniu przestępczości w populacji męskiej. Natomiast przestępczość dziewcząt i kobiet pozostaje zagadnieniem, którym w literaturze pedagogicznej i kryminologicznej naszego kraju zajmowano się sporadycznie. Wyływa to przede wszystkim z faktu, że rozmiary przestępczości dziewcząt i kobiet są znacznie mniejsze w porównaniu z przestępczością mężczyzn.

Tymczasem, w ostatnich latach wskaźniki zachowań dewiacyjnych i przestępczości dziewcząt w Polsce znacznie rosną, notuje się także zwiększony, bo aż dziesięciokrotny w ciągu ostatnich 10 lat, udział dziewcząt w przestępczości gwałtownej i w zorganizowanych grupach zajmujących się działalnością przestępczą. To sprawia, że przestępczość dziewcząt urasta do rangi problemu społecznego. Nieletnie stają się sprawczyniami bestialskich czynów, niewiele ustępując chłopcom pod względem okrucieństwa i wymyślności działań¹⁰. Systematycznie obniża się dolna granica wieku popełniania przestępstw (obecnie na poziomie 13 roku życia).

Klasa szósta szkoły podstawowej i trzyletnie gimnazjum są czasem, w którym objawy demoralizacji dziewcząt manifestują się w największym nasileniu. Wiąże się to z procesem ich rozwoju psychofizycznego. Dziewczęta często przeżywają w tym okresie trudności z zaakceptowaniem swojego ciała i wyglądu oraz doznają wielu napięć psychicznych. Dużą rolę odgrywa również zmiana szkoły, wchodzenie w nowe środowisko i otoczenie.

Warto zaznaczyć, że charakterystyczną cechą tego okresu jest intensywne poszukiwanie własnej tożsamości i dążenie do rozwoju własnej osobowości. Jest to czas pełen sprzeczności: odrzucenie cenionych dotychczas autorytetów i poszukiwanie nowych wzorów, odkrywanie własnej indywidualności i obawa przed marginalizacją, by nie pozostać poza obrębem konkretnej społeczności. Istotną rolę odgrywa tu presja rówieśnicza, a w szczególności wyśmiewanie i odrzucenie, co może pogłębiać problemy przystosowawcze i prowadzić do manifestacji zachowań antyspołecznych¹¹.

Na nieprzystosowanie społeczne dziewcząt, w dużym stopniu, wpływa dysfunkcjonalność rodzin. Jakkolwiek obecnie zauważa się, że przestępstwa dziewcząt dokonywane są przez nieletnie pochodzące ze środowisk o zróżnicowanym statusie społeczno – kulturowym. Udział młodzieży ze środowisk niepatologicznych jest szczególnie widoczny i szokujący w przypadku przestępczości gwałtownej, a więc przeciwko życiu i zdrowiu¹². Czynniki środowiskowe – rodzina, szkoła – są nadal jedną z przyczyn determinujących przestępczość nieletnich. „Odrzucenie przez matkę przeżywane jest przez dziewczęta jako nieustanny niepokój i lęk o siebie, co znacznie obniża ich poczucie wartości. Mając trudności w nawiązaniu pozytywnych relacji z matką (a później także z innymi osobami dorosłymi), niejako poddają próbę trwałość tych relacji i wiarygodność, łącznie z prowokowaniem zerwania więzi. Matka jest z jednej strony idealizowana, natomiast z drugiej jest pogardzana, ponieważ prezentuje postawę odrzucającą. Dziewczęta doświadczające odrzucenia przez matkę mają duże trudności w nawiązaniu głębokich relacji emocjonalnych oraz wyrażaniu swoich emocji. Poczucie odrzucenia sprawia, że angażowanie w nową relację staje się dla nich zagrożeniem, gdyż przypomina im o możliwości powtórzenia się sytuacji odrzucenia i separacji. Odrzucenie ze strony ojca objawia się głównie jego brakiem zainteresowania życiem córki. Ojciec rzadko stosuje kary, jeśli karze, czyni to w niestosownym czasie i okolicznościach, co powoduje, że dziewczyna ma trudności w akceptowaniu prawa i autorytetów. Odrzucenie ze strony ojca również prowadzi do trudności projektowania swojej przyszłości. Przykre doświadczenia sprawiają, że dla dziewcząt liczy się tylko to, co konkretne i co można natychmiast zdobyć, przedmiot, którego można dotknąć. Natomiast to, co można zrealizować w przyszłości liczy się mniej: przyszłe osiągnięcia zależą tylko od sprzyjającego losu lub przypadku”¹³.

Nieprzystosowane społecznie dziewczęta mają często negatywny stosunek do obowiązku szkolnego i nauczycieli. Rzadko wywiązują się z zadań domowych. W czasie wagarów rozpoczynają przejawiać pewne oznaki demoralizacji, jak palenie papierosów, picie alkoholu. Niejednokrotnie w tym czasie dochodzi do inicjacji seksualnej¹⁴. Alkoholizm kobiecy rozwija się często na podłożu motywów emocjonalnych i jest o tyle trudniejszy do ujawnienia, że kobiety ukrywają swoje uzależnienie, głębiej przeżywają wstyd i poczucie winy. Alkoholizm kobiecy postępuje szybciej i bardziej znaczna jest degradacja somatyczna, psychiczna i społeczna dziewcząt¹⁵.

Dziewczęta, które mają mniej przyjaciół są bardziej narażone na niedostosowanie społeczne. „Odrzucane przez rówieśników przejawiają tendencję do zachowań agresywnych i powiązań z grupami nieletnich nieprzystosowanych społecznie. Ponadto dziewczęta odrzucane częściej niż chłopcy wykazują problemy w zachowaniach internalizacyjnych, jak wycofanie, niepokój czy wrogie nastawienie i izolacja”¹⁶.

¹⁰ Ptak K., Ptak C., Resocjalizacja dziewcząt w zakładach poprawczych [w]: Profilaktyka społeczna i resocjalizacja młodzieży pod red. B.Urbana, Wydawnictwo Górnośląskiej Wyższej Szkoły Pedagogicznej Mysłowice 2014, s. 178.

¹¹ Biel K., Przestępczość dziewcząt: rodzaje i uwarunkowania, WAM, Kraków 2008, s. 323.

¹² Ptak K., Ptak C., Resocjalizacja dziewcząt w zakładach poprawczych [w]: Profilaktyka społeczna i resocjalizacja młodzieży pod red. B.Urbana, Wydawnictwo Górnośląskiej Wyższej Szkoły Pedagogicznej, Mysłowice 2014, s. 179.

¹³ Biel K., Przestępczość dziewcząt: rodzaje i uwarunkowania, WAM, Kraków 2008, s. 446-447.

¹⁴ Biel K., tamże, s. 224-225.

¹⁵ Biel K., tamże, s. 317.

¹⁶ Biel K., Przestępczość dziewcząt: rodzaje i uwarunkowania, WAM, Kraków 2008, s. 232.

Dziewczęta z zaburzeniami w zachowaniu postrzegane są przez rówieśników jako bardziej dewiacyjne niż chłopcy; dziewczęta agresywne doświadczają silniejszych form odrzucenia rówieśniczego niż agresywni chłopcy. Ponadto obwiniają się one wzajemnie za problemy powstające w grupie. Z uwagi na to, że dziewczęta przywiązują większą wagę do jakości relacji rówieśniczych i doświadczają w związku z tym większych napięć, odrzucenie rówieśnicze może prowadzić do poważnych zaburzeń emocjonalnych i zaburzeń w zachowaniu, a w konsekwencji do nawiązywania przez takie dziewczęta relacji z nieletnimi niedostosowanymi społecznie¹⁷.

Znawcy przedmiotu zajmujący się zagadnieniem typów agresji bardziej specyficznych dla populacji dziewcząt mówią również o agresji relacyjnej dziewcząt. Używa ona „1. relacji lub związków społecznych, by wyrządzić krzywdę, 2. może obejmować stosowanie taktyk, które nie wymagają bezpośredniej konfrontacji, co powoduje, że ofierze trudniej jest poznać tożsamość sprawcy, 3. może obejmować również strategie konfrontacyjne, które szkodzą trwałości związków (groźba wycofania się z przyjaźni), 4. obejmuje agresję zarówno werbalną, jak i pozawerbalną¹⁸.

Agresja fizyczna u dziewcząt należy do bardzo ważnych elementów wykolejenia przestępczego dziewcząt. Powodem agresji fizycznej jest doświadczenie krzywdy, wykorzystania, które powoduje, że reagują one agresją na doznawaną agresję. Powodem ich agresji jest chęć pokazania, że są twarde - w celu obrony własnej osoby, żeby ukryć brak udanego życia rodzinnego, czy też jest to chęć wyrównania porachunków. Wśród innych czynników wymienia się używanie substancji odurzających, udział w grupie przestępczej, problemy neurobiologiczne, brak empatii¹⁹. Dziewczęta nieprzystosowane społecznie charakteryzują się niższym poziomem empatii. Na obniżenie jej poziomu istotny wpływ ma długość procesu wykolejenia oraz elementy podkultury przestępczej. Wewnętrzne poczucie kontroli u dziewcząt ma lekki związek ze wzrostem ich agresywności w szkole. Prawdopodobnie jest to związane z tym, że dziewczęta biorą na siebie większą odpowiedzialność za własne porażki²⁰. Natomiast dziewczęta o zewnętrznym poczuciu kontroli osiągają wysoki poziom agresji.

Badania Chesney – Lind pokazują, że przyjmowanie ról kobiecych zapobiega powstawaniu zachowań przestępczych. Autorka wskazuje jednocześnie, że takie doświadczenia, jak fizyczne i seksualne wykorzystywanie dziewcząt i kobiet wpływają w sposób zasadniczy na generowanie zachowań przestępczych. Znaczy to, że dziewczęta są znacznie częściej ofiarami nadużyć seksualnych niż chłopcy. Wykorzystane seksualnie dziewczęta są zazwyczaj młodsze niż chłopcy, a także są częściej niż chłopcy wykorzystywane przez członków rodziny, co sprawia, że czas wykorzystywania jest dłuższy niż u chłopców. Wykorzystywanie dziewcząt przez mężczyzn w sferze seksualnej (szczególnie w domu i przez osoby bliskie) wywołuje przeżycia traumatyczne: wzmacnia lęk, niepokój, depresję, złość i wrogość, a także nieodpowiednie zachowania seksualne. Uciekają z domu, aby uwolnić się od agresora. W celu przetrwania na ulicy, zaczynają kraść, angażują się w prostytucję, zażywanie narkotyków czy też w uczestnictwo w gangach. Badania Chesney – Lind wskazują również, że dziewczęta wywodzące się z rodzin o niższym statusie społecznym mają więcej trudności z dostosowaniem się do wyznaczonego standardu kobiecości, który obejmuje wygląd i popularność, zwłaszcza wśród rówieśników. Rozwiązanie tej sytuacji znajdują często, używając nielegalnych środków i angażując się w zachowania przestępcze. Nierzadko jednak czują się zażenowane swoimi wyborami i winią się za niemożność skutecznego wypełnienia tradycyjnej roli kobiecej²¹.

1.4. Proces kształcenia dziewcząt nieprzystosowanych społecznie

Niemal we wszystkich placówkach resocjalizacyjnych dla nieletnich, gwarantujących całodobową opiekę, znajduje się szkoła i różne typy szkół, w których realizuje się równolegle zadania dydaktyczne i resocjalizacyjne. Tworzone przez poszczególne placówki własne Statuty (zakładu oraz szkoły), zawierają zagadnienia uwzględnione zarówno w rozporządzeniach Ministra Sprawiedliwości, jak również występujące w przepisach wykonawczych Ministerstwa Edukacji Narodowej. W Rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości czytamy: Organizację kształcenia określa statut szkoły funkcjonującej w zakładzie²².

Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej²³ kształcenie młodzieży niedostosowanej społecznie organizuje się na każdym etapie edukacyjnym. Kształcenie uczniów może być prowadzone do końca roku szkolnego w tym roku kalendarzowym, w którym uczeń kończy:

¹⁷ Biel K., tamże, s. 233 -234.

¹⁸ Biel K., tamże, s. 252-253.

¹⁹ Biel K., tamże, s. 255.

²⁰ Biel K., tamże, s. 266.

²¹ Biel K., tamże, s. 183 – 184.

²² Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości dotyczącym organizacji wychowania i kształcenia w zakładzie (rdz.10. 68, ust.3).

²³ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 24 lipca 2015 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym. § 3-5.

- 18. rok życia – w przypadku szkoły podstawowej
- 21. rok życia – w przypadku gimnazjum
- 24. rok życia – w przypadku szkoły ponadgimnazjalnej

Jednocześnie - czytamy dalej - szkoły, ośrodki zapewniają:

- * realizację zaleceń zawartych w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego
- * warunki do nauki i środki dydaktyczne, odpowiednie ze względu na indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne
- * inne zajęcia odpowiednie ze względu na indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne oraz możliwości psychofizyczne uczniów
- * przygotowanie uczniów do samodzielności w życiu dorosłym.

Zdecydowana większość uczniów nieprzystosowanych społecznie doświadcza niepowodzeń szkolnych. Uczniowie ci cechują się niższym poziomem inteligencji, znacznym opóźnieniem szkolnym oraz ogólnym zaniedbaniem pedagogicznym. Ponadto, cechuje ich niższy poziom rozwoju fizycznego, niższa sprawność motoryczna, gorsze zdrowie somatyczne i nieco odmienne uwarunkowania temperamentalne. Większość uczniów charakteryzuje się negatywizmem szkolnym (anoreksją szkolną), brakiem aspiracji edukacyjnych, brakiem chęci zdobycia zawodu, ubóstwem potrzeb poznawczych, sporadycznymi zainteresowaniami oraz zaniedbaniami i niechęcią do wysiłku umysłowego.

Cechy psychofizyczne osób nieprzystosowanych społecznie, ich postawy i zachowania, zwłaszcza ich negatywizm szkolny, narzucają konieczność specyficznej organizacji kształcenia. W szkole w placówce resocjalizacyjnej przestrzega się **ortodydaktycznych** zasad nauczania. Ortodydaktyka zajmuje się kształceniem ucznia, wobec którego wskazania dydaktyki ogólnej nie są wystarczające. Pojęcie ortodydaktyki pochodzi od greckiego słowa *orthos*, które oznacza *prosty, prawidłowy, słuszny*. Ortodydaktyka jest zatem działem dydaktyki, która prostuje, wyrównuje, poprawia, koryguje zaburzenia rozwojowe uczniów wykazujących trudności w nauce. Opiera się na naukowych podstawach metod rewalidacji i resocjalizacji (za: Lipkowski, *Ortodydaktyka*, 1993)²⁴.

Kształcenie resocjalizujące to proces obejmujący działania dydaktyczno – terapeutyczne, skierowane na uczniów o symptomach niedostosowania społecznego w celu korygowania zaburzonych zachowań i wadliwych postaw społecznych, usuwania negatywizmu szkolnego, rozbudzania zainteresowania nauką szkolną oraz aspiracjami edukacyjnymi, kompensowania deficytów w zakresie wiedzy i umiejętności szkolnych.

Nauczyciel resocjalizujący, korzystając z zasad ortodydaktycznych, koryguje deficyty rozwojowe uczniów. W swojej pracy z uczniem stosuje zasady dominacji wychowania, indywidualizacji, pomocy w nauce, aktywności, dostosowania zadań do możliwości poznawczych, treści kształcących oraz zasadę nauczania zespołowego. Realizując zadania dydaktyczno-wychowawcze powinien mieć duże wsparcie ze strony zespołu diagnostyczno – korekcyjnego. W jego skład wchodzi głównie pedagog i psycholog, którzy w swojej pracy, zwłaszcza diagnostycznej, mogą być wspierani przez psychiatrę, internistę i innych specjalistów. Sporządzone przez zespół interdyscyplinarne diagnozy uczniów w znacznym stopniu ułatwiają nauczycielom bardziej profesjonalne traktowanie ucznia.

Do podstawowych zadań nauczyciela resocjalizującego należy korygowanie i kompensowanie zaburzonych postaw oraz struktur osobowości, zarówno w czasie lekcji, jak i podczas pozalekcyjnych, indywidualnych zabiegów wychowawczych. Zgodnie ze statutem szkoły, ośrodka, nauczyciele są zobligowani do realizacji programów oddziaływań resocjalizacyjnych. Jeden z programów dotyczy powierzonego zespołu klasowego, a drugi obejmuje indywidualne oddziaływania względem uczniów objętych indywidualnym patronatem wychowawczym. Zatem, nauczyciel resocjalizujący, obok swej wychowawczej funkcji, spełnia często rolę terapeuty²⁵.

Kształcenie obejmuje uczniów szkoły podstawowej, gimnazjum i szkoły ponadgimnazjalnej. Chociaż najistotniejszym elementem organizacji kształcenia jest zmniejszona liczebność w zespołach klasowych, to jednak organizacja i zakres kształcenia uczniów nieprzystosowanych społecznie uwzględnia również inne czynniki stymulujące osiąganie celów dydaktyczno – wychowawczych. Uczeń przebywający w placówce nie może w dowolnej chwili uciec z lekcji czy wagarować. Całodobowa opieka powoduje to, że wychowawca czuwa, aby wychowanek w dniu zajęć szkolnych udał się z internatu do szkoły i został objęty opieką nauczyciela. Internat i szkoła są zlokalizowane najczęściej w obrębie jednego kompleksu architektonicznego, zwykle zabezpieczonego technicznie przed możliwością ucieczki. Całodobowa opieka nad wychowanekami ma również i ten walor, że po zajęciach szkolnych wychowankowie mogą liczyć na codzienne wsparcie ze strony wychowawców w internacie w pokonywaniu niepowodzeń szkolnych. Jest to bardzo ważne w przypadku wychowanków zaniedbanych wychowawczo. W internacie, pod kierunkiem wychowawcy, obligatoryjnie odbywa się nauka własna wychowanków, często wspierana przez wolontariat studencki lub praktykantów.

Kolejnym czynnikiem motywującym wychowanków do nauki szkolnej jest uwzględnienie osiągnięć dydaktycznych w przyznawaniu nagród i przywilejów. W przeciętnej placówce resocjalizacyjnej wychowanek

²⁴ Szczówka A., Kształcenie resocjalizujące [w]: B. Urban Resocjalizacja t. I, s. 268.

²⁵ Szczówka A., tamże, s. 263.

ubiegający się o nagrodę (np. przepustkę, urlop) powinien wykazać się pozytywnym stosunkiem do zajęć szkolnych. W celu pełnej synchronizacji oddziaływań wniosek o nagrodzenie wychowanka, równoległe z opinią wychowawcy grupy internatowej, powinien być zaopiniowany przez wychowawcę klasy, dyrektora szkoły, nauczyciela praktycznej nauki zawodu oraz w miarę potrzeb przez innych pracowników placówki.

Istotę kształcenia resocjalizującego stanowią cele kształcenia ponieważ celowościowe postępowanie w praktyce szkolnej zapobiega dezorganizacji procesu dydaktyczno – wychowawczego. Sformułowane cele pozwalają w sposób prawidłowy ocenić jakość i efektywność kształcenia. Cele kształcenia były i są pojmowane w różny sposób. Według Deweya idealna szkoła to zminiaturyzowana wspólnota społeczna, w której uczniowie, opanowując materiał programowy, uczą się funkcjonowania w społeczności. Zachęceni do współpracy uczą się wzajemnie od siebie i od nauczycieli. Szkoła deweyowska, która ogniskowała swoje cele wokół uczenia się przez działanie i doświadczenie, była źródłem wielu inspiracji w polskich innowacjach nauczania resocjalizującego. Dewey starał się pogodzić cele, które mają na uwadze dobro społeczeństwa, z tymi, które uwzględniają dobro jednostki²⁶. Jedlewski natomiast zaproponował, żeby szkoła w placówce resocjalizacyjnej kształciła wychowanka do określonego przyszłego życia, uwzględniając jego pracę zawodową, rodzinę oraz stosunki międzyludzkie. Jedlewski twierdzi, że treści nauczania należy odciążyć od balastu szczegółów i tematów, które stanowią martwą wiedzę, która nie jest związana z życiem wychowanków i nie jest przydatna z moralno – społecznego punktu widzenia²⁷.

W odniesieniu do nauczania resocjalizującego wyróżnia się 7 zasad²⁸:

- indywidualizacji
- pomocy w nauce
- dominacji wychowania
- aktywności
- dostosowania zadań do możliwości poznawczych ucznia
- treści kształcących
- nauczania zespołowego.

Lewowicki, w swojej dydaktyce różnic indywidualnych, zaleca **zasadę indywidualizacji**, czyli zindywidualizowane traktowanie uczniów. Zwraca on uwagę na takie cechy różnicujące uczniów, jak: poziom inteligencji, temperament, uzdolnienia, zainteresowania, osiągnięcia szkolne, rozwój społeczny, sprawność fizyczna, stan zdrowia. Zakres zaburzeń osobowościowych, deficytów rozwojowych oraz psychodynamika poszczególnych wychowanków są mocno zróżnicowane. Dlatego należy odpowiednio dobierać treści kształcenia, strategie kształcenia oraz formy organizacyjne. Treści kształcenia powinny być dobrane do potrzeb psychicznych i terapeutycznych wychowanków; powinny mieć zróżnicowany układ, warstwy oraz strukturyzację. Rozpatrując formy organizacyjne zaleca się kształcenie jednostkowe, grupowe, zbiorowe, homogeniczne i heterogeniczne. Zasada indywidualizacji zaleca więc zerwanie ze sztywnym schematem organizacyjnym lekcji.

Zasada pomocy w nauce jest nastawiona na przywrócenie uczniowi nieprzystosowanemu społecznie wiary w możliwość uzyskania pomyślnych wyników w nauce i nadrobienia zaległości w toku oddziaływań nauczyciela resocjalizującego. Pierwszym krokiem jest przezwyciężenie nieufności i niechęci ucznia do nauczyciela, a także czasem do rówieśników. Zasada pomocy w nauce polega na pomocy uczniowi w:

- przezwyciężaniu obawy przed kompromitacją, złą oceną
- przezwyciężaniu niechęci i nienawiści do szkoły
- poprawie interakcji z nauczycielami oraz kolegami w środowisku szkolnym
- nabraniu pewności siebie i lepszego samopoczucia przez poprawne wykonywanie zadań
- korygowaniu i wyrównywaniu zaniedbań dydaktycznych oraz wychowawczych
- wzmacnianiu motywacji do nauki szkolnej
- przyjęciu aktywnej, pozytywnej postawy wobec zadań życiowych.

Zasada pomocy w nauce obowiązuje w całym procesie resocjalizacyjnym, ale w pierwszej fazie tego procesu ułatwia się uczniowi dostosowanie się do zadań i warunków szkolnych, a następnie dąży się do wykorzystania wartościowych cech psychicznych ucznia w celu przezwyciężenia ogólnej anoreksji szkolnej.

Zasada dominacji wychowania zaleca podporządkowanie wszelkich oddziaływań dydaktycznych celom wychowawczym. W toku nauczania należy rozwinąć w wychowankach właściwe postawy społeczne, sądy moralne, stanowiące wewnętrzną siłę prowadzącą zachowanie ucznia w pozytywnym kierunku. Zasada dominacji wychowania podporządkowuje treści kształcenia wszechstronnemu rozwojowi ucznia, w celu wzbogacenia jego osobowości. Kształtowanie i wzmacnianie uczuć oraz woli uczniów z zaburzeniami sfery emocjonalnej jest ważniejsze od wyposażenia ich w wiadomości. Utrzymanie dewiantywnych postaw społecznych może doprowadzić do tego, że wiedza szkolna zostanie wykorzystana do działań destruktywnych, przeciwko ludziom. Dlatego, zgodnie z zasadą dominacji wychowania, szkoła w placówce resocjalizacyjnej, niezależnie od realizacji na bieżąco celów wychowawczych (resocjalizacyjnych) na wszystkich przedmiotach nauczania, realizuje programy szkolnych

²⁶ Szczówka A., Kształcenie resocjalizujące [w]: B. Urban Resocjalizacja t. I, s. 266.

²⁷ Szczówka A., tamże, s. 269.

²⁸ Szczówka A., tamże, s. 269.

oddziaływań resocjalizacyjnych w formie indywidualnej oraz grupowej, obejmującej zespoły klasowe lub całą społeczność placówkową²⁹.

Stosowanie **zasady aktywności (aktywizacji)** jest cenne ponieważ uczeń niedostosowany społecznie, przyzwyczajony do życia pełnego ruchu, wrażeń i emocji, wykazuje te same potrzeby w środowisku szkolnym. Wychodząc naprzeciw tym potrzebom, nauczyciel resocjalizujący stosuje na zajęciach metody i formy aktywizujące, np. burzę mózgów, giełdę pomysłów, gry dydaktyczne (symulacyjne, inscenizacje), dramy, metody sytuacyjne. Pracując tymi metodami, uczniowie stają się współtwórcami procesu dydaktyczno-wychowawczego i zaspokajają swoją naturalną ciekawość. Dla wzmocnienia ich aktywności należy częściej stosować nauczanie niedyrektywne. Polega ono na tym, że nauczyciel akceptuje potrzeby i uczucia uczniów, bierze pod uwagę ich pomysły, często zadaje pytania i częściej ich gratyfikuje.

Zasada dostosowania zadań do możliwości poznawczych ucznia zaleca uproszczenie i skrócenie niektórych części programu nauczania. Chodzi o usunięcie niektórych, zbyt trudnych treści programowych, przy jednoczesnym zachowaniu zasadniczych elementów wiedzy w podstawie programowej danego przedmiotu. Przy przestrzeganiu tej zasady niezbędne jest pełne rozeznanie diagnostyczne w zakresie zaniedbań pedagogicznych ucznia oraz obserwowanie procesu korekcyjno – wychowawczego. Dostosowanie zadań do możliwości poznawczych ucznia chroni go przed przeciążeniem, zapewniając systematyczny, choć niekiedy bardzo powolny postęp. Wraz z osiąganymi sukcesami należy stopniowo zwiększać wymagania wobec ucznia.

Zasada treści kształcących zwraca uwagę na eksponowanie tych treści nauczania, które w sposób szczególnie kształtują u ucznia pozytywne cechy osobowości – wrażliwość, współczucie, prawdomówność, uczciwość, pracowitość, sumienność. Preferowane treści powinny być zbliżone do codziennych problemów życiowych ucznia, skłaniać go do zastanawiania się nad własnym postępowaniem. Ta zasada wychodzi naprzeciw celom resocjalizacyjnym, zmierzającym do tego, aby uczeń zrozumiał istotę wartościowania moralnego oraz aby sądy moralne uczynił wewnętrznym nakazem swojego postępowania.

Zasada nauczania zespołowego ma charakter uspołeczniający i stwarza dogodne warunki do tworzenia sytuacji interaktywnych. Sytuacje te mobilizują młodzież nieprzystosowaną społecznie do pożytecznej i celowej pracy. Przez organizację zespołów zaspokaja się naturalną potrzebę wychowanków do łączenia się w grupy, przy równoczesnym nadawaniu pozytywnego i legalnego kierunku działania. Podział uczniów na zespoły daje szansę organizowania procesu dydaktycznego z uwzględnieniem zainteresowań uczniów, poziomu uzdolnień, a także zaniedbań dydaktycznych czy cech osobowości. Praca w zespole ułatwia realizację zasady indywidualizacji przez prawidłową profilizację wychowanków i dobór zadań do możliwości psychofizycznych jego członków. Nauczanie w małych grupach przynosi wiele korzyści, np:

- pozwala na większą swobodę, daje możliwość częstszego reagowania ucznia na to, co mówią inni, lepszego rozumienia omawianego problemu, zabierania głosu
- nauczyciel ma więcej czasu na osobisty kontakt z uczniem, może uważnie przysłuchiwać się dyskusji, oceniać i korygować rozumowanie poszczególnych członków zespołu
- uczniowie nieśmiali, którzy są mało aktywni w tradycyjnym nauczaniu frontalnym, w pracy zespołowej mogą śmielej prezentować swoje myśli, koncepcje.

Bardzo ważny w realizacji zasady nauczania zespołowego jest zarówno dobór, jak i wkład pracy poszczególnych członków zespołu. Ingerencja nauczyciela w pracę zespołów uczniowskich może przynieść wymierne korzyści w tonowaniu czy eliminowaniu struktur nieformalnych o podłożu podkulturowym.

Jeżeli chodzi o sposób prowadzenia dokumentacji przebiegu nauczania i jej rodzaje, to sprawę tę reguluje Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej³⁰. Szkoła prowadzi księgę uczniów, a dla każdego oddziału dziennik lekcyjny, w którym dokumentuje się przebieg nauczania w danym roku. „W dzienniku lekcyjnym prowadzonym przez szkołę (...) odnotowuje się obecność uczniów na zajęciach edukacyjnych, a także liczbę godzin usprawiedliwionych i nieusprawiedliwionych nieobecności oraz wpisuje się tematy przeprowadzonych zajęć, oceny bieżące, śródroczne i roczne (semestralne) oceny klasyfikacyjne z zajęć edukacyjnych uzyskane przez uczniów oraz śródroczne i roczne oceny klasyfikacyjne zachowania. Przeprowadzenie zajęć edukacyjnych nauczyciel potwierdza podpisem”³¹. Ponadto, nauczyciel, który realizuje zajęcia rozwijające zainteresowania uczniów, prowadzi dodatkowy dziennik zajęć. Szkoła prowadzi dla każdego ucznia przez okres nauki w danej szkole arkusz ocen ucznia. Po ukończeniu przez ucznia szkoły lub po opuszczeniu jej, szkoła archiwizuje jego arkusz ocen w księdze arkuszy ocen.

Dokumentację przebiegu nauczania stanowią również uchwały rady pedagogicznej dotyczące klasyfikowania i promowania uczniów oraz ukończenia szkoły, skrócenia okresu nauki uczniowi niedostosowanemu społecznie uczęszczającemu do zasadniczej szkoły zawodowej zorganizowanym w młodzieżowym ośrodku wychowawczym, oraz zaświadczenie o przebiegu nauczania ucznia.

²⁹ Szczółka A., Kształcenie resocjalizujące [w]: B. Urban Resocjalizacja t. I, s. 270.

³⁰ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 29 sierpnia 2014r. w sprawie sposobu prowadzenia przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki dokumentacji przebiegu nauczania, działalności wychowawczej i opiekuńczej oraz rodzajów tej dokumentacji.

³¹ Tamże, § 10.3.

1.5. Proces wychowywania dziewcząt nieprzystosowanych społecznie

W art. 65 Ustawy o Nieletnich czytamy, że wykonywanie środków wychowawczych ma na celu wychowanie nieletniego na świadomego i uczciwego obywatela i ma uwzględniać wskazania nauki i doświadczenie pedagogiczne. „Działalność wychowawcza powinna zmierzać przede wszystkim do wszechstronnego rozwoju osobowości i uzdolnień nieletniego oraz do kształtowania i utrwalania w nim społecznie pożądanej postawy i poczucia odpowiedzialności, tak by był on odpowiednio przygotowany do społecznie użytecznej pracy³². Wykonywanie środków – czytamy dalej w Ustawie - powinno także doprowadzić do prawidłowego spełniania przez rodziców bądź opiekuna ich obowiązków wobec nieletniego”.

Stanisław Górski określa wychowanie resocjalizujące jako „świadomy i celowy proces bezpośredniego lub pośredniego oddziaływania na osoby wykołejone w celu przysposobienia ich do pełnienia konstruktywnych ról społecznych, w sposób zgodny ze społecznymi oczekiwaniami”³³.

Resocjalizacja jest odmianą procesu wychowawczego, który z jednostki wadliwie przystosowanej do wymogów życia społecznego czyni ją ponownie zsocjalizowaną, tzn. uspołecznioną, samodzielną i twórczą³⁴. Proces wychowania dokonuje się w tzw. rzeczywistości wychowawczej, która ukazywana jest jako zbiór obiektów lub faktów wychowawczych.

Obiektami wychowawczymi są:

- osoby wychowujące i nauczające, specjalnie do tego przygotowane (wychowawcy, nauczyciele, instruktorzy)
- osoby wychowywane, uczące się – przyswajające, poprzez wychowawców i nauczycieli, wzory i sposoby zachowania się
- warunki determinujące przebieg i strukturę procesu wychowawczego (metody, techniki organizowania sytuacji wychowawczych).

Faktami wychowawczymi są kompleksy zdarzeń zachodzących między osobami wychowującymi a wychowywanymi, czyli wzajemne wpływy, relacje, które określa się jako stosunki wychowawcze. Sam proces wychowania resocjalizującego jest ciągiem następujących po sobie faktów wychowawczych, których istota polega na przywracaniu zaburzonej równowagi między dążeniem jednostki do zachowania własnej autonomii a dążeniem społeczeństwa do podporządkowania jej własnym normom zachowania, które są powszechnie akceptowane³⁵.

Struktura układu wychowawczego (resocjalizacji) jest wyznaczana przez cele, jakie ma realizować, oraz przez wpływy wychowawcze realizowane w konkretnych sytuacjach wychowawczych.

Teleologia resocjalizacji pozwala na sformułowanie takich celów jak:

- utrwalenie relacji do wszystkiego, co dobre, prawdziwe i piękne w kulturze
- postawa opieki, akceptowania i respektowania oraz chronienia osób i relacji osobowych
- osiągnięcie dojrzałości społecznej
- integracja psychiczna
- usprawnienie duchowe
- stymulacja twórcza
- wywiązywanie się z pełnienia ról społecznych

Dzięki realizacji tych celów wychowanek będzie mógł: nawiązać niepowtarzalny kontakt z innymi osobami oraz ze światem zewnętrznym, ze wszystkim tym, co ceni i jest dla niego dobre; ukształtować mechanizmy kontroli wewnętrznej (aby zdystansować się do popędów oraz społecznie wypaczonych okoliczności życia); zaspokoić swoje potrzeby fizjologiczne, emocjonalne, twórcze, intelektualne i społeczne oraz kierować się swoją rozumnością i wolnością.

Działalność układu wychowawczego ma polegać na:

- wywoływaniu, optymalizowaniu i doskonaleniu funkcji wychowawczych (często i na doskonaleniu funkcji opiekuńczych)
- eliminowaniu dysfunkcji jednostek pozostających w układzie
- eliminowaniu czynności zbędnych i niepotrzebnych.

W strukturze procesu wychowania resocjalizującego wyodrębnia się **strategie i procedury** oddziaływania resocjalizującego. Ustalając **strategię wychowania** resocjalizacyjnego bierzemy pod uwagę zarówno zasady, reguły

³² Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich z dnia 26 października 1982r, Art. 65.

³³ Górski S., *Metodyka resocjalizacji*, Instytut Wydawniczy Związków Zawodowych, Warszawa 1985, s. 39.

³⁴ Kalinowski M., *Struktura procesu resocjalizacji* [w]: *Resocjalizacja* pod redakcją B. Urbana i J. Stanika, PWN, Warszawa 2008, t.1, s. 235.

³⁵ Kalinowski M., tamże s. 235.

i cele, które określają przebieg wychowania, jak również obraz wyjściowy osoby wychowywanej uzyskany dzięki odpowiedniej diagnozie.

Istnieją **trzy typy strategii** oddziaływań wychowania resocjalizującego:

- **etiotropowe**
- **ergotropowe**
- **semiotropowe**

Strategia etiotropowa³⁶ polega na zmianie dominacji w układzie postaw, a więc na usuwaniu różnorodnych przyczyn niedostosowania. Można tego dokonać przez:

- zmianę funkcji postaw dominujących, tj. funkcji zewnętrznych oraz funkcji wewnętrznych poprzez kształtowanie samowychowania i motywacji do tych zachowań
- zmianę składników postaw dominujących, tj. przekształcanie nastawień poznawczych i emocjonalnych, tzn. sądów, przekonań, stosunku uczuciowego do przedmiotu, postaw
- zmianę determinantów postaw dominujących, tzn. eliminowanie wpływów szkodliwych i kształtowanie mechanizmów kontroli wewnętrznej, a także wzmacnianie wpływów pozytywnych.

Strategia ergotropowa polega na zmianie integracji w układzie postaw, a więc na uaktywnianiu tego, co mocne i zdrowe w jednostce. Można tego dokonać przez:

- kształtowanie światopoglądu, czyli obrazu świata i własnej osoby oraz wzoru życiowego sukcesu, hierarchii wartości itp.
- kształtowanie psychicznych uwarunkowań integracji tj. kształtowanie kontroli wewnętrznej oraz dyspozycji do samodzielności i twórczości
- kształtowanie społecznych determinantów integracji, czyli identyfikacji z osobami socjalizującymi oraz znaczącymi i konstruktywnymi zbiorowościami społecznymi.

Strategia semiotropowa polega na usuwaniu objawów niedostosowania przez manipulowanie wzmocnieniami pozytywnymi i negatywnymi.

Procedury oddziaływania resocjalizującego uwzględniają przede wszystkim aspekty technologiczne, instrumentalne działania wiążące się z wybranym typem strategii realizacji celu nadrzędnego. Wyodrębniamy 2 podstawowe typy procedur:

- **Antropotechnika** *wychowania resocjalizującego, która opiera się na wykorzystaniu więzi osobowej: interakcji dwuosobowej, grupowej i środowiska.*
- **Kulturotechnika** *wychowania resocjalizującego, która opiera się na wykorzystaniu rozmaitych dóbr kultury: aktywności szkolnej, pracowniczej oraz rekreacyjnej.*

Szczególną rolę odgrywa **samowychowanie**. Stało się ono podstawą opracowania koncepcji twórczej resocjalizacji.

Metodyka wychowania resocjalizującego wypracowuje zalecenia informujące, co i w jaki sposób ma czynić wychowawca, aby osiągnąć cele resocjalizacji. Jest to zatem zbiór zasad, dyrektyw umożliwiających skuteczne osiągnięcie założonego celu.

Działalność resocjalizacyjna obejmuje wychowanie, opiekę i psychoterapię. Każda z tych odmian oddziaływania wychowania resocjalizującego jest regulowana przez odrębne zasady.

Ogólne zasady wychowania resocjalizującego według Czapowa³⁷:

1. Zasady opieki:

- zasada wszechstronnej i perspektywicznej opieki (polega na wskazaniu wychowankowi aktualnych i potencjalnych możliwości zaspokajania jego potrzeb. Zasada ta stoi na straży osobistych interesów wychowanka i w tym sensie jest regulatorem opiekuńczej działalności resocjalizacyjnej)
- zasada wymagań (dotyczy stosunków wychowanka z innymi ludźmi. Jej przestrzeganie wymaga nie tylko uwzględnienia dobra jednostki, ale także oczekiwań interesów grup i zbiorowości, w których wychowanek żyje)

2. Zasady psychoterapii:

- zasada akceptacji (traktuje ocenę jako element diagnozy, a nie podstawę do wymierzenia jakiejś zamierzonej sprawiedliwości. Wychowawca powinien akceptować wychowanka takim jakim jest i bez względu na to, jak bardzo dezaprobuje jego czyny. Chodzi o pełną akceptację wychowanka jako człowieka)
- zasada respektowania (wymaga tolerancyjnego stosunku terapeuty, wychowawcy do wychowanka. Chodzi tu o życzliwość, która nie zakłada jednocześnie rezygnacji z kar, czy też z krytykowania)

³⁶ Kalinowski M., Struktura procesu resocjalizacji [w]: Resocjalizacja pod redakcją B. Urbana i J. Stanika, PWN, Warszawa 2008, t.1, s. 236.

³⁷ Por. Czapów Cz., Wychowanie resocjalizujące, PWN, Warszawa 1978, s. 11.

3. Zasady wychowania:

- zasada reedukacji (czyli ponownego wyuczenia się zachowań pożądanых lub oduczenia niepożądanych. Czynności wyuczone przez człowieka mogą zostać wyeliminowane lub ulec modyfikacji w kierunku pożądanym przez wychowawcę dzięki zastosowaniu odpowiednich procedur odwołujących się do psychologicznych mechanizmów wzmacniania oraz wygaszania lub zapominania wyuczonych reakcji)
- zasada wszechstronnego rozwoju osobowości wychowanka (pod względem intelektualnym, emocjonalnym i społeczno – kulturowym; umożliwia mu pełnienie konstruktywnych ról społecznych wyznaczonych przez społeczeństwo i zaakceptowanych przez niego).

Kalinowski dodaje, że działania opiekuńcze wymagają także uwzględnienia:³⁸

- zasady indywidualizacji (wychowawca nie może oddziaływać na wychowanka według szablonowych, gotowych i wciąż powtarzanych recept)
- zasady kompleksowego traktowania przypadku wychowanka (tj. od strony psychologicznej: stany emocjonalne, dążenia, pragnienia, zainteresowania, i od strony socjalnej: sytuacja rodzinna, powiązania z innymi grupami, środowisko rówieśnicze; oraz pedagogicznej: sytuacja szkolna wychowanka. Chodzi o to, aby opieka obejmowała wszystkie sfery osoby wychowanka, aby była możliwie pełna i wszechstronna, co znacznie zwiększa jej skuteczność).

Metodami wychowawczego oddziaływania resocjalizującego są „uświadomione, dające się powtórzyć sposoby posługiwania się środkami, które są wskazane przez odpowiednie techniki i zgodne z przyjętą strategią”³⁹.

Czesław Czapów wyodrębnia dwa zbiory metod oddziaływania resocjalizującego:⁴⁰

1. **Metody stymulowania i wzmacniania aktywności wychowanka**, czyli nadawanie komunikatów, przekazów sterujących, kontrolowanie, sugerowanie, ocenianie, przedstawianie wzorów, doradzanie, przekonywanie itp.
2. **Metody podtrzymywania doświadczeń, nabywania nowych umiejętności**, czyli organizowanie doświadczeń wychowanków, wykorzystywanie wpływu osobistego, oddziaływanie dyscyplinujące itp.

Metoda nadawania komunikatów polega na przedstawianiu wychowankowi okoliczności oraz ewentualnie przewidywanych następstw ich istnienia, np. jakie będą konsekwencje zażywania przez wychowanka środków uzależniających.

Metoda wzorów osobowych polega na prezentowaniu wychowankowi (osoby rzeczywistej lub fikcyjnej) oraz związanych z nią zdarzeń, dzięki którym staje się ona wzorem osobowym. Gdy dokonujemy doboru bohatera, uwzględniamy również zainteresowania i sytuację wychowanka, aby przedstawić mu losy bohatera, najbliższego mu ze względu na jego indywidualne doświadczenia życiowe. Bohater (wzór osobowy) powinien być przedstawiany tak, aby zdobył uznanie wychowanka i poruszył go emocjonalnie. Metoda wzorów osobowych może polegać także na przedstawianiu negatywnych postaci czy ról społecznych.

Metoda wyrażania sugestii łączy się z trudnymi sytuacjami i zadaniami dla wychowanka. Nie potrafi on samodzielnie znaleźć rozwiązania problemów. Wychowawcę, którego łączy z wychowankiem więź emocjonalna, czyli stosunek wychowawczy, mówi wychowankowi, co sam by zrobił, jakby się zachował w danej sytuacji. Celem sugestii wyrażanej w ten sposób jest pobudzenie wychowanka do aktywności.

Metoda doradzania wychowawczego jest stosowana w celu ukierunkowania aktywności i pobudzenia aktywności wychowanka. Doradzanie wychowawcze stosuje się po to, aby ukazać wychowankowi niedostrzegane przez niego aspekty sytuacji.

Metoda przekonywania wpływa w zasadniczy sposób na kształtowanie i zmianę postaw. Struktura przekonywania jest następująca: „Działaj tak a tak, bo to i tamto”.

Metoda organizowania doświadczeń wykorzystuje organizowane sytuacje do utrwalenia wywołanych zmian zachowania wychowanka. Organizacja doświadczeń polega na stwarzaniu takich sytuacji, które stanowią dla wychowanka źródło nagród w przypadku pozytywnych zachowań oraz źródło kar, jeżeli zachowania te są negatywne. Przy czym kary i nagrody nie pochodzą bezpośrednio od wychowawcy, lecz stanowią naturalną konsekwencję określonych zachowań nieletniego w określonych sytuacjach. Głównym zadaniem wychowawcy jest projektowanie i organizowanie odpowiednich sytuacji oraz zadbanie o to, aby stały się one udziałem wychowanka. W praktyce technika ta najczęściej przyjmuje formę zlecenia wychowankowi pewnych zadań.

Metoda wpływu osobistego opiera się na oddziaływaniu przez własne zachowania i inspirowania wychowanka do naśladowania zachowań, postaw, stylu życia danej osoby. Jednostka musi zorientować się, że naśladowanie wychowawcy przynosi jej nagrody oraz że realizuje on i przeżywa określone zadania wspólnie

³⁸ Kalinowski M., Zasady wychowania resocjalizacyjnego [w]: Resocjalizacja pod redakcją B. Urbana i J. Stanika, PWN, Warszawa 2008, t.1, s. 238.

³⁹ Czapów Cz., Wychowanie resocjalizujące. Elementy metodyki i diagnostyki, PWN, Warszawa 1978, s. 276.

⁴⁰ Czapów Cz., tamże, s. 277.

z wychowankiem, co stanowi wstępną fazę oddziaływań. W dalszej fazie wychowawca stara się, aby wychowanek zaakceptował te walory jego osoby, których na razie sam osiągnąć nie potrafi, ale pragnie tego i jest przekonany, że w przyszłości je osiągnie. Wykorzystując zachowania naśladowcze, wychowawca przyjmuje na siebie rolę modelu do naśladowania przez wychowanka.

Metoda oddziaływania dyscyplinującego opiera się na stosowaniu nagród i kar wychowawczych. Oznaczają one bezpośrednie oddziaływania wychowawcy wzmacniające (nagradzające) i hamujące (karzące) zachowania wychowanka⁴¹.

Do **środków wychowania resocjalizującego** można zaliczyć naukę szkolną oraz pomoce naukowe, a także naukę zawodu (warsztaty), rekreację i zajęcia oświatowo – kulturalne, a w szczególności wytwory twórczości artystycznej.

Narzędziem, środkiem kulturo – technicznego **oddziaływania w resocjalizacji** jest:

- środowisko kulturowe, oddziałujące na wychowanka przez naukę szkolną, pracę zawodową oraz aktywność rekreacyjną
- wytwory kultury, do których zalicza się zespoły kulturalno – oświatowe, środki masowego przekazu, wyniki amatorskiej twórczości artystycznej itp.

W procesie wychowania resocjalizującego szczególnie ważne jest stworzenie podopiecznemu warunków do całkowicie dobrowolnej działalności poza obowiązkami szkoły i nauki zawodu, wypoczynku, rozrywki i własnego rozwoju, przy wykorzystaniu dóbr kultury. Zajęcia są cennym narzędziem resocjalizacji, np. udział w drużynie sportowej czy zespole wokalo – muzycznym.

Duże walory resocjalizacyjne ma również czynny udział wychowanków w procesie tworzenia, zwłaszcza artystycznego, ponieważ zaspokaja potrzeby aktywności, rozładowując związane z nią napięcie. Jednocześnie jednak wzbudza nowe, większe napięcie, którego rozładowanie wymaga od wychowanka bardziej ekspresyjnego aktu stwarzania. Ten mechanizm aktywności twórczej stanowi ważny czynnik rozwoju młodego człowieka i jako taki ma twórcze znaczenie w procesie wychowania. Aktywność tego typu dostarcza wychowankowi także wartościowych wzorów korzystnego postępowania we wszystkich dziedzinach życia, tj. w nauce, pracy, zabawie, życiu rodzinnym, przyjaźni i miłości, a także w środowisku rówieśniczym.

---

⁴¹ Kalinowski M., *Formy, metody i środki wychowania resocjalizującego* [w]: *Resocjalizacja* pod redakcją B. Urbana i J.Stanika, PWN, Warszawa 2008, t.1, s. 242-247.

Rozdział 2. METODOLOGIA BADAŃ WŁASNYCH

Metodologia badań pedagogicznych jest nauką o zasadach i sposobach postępowania badawczego zalecanych i stosowanych w pedagogice. Przez zasady, czyli reguły lub normy takiego postępowania, rozumie się zalecenia, mające na celu ułatwienie przeprowadzania badań. Natomiast sposobami postępowania badawczego nazywa się mniej lub bardziej skonkretyzowane procedury gromadzenia i opracowywania interesujących badacza wyników. Sposoby te noszą zazwyczaj nazwę metod lub technik badawczych⁴².

2.1. Przedmiot i cele badań

Przedmiotem badań są „obiekty, rzeczy oraz zjawiska, w odniesieniu do których chcemy prowadzić badania. Mogą nimi być uczniowie, wychowankowie, nauczyciele, rodzice, rodzina, placówki oświatowe, a również towarzyszące im zjawiska związane z aktywnością uczniów, ich zainteresowaniami, absencją, procesem nauczania, sposobami motywowania, przyczynami powstających trudności szkolnych”⁴³.

Przedmiotem badań niniejszej pracy jest: **Proces kształcenia i wychowania nieprzystosowanych społecznie dziewcząt.**

Celem badań natomiast jest „rodzaj zamierzonego efektu, do którego ma doprowadzić działalność badacza”⁴⁴. W literaturze przedmiotu wyróżnia się trzy kategorie celów: poznawcze, teoretyczne i praktyczne.

- Cele poznawcze związane są z opisami i wyjaśnieniami zjawisk oraz procesów zachodzących w badanej rzeczywistości społecznej.
- Cele teoretyczne są skoncentrowane na opracowaniu teoretycznego modelu przedmiotu badań, na rozwijaniu dotychczas obowiązującej teorii oraz systematyzowaniu i aktualizowaniu uzyskanej wiedzy.
- Cele praktyczne natomiast zmierzają do opracowania wskazówek przeznaczonych do kształtowania całej rzeczywistości społecznej, jak również jej elementów.

Celem poznawczym niniejszej pracy jest **zbadać proces kształcenia i efektywność wychowania dziewcząt nieprzystosowanych społecznie.**

Cel praktyczny wiąże się z **zastosowaniem uzyskanych wyników badań w pracy dydaktyczno - wychowawczej z dziewczętami nieprzystosowanymi społecznie.**

2.2. Problemy badawcze

W prowadzeniu badań pedagogicznych pierwszorzędą rolę odgrywają problemy badawcze. S. Nowak uważa, że „problem badawczy to tyle, co pewne pytanie lub zespoły pytań, na które odpowiedzi ma dostarczyć badanie”⁴⁵.

W metodologii badań wyróżnia się trzy rodzaje problemów badawczych:⁴⁶

- problemy naukowo i subiektywnie badawcze
- problemy dotyczące właściwości zmiennych i relacji między zmiennymi
- problemy w postaci pytań rozstrzygnięcia i dopełnienia.

Problem badawczy niniejszej pracy został zawarty w pytaniu: **Jak przebiega proces kształcenia i wychowania dziewcząt nieprzystosowanych społecznie?**

Aby uzyskać rozwiązanie problemu głównego sformułowano następujące problemy szczegółowe:

Jaka jest historia MOW?

Jakie są podstawy prawne ?

Jaki jest charakter i misja Ośrodka?

Jakie są procedury przyjęcia dziewcząt do placówki?

Z jakimi problemami przychodzą dziewczęta?

Jaka jest sytuacja rodzinna wychowanek?

Na jakie trudności napotykają wychowanki po przyjściu do placówki?

Jakie dziewczęta mają uzdolnienia?

⁴² Łobocki M., Metody i techniki badań pedagogicznych, Impuls, Kraków 2003, s. 13-14.

⁴³ Maszke A.W., Metodologiczne podstawy badań pedagogicznych, Wyd. UR, Rzeszów 2004, s. 13.

⁴⁴ Gnitecki J., Zarys metodologii badań w pedagogice empirycznej, Wyd. Naukowe WSP, Zielona Góra 1989, s. 74.

⁴⁵ Nowak S., Metodologia badań socjologicznych, PWN, Warszawa 1970, s. 214.

⁴⁶ Łobocki M., Metody i techniki metod pedagogicznych, Impuls, Kraków 2000, s. 22.

Jakie są kompetencje dydaktyczno - wychowawcze kadry?
Jakie zasady są stosowane w nauczaniu i wychowaniu resocjalizacyjnym?
Na jakie problemy najczęściej napotykają nauczyciele i wychowawcy?
Jaka jest organizacja kształcenia dziewcząt?
Jakie jest przygotowanie do zawodu?
Jakie formy pomocy organizuje placówka?
Na czym polega samorządność wychowanek?
W jakich kołach zainteresowań biorą udział?
Jak przebiega działalność usamodzielniająca wychowanek?
W jakich formach Wolontariatu uczestniczą dziewczęta?
W jaki sposób organizowany jest czas wolny?
Jaką rolę spełniają zajęcia socjoterapeutyczne?
Jak przebiega współpraca z rodzicami dziewcząt?
Na czym polega usamodzielnienie wychowanek kończących proces resocjalizacyjny w placówce?
Jaka jest współpraca placówki z innymi instytucjami?
W jaki sposób podtrzymywane są kontakty z absolwentkami?

2.3. Hipotezy

T. Kotarbiński hipotezę nazywa „wszelkie twierdzenia częściowo tylko uzasadnione, przeto także wszelki domysł, za pomocą którego tłumaczymy dane faktyczne, a więc też i domysł w postaci uogólnienia, osiągniętego (...) na podstawie danych wyjściowych”⁴⁷. Zbudowanie hipotez jest zatem zabiegiem polegającym na zbudowaniu domniemanej teorii dotyczącej natury zjawiska, powiązań między jego elementami czy jego wielkością i proporcją. Badania własne mają charakter badań jakościowych i ilościowych, co zostało przedstawione w problematyce, dlatego w niniejszej pracy odstępuje się od prezentacji hipotez.

2.4. Zmienne i wskaźniki

Nieodłącznym atrybutem badań pedagogicznych są tzw. zmienne i wskaźniki bez których niemożliwy byłby w pełni pomiar badanych faktów, zjawisk i zdarzeń. A.W. Maszke twierdzi, że „zmienne są próbą uszczegółowienia problemów badawczych jakie zmierza się rozwiązać oraz hipotez, które pragnie potwierdzić lub odrzucić”⁴⁸.

Wyróżniamy dwie kategorie zmiennych: tzw. zmienne niezależne oraz zmienne zależne.

Zmienne niezależne - wg. M. Łobockiego - to, np. różnego rodzaju sposoby oddziaływania wychowawczego i działalności dydaktycznej. Są to te działania natury pedagogicznej, których celem jest spowodowanie określonych skutków w rozwoju umysłowym, społecznym, moralnym, fizycznym dzieci i młodzieży. Określają one bliżej charakter oddziaływań, w których upatruje się przyczyny określonych zmian w procesie wychowania, uczenia się czy kształcenia. Zmienne pośredniczące bywają nazywane również zmiennymi interweniującymi lub zmiennymi niezależnymi – zakłócającymi. Są nimi czynniki działające na obszarze badawczym między przyczyną, jaką stanowi zmienna niezależna, a skutkiem, jaki stanowi zmienna zależna⁴⁹.

Zmiennymi niezależnymi w prezentowanej pracy jest **program kształcenia i program wychowawczy, na który składa się cały blok działań metodycznych Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego**.

Zmienne niezależne pośredniczące to **cechy osobowości dziewcząt i ich poziom nieprzystosowania**.

Natomiast zmienne zależne to te rzeczywiste lub domniemane skutki uwzględnionych w badaniach zmiennych niezależnych, czyli spodziewane przez badacza wyniki zastosowanych oddziaływań pedagogicznych i wychowawczych. Można powiedzieć więc, że zmienne zależne są bezpośrednim lub przynajmniej pośrednim następstwem zmiennych niezależnych⁵⁰.

Zmiennymi zależnymi w podjętych badaniach są **efekty kształcenia i wychowania ujawniające się w postawach, emocjach i myśleniu dziewcząt**.

⁴⁷ Pilch T. i Bauman T., Zasady badań pedagogicznych: Strategie ilościowe i jakościowe, Żak, Warszawa 2001, s. 46.

⁴⁸ Maszke M., Metodologiczne podstawy badań pedagogicznych, Wyd. UR, Rzeszów 2004, s. 60.

⁴⁹ Łobocki M., Wprowadzenie do metodologii badań pedagogicznych, Oficyna wydawnicza „Impuls”, Kraków 2007, s. 141-145.

⁵⁰ Łobocki M., tamże, s. 141-145.

2.5. Metody, techniki i narzędzia badawcze

Dopełnieniem problemów badawczych są metody i techniki, które ułatwiają znalezienie odpowiedzi na postawiony problem. Ogólny sposób podejścia badawczego do danego problemu przypisuje się metodzie, a szczegółowy – technice badań pedagogicznych. W ujęciu T. Pilcha „metody to zespół teoretycznie uzasadnionych zabiegów koncepcyjnych i instrumentalnych obejmujących najogólniej całość postępowania badacza, zmierzającego do rozwiązania określonego problemu naukowego⁵¹. Techniką zaś określa „czynności praktyczne, regulowane starannie wypracowanymi dyrektywami, pozwalającymi na uzyskanie optymalnie sprawdzalnych informacji, opinii, faktów”⁵².

W celu znalezienia dokładnej i w miarę wyczerpującej odpowiedzi na problem postawiony w niniejszej pracy zostały zastosowane dwie metody: **metoda sondażu diagnostycznego i metoda monografii**. „Badania sondażowe obejmują wszelkiego typu zjawiska społeczne o znaczeniu istotnym dla wychowania, ponadto stany świadomości społecznej, opinii i poglądów określonych zbiorowości, narastania badanych zjawisk, ich tendencji i nasilenia. Badania sondażowe mają na celu wykrycie istnienia zjawisk oraz ukazanie wszystkich atrybutów strukturalnych i funkcjonalnych”⁵³.

Określenie problemu badawczego pozwala na uściślenie zasięgu terytorialnego badanego zjawiska i dokonanie odpowiedniej próby do badań. „W sondażu diagnostycznym stwierdzone prawidłowości mają najwyższy stopień prawdopodobieństwa w ramach ograniczonych doboru próby. Poza tymi ramami dostrzeżone prawidłowości przybierają charakter tym większego prawdopodobieństwa, im bardziej analizowaną populację możemy odnieść do podobnej całości”⁵⁴. W niniejszych badaniach będziemy dążyć do wybrania takiej grupy do badań, aby stanowiła ona możliwie najwierniejsze odbicie struktury, wszystkich elementów i wszystkich cech badanej populacji.

W celu znalezienia bardziej wyczerpującej odpowiedzi na problem postawiony w niniejszej pracy została zastosowana druga metoda, tj. metoda monografii. „Monografia to metoda badań, której przedmiotem są instytucje wychowawcze w rozumieniu placówki lub instytucjonalne formy działalności wychowawczej, lub jednorodne zjawiska społeczne, prowadząca do gruntownego rozpoznania struktury instytucji, zasad i efektywności działań wychowawczych oraz opracowania koncepcji ulepszeń prognoz rozwojowych”⁵⁵.

„Metoda monograficzna w badaniach pedagogicznych oddaje nieocenione usługi. Nada się do weryfikacji funkcji złożonych danej instytucji, planowania ulepszeń i kontroli ich funkcjonowania. Przy badaniu podobnych instytucji pozwala na ostrożne porównywanie struktur, zasad funkcjonowania i ocenę przyjętych w tych instytucjach rozwiązań problemów wychowawczych”⁵⁶.

„Metoda monograficzna może być realizowana przez wiele różnorodnych technik. Prawie zawsze posługuje się badaniem dokumentacji, bardzo często wprowadza elementy obserwacji uczestniczącej, ankiety lub wywiady. Niekiedy mogą być wykorzystane elementy eksperymentu wychowawczego. Jak każda inna metoda, zgodnie z zasadami poprawności, nie poprzestaje na jednej technice badań. Łączy ich kilka, traktując je jako formę uzupełniania wiedzy i wzajemnej kontroli”⁵⁷.

W badaniach wykorzystano **technikę ankiety, obserwacji, rozmowy, analizy dokumentów: jakościowe i ilościowe, prawne i historyczne, dokumenty osobiste: zeszyt przedmiotowy, dzienniczek ucznia**.

„**Ankieta** – wg. T. Pilcha – jest techniką gromadzenia informacji polegającą na wypełnieniu najczęściej samodzielnie przez badanego specjalnych kwestionariuszy na ogół na wysokim stopniu standaryzacji w obecności lub częściej bez obecności ankietera”⁵⁸. Pytania ankiety są konkretne i jednoprotokolowe. Pytania są najczęściej zamknięte i zaopatrzone w tzw. kafeterię, czyli zestaw wszystkich możliwych odpowiedzi. Szuka się ścisłych skategoryzowanych, jednoznacznych i porównywalnych danych na temat jednego zagadnienia. Ankieta jest podstawowym narzędziem kontaktu badanego z badającym. Może być wypełniana przez samego respondenta lub przez badającego. Wypełnienie ankiety polega na podkreśleniu odpowiedzi lub stawianiu określonych znaków przy podanych zadaniach kafeterii.

⁵¹ Pilch T. i Bauman T., *Zasady badań pedagogicznych: Strategie ilościowe i jakościowe*, Żak, Warszawa 2001, s. 71.

⁵² Pilch T. i Bauman T., tamże, s. 75.

⁵³ Pilch T. i Bauman T., tamże, s. 79-80.

⁵⁴ Pilch T. i Bauman T., tamże, s. 81.

⁵⁵ Pilch T. i Bauman T., tamże, s. 76.

⁵⁶ Pilch T. i Bauman T., tamże, s. 76.

⁵⁷ Pilch T. i Bauman T., tamże, s. 77.

⁵⁸ Pilch T. i Bauman T., tamże, s. 96.

Kafeterie są zamknięte i półotwarte oraz koniunktywne i dysjunktywne. Kafeterie zamknięte to ograniczony zestaw możliwych odpowiedzi - odpowiadający wybiera tylko spośród możliwości, jakie daje podany zestaw. Kafeteria półotwarta to taki zestaw możliwych do wyboru odpowiedzi, który zawiera jeden punkt oznaczony słowem „inne”, pozwalający na zaprezentowanie swojej odpowiedzi, jeśli nie mieści się w żadnym proponowanym sformułowaniu. Kafeteria koniunktywna pozwala na wybranie kilku możliwych odpowiedzi, dając później możliwość obliczenia częstotliwości wyboru poszczególnych odpowiedzi, a tym samym utworzenia hierarchii.

Jako narzędzie, ankieta jest niezastąpiona w poznawaniu cech zbiorowości, faktów, opinii o zdarzeniach, danych liczbowych.

W badaniach wykorzystano również technikę obserwacji. „**Obserwacja** – w ujęciu T. Pilcha – jest czynnością badawczą polegającą na gromadzeniu danych drogą postrzeżeń”⁵⁹. Najpopularniejszą postacią obserwacji jest tzw. obserwacja otwarta albo swobodna. Dzięki jej zastosowaniu można uzyskać ogólną wiedzę o obiekcie badań, która daje podstawę do szczegółowego planowania dalszego toku badań, a głównie do sformułowania zagadnień wstępnych. Wyżej zorganizowaną formą obserwacji jest systematyczna obserwacja bezpośrednia lub pośrednia. Polega ona na planowym gromadzeniu spostrzeżeń przez określony czas w celu poznania lub wykrycia istniejących zależności między zjawiskami, rodzajami i kierunkami procesów zachodzących w zbiorowościach społecznych lub instytucjach⁶⁰. Szczególnym przypadkiem obserwacji systematycznej jest obserwacja uczestnicząca. Ten typ obserwacji występuje wówczas, jeśli badający stanie się uczestnikiem badanej zbiorowości i jest przez nią akceptowany. Obserwacja może mieć dwie postacie: jawną bądź ukrytą. Obserwacja uczestnicząca jawna polega na poinformowaniu grupy o roli badającego. Obserwacja ukryta występuje wówczas, gdy badana grupa nie jest świadoma roli, jaką spełnia jej nowy członek⁶¹.

Techniki gromadzenia materiałów można podzielić na niestandardyzowane i standaryzowane. Do technik niestandardyzowanych należą notatki, opisy, rejestracja dźwiękowa lub fotograficzna. Gromadzą one materiał bez wyróżniania poszczególnych zagadnień oraz możliwości weryfikowania prawidłowości prowadzenia spostrzeżeń. I w tym sensie można by nazwać obserwację taką obserwacją niekontrolowaną⁶².

Doskonalszą techniką gromadzenia materiałów jest stosowanie technik standaryzowanych, takich jak arkusz obserwacyjny lub dziennik obserwacyjny. Arkusz obserwacyjny to wcześniej przygotowany kwestionariusz z wytypowanymi wszystkimi zagadnieniami, które objąć ma obserwacja. W odpowiednich rubrykach pod określonym zagadnieniem notujemy wszelkie spostrzeżone fakty, zdarzenia i okoliczności mające związek z danym zagadnieniem. Ten typ obserwacji można uznać za planowany, systematyczny i kontrolowany (...). Natomiast dziennik obserwacji kategoryzuje spostrzeżenia ze względu na czas pojawiania się określonych faktów lub zmienności procesów i stosunków w badanych grupach⁶³.

Obserwacja systematyczna może być prowadzona bezpośrednio, gdy prowadzący badania osobiście wykonuje wszystkie czynności lub pośrednio, gdy materiały gromadzi większa liczba pracowników.

Warunkami poprawności techniki obserwacji są:

- wstępna znajomość przedmiotu obserwacji
- jasne sformułowanie zagadnienia i celów obserwacji
- bliższe poznanie przedmiotu obserwacji przez zastosowanie obserwacji otwartej lub innych procedur poznawczych
- szczegółowe opracowanie koncepcji badań, kategoryzacja zagadnień, opracowanie odpowiednich formularzy i arkuszy obserwacyjnych.

Sama obserwacja powinna być planowa, systematyczna i dokładna⁶⁴.

W podjętych badaniach wykorzystano metodę dialogową, która jest „swobodną rozmową na określony temat ogólny z uwzględnieniem podporządkowanych mu kilku lub kilkunastu szczegółowych tematów.(...) Jest ona wzajemną wymianą myśli i uczuć, w której uczestniczą na różnych prawach osoba przeprowadzająca badania i osoby badane. Rozmowa taka przybrać może niekiedy formę dyskusji, czyli próby wynegocjowania wspólnego stanowiska w przypadku zaistnienia rozbieżności zdań. Ale na ogół w zastosowaniu metody dialogowej zabiega się o to, by była ona w szczególności wymianą informacji bez usiłowania przewartościowania opinii, przekonań czy postaw uczestniczących w niej rozmówców”⁶⁵.

⁵⁹ Pilch T. i Bauman T., *Zasady badań pedagogicznych: Strategie ilościowe i jakościowe*, Żak, Warszawa 2001, s. 86.

⁶⁰ Pilch T. i Bauman T., tamże, s. 87.

⁶¹ Pilch T. i Bauman T., tamże, s. 88.

⁶² Pilch T. i Bauman T., tamże, s. 90.

⁶³ Pilch T. i Bauman T., tamże, s. 90.

⁶⁴ Pilch T. i Bauman T., tamże, s. 91.

⁶⁵ Łobocki M., *Metody i techniki badań pedagogicznych*, Impuls, Kraków 2003, s. 274.

Rozmowa wymaga umiejętności uważnego i cierpliwego słuchania swych rozmówców. Respondentów należy wysłuchiwać z zainteresowaniem, nie pouczać ani tym bardziej nie narzucać im własnych opinii, poglądów i przekonań. Z drugiej strony należy starać się nie być tylko biernym słuchaczem. Nade wszystko zaś:

- koncentrować się na wypowiedziach osoby badanej
- akceptować ją wewnętrznie i okazywać jej swoje poszanowanie dla jej integralności jako jednostki autonomicznej
- umożliwić jej swobodne i samorzutne wypowiadanie się⁶⁶.

Uzyskane informacje dotyczące funkcjonowania dziewcząt pochodzą z rozmów przeprowadzonych bezpośrednio z nimi, z ich rodzicami lub opiekunami, z wychowawcami grup i nauczycielami klas do których należą.

Kolejną techniką wykorzystaną w niniejszej pracy była **analiza dokumentów**, która służy do gromadzenia wstępnych, opisowych, a także ilościowych informacji o badanej instytucji oraz zjawisku wychowawczym⁶⁷.

W celu zapoznania się ze specyfiką oddziaływań metodycznych Ośrodka dokonano analizy m.in. aktów prawnych, sądowych i historycznych oraz analizy dokumentów osobistych.

Analiza dokumentów - niezależnie od ich rodzajów – pomaga w rozwiązywaniu wielu problemów badawczych z zakresu pedagogiki, a zwłaszcza w bliższym ich sprecyzowaniu. Na ogół rozróżnia się klasyczną (jakościową czy opisową) i nowoczesną (ilościową) analizę dokumentów. Klasyczna analiza dokumentów polega głównie na ich historycznej i literackiej interpretacji. Jest poszukiwaniem indywidualnych (niepowtarzalnych) właściwości charakterystycznych dla analizowanego dokumentu i jego twórcy. Ponadto ogranicza się głównie do jakościowego opisu i analizy dokumentów, jakie czyni przedmiotem swych badań. Nowoczesna analiza dokumentów polega przede wszystkim na ilościowym opisie i analizie dokumentów. Przy czym opis i analiza nie ograniczają się wyłącznie do posługiwania się liczbami absolutnymi i procentami. Dopuszcza się tu również takie wyrażenia, jak: zawsze, często, rzadko, nigdy itp.⁶⁸.

Każdej ze scharakteryzowanych wyżej analiz dokumentów podporządkowane są różne ich odmiany, takie jak: technika analizy treściowej i technika analizy formalnej dokumentów. Technika analizy treściowej dokumentów polega na interpretacji zawartych w nich treści. Poprzez jej zastosowanie chcemy odpowiedzieć na pytanie co chciał powiedzieć lub ukazać autor analizowanego dokumentu, jakie zawarł w nim treści, czego mogą one być świadectwem lub na czym polega ich oryginalność. Analiza treściowa, np. zeszytów szkolnych umożliwia nam poznanie np. zainteresowań ucznia, jego sposobu wyrażania myśli lub innych przejawów rozwoju umysłowego.

Technika analizy formalnej dokumentów dotyczy zwłaszcza opisu ich zewnętrznego wyglądu, sposobu sporządzania, stopnia trwałości. Na jej podstawie można uzyskać informacje o zamiłowaniu ucznia do porządku, jego obowiązkowości, zdyscyplinowania i cechach przeciwnych wymienionym.

2. 6. Organizacja i przebieg badań

Zapoznawszy się ze strukturą postępowania badawczego w ujęciu T. Pilcha oraz M. Łobockiego, w organizacji i przebiegu prowadzonych przez mnie badań **zastosowałam strukturę postępowania badawczego według Tadeusza Pilcha**⁶⁹.

W Fazie pierwszej zbudowałam koncepcję badawczą: określiłam zakres badań, podjęłam studia nad literaturą - kwerenda oraz sformułowałam problemy i inne pojęcia teoretyczne.

Następnie przeszłam do projektowania warsztatu badawczego. Dokonałam wyboru terenu badań i doboru próby. Ważną rzeczą było skonstruowanie narzędzi badawczych (kwestionariusza ankiety).

Kiedy już przygotowałam narzędzie, wielokrotnie go modyfikując, przystąpiłam do opracowania harmonogramu badań. Przystąpiłam do przeprowadzenia badań w grupie wychowanek. Gromadzenie materiałów empirycznych okazało się bardzo pracochłonne i czasochłonne, niemniej dostarczyło wiele informacji o samych wychowankach, jak i o pracy z nimi.

Ostatnim etapem w badaniach było opracowanie i porządkowanie materiałów, ich opis i analiza, oraz przygotowanie raportu z badań i wniosków z nich wynikających.

⁶⁶ Łobocki M., Wprowadzenie do metodologii badań pedagogicznych, Oficyna wydawnicza „Impuls”, Kraków 2007, s. 235.

⁶⁷ Pilch T. i Bauman T., Zasady badań pedagogicznych: Strategie ilościowe i jakościowe, Żak, Warszawa 2001, s. 98.

⁶⁸ Łobocki M., Wprowadzenie do metodologii badań pedagogicznych, Oficyna wydawnicza „Impuls”, Kraków 2007, s. 235.

⁶⁹ Pilch T. i Bauman T., Zasady badań pedagogicznych: Strategie ilościowe i jakościowe, Żak, Warszawa 2001, s. 186.

2. 7. Teren badań i grupa badawcza

Przeprowadzone badania były powiązane z założeniami teoretycznymi i problematyką badawczą niniejszej pracy. Odbywały się na terenie **Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego im. Świętej Siostry Faustyny w Krakowie** przy ulicy Siostry Faustyny 3. Działalność tej placówki sięga swą tradycją lat 90 XIX wieku.

Ośrodek jest placówką resocjalizacyjną przeznaczoną dla dziewcząt nieprzystosowanych społecznie. Jednocześnie jest to ośrodek katolicki, w którym wychowanie odbywa się na zasadach wychowania chrześcijańskiego. Patronem Ośrodka jest święta siostra Faustyna, zaś organem prowadzącym - Zgromadzenie Sióstr Matki Bożej Miłosierdzia.

Zdjęcie nr 1. Budynek Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego im. Św. Siostry Faustyny w Krakowie

Grupę badawczą stanowiły **43 podopieczne placówki** w wieku 15-18 lat, które przebywają w placówce od 7 miesięcy do 3,5 roku i uczęszczają do szkół funkcjonujących na terenie placówki.

Rozdział 3. ANALIZA WYNIKÓW BADAŃ WŁASNYCH

3.1. Historia placówki

Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy dawniej nosił nazwę Dom Miłosierdzia. Powstał w 1891 roku jako Fundacja księcia Aleksandra Lubomirskiego i przeznaczony był dla kobiet ubogich moralnie, które przychodziły dobrowolnie z nadzieją zmiany własnego życia. W początkach istnienia placówki przebywało w niej 100 wychowanek, które zarabiały na swoje utrzymanie pracując w pralni, introligatorni, ogrodzie i gospodarstwie oraz wykonując prace hafciarskie. Jednocześnie podopieczne poddawane były oddziaływaniom wychowawczym, których podstawą było rozbudzenie w nich poczucia godności, zaufania do miłosiernego Boga oraz głębszego zrozumienia wartości chrześcijańskich.

Sytuacja uległa zmianie po roku 1922 kiedy zawarto umowę z Ministerstwem Sprawiedliwości i do domu miłosierdzia zaczęto kierować dziewczęta nieletnie, które sprawiały trudności wychowawcze i miały sądowe nakazy pobytu w placówce wychowawczej. Po wojnie, w 1946 roku, przy placówce powstała szkoła podstawowa i zasadnicza szkoła zawodowa o profilu krawieckim. Od sierpnia 1962 roku placówka została przejęta przez państwo i świecki personel. Siostry mogły pozostać, ale pod warunkiem, że nie będą nosić stroju zakonnego. Gdy Zgromadzenie nie zgodziło się na taką alternatywę, teren placówki został oddzielony murem od pozostałych zabudowań klasztornych. Jednocześnie zmieniono nazwę placówki na Państwowy Zakład Wychowawczy. Zmianie uległ również profil nauczania szkoły. Powstała zasadnicza szkoła zawodowa o profilu gastronomicznym i fryzjerskim oraz liceum administracyjno- biurowe.

27 lat później, 18 maja 1989 r. Minister Edukacji Narodowej⁷⁰ wyraził zgodę na prowadzenie przez Zgromadzenie Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego. Z początkiem nowego roku szkolnego, 1 września 1989 roku, Zgromadzenie Sióstr Matki Bożej Miłosierdzia powróciło do pracy apostołskiej zgodnie ze swym charyzmatem.

Od tego czasu, czyli przez ostatnie 28 lat, ponad 2000 dziewcząt zostało objętych procesem resocjalizacyjnym w placówce. W tym czasie ponad 200 pracowników Ośrodka (kierownictwo, wychowawcy, psychologowie, nauczyciele oraz pracownicy administracyjni) towarzyszyło dziewczętom na drodze ich przemiany życia. Wszyscy na własnym odcinku, włączali się i nadal włączają się w pracę resocjalizacyjną – wychowawczą dziewcząt powierzonych ich opiece.

3.2. Charyzmat i misja Ośrodka

Podjmując ustawowe zadania placówki resocjalizacyjnej, Ośrodek kontynuuje charyzmatyczną misję Zgromadzenia Sióstr Matki Bożej Miłosierdzia wśród dziewcząt potrzebujących głębokiej przemiany życia.

Charyzmatem Zgromadzenia jest współpraca z Bożym miłosierdziem w ratowaniu zagubionych dusz. Jego Założycielka, matka Teresa Potocka głęboko odczytała słowa Pana Jezusa, który przyszedł, aby „szukać i zbawić to, co zginęło” (Łk 19,10)⁷¹. Zgromadzenie powstało w tym celu, by naśladować Chrystusa w Jego miłosierdziu wobec każdego człowieka, zwłaszcza wobec człowieka najbardziej zagubionego. Szczególną misją Zgromadzenia jest pomaganie dziewczętom i kobietom potrzebującym głębokiej odnowy moralnej. Matka Założycielka często mówiła: „Czyż to mała rzecz jedną duszę zbawić? Ta myśl pobudza mnie do pracy, dodaje odwagi i męstwa w największych przeciwnościach”⁷².

Misją Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego im. Świętej Siostry Faustyny w Krakowie jest włączenie się w charyzmatyczne dzieło współpracy z Bożym miłosierdziem mającym na celu głęboką przemianę życia podopiecznych przebywających w placówce. W tej misji uczestniczą również pracownicy świeccy, którzy podejmują formację duchową w duchu miłosierdzia i zaufania miłosiernemu Bogu.

⁷⁰ Art.39, ust.1 Ustawy z dnia 15 lipca 1961 r. o rozwoju systemu oświaty i wychowania /Dz.U. nr 32, poz.160 z późniejszymi zmianami/ oraz par.1, ust. 1 Zarządzenia Ministra Oświaty z dnia 25 lutego 1965r. w sprawie zasad i warunków prowadzenia niepaństwowych szkół i innych placówek oświatowo – wychowawczych.

⁷¹ Łk 19,10, Pismo Święte Nowego Testamentu, Warszawa 2005, s. 265.

⁷² Z pism archiwalnych Zgromadzenia

Miłosierdzie, rozumiane jako *podnoszenie w górę i wydobywanie dobra spod wszelkich nawarstwień zła*⁷³, jest kluczem do systemu wychowawczego wypracowywanego przez 140 lat istnienia placówki. System wychowawczy placówki *ma na uwadze nie tylko przystosowanie podopiecznych do życia w społeczeństwie, ale także osiągnięcie przez nie ostatecznego celu człowieka, jakim jest zbawienie wieczne*⁷⁴. Zgodnie ze Statutem Ośrodka *oddziaływanie wychowawcze w tym systemie obejmuje całego człowieka, jego duszę i ciało oraz jego życie doczesne w perspektywie życia wiecznego*⁷⁵. Oddziaływania wychowawcze obejmują zatem całego człowieka, jego wszechstronny rozwój: fizyczny, poznawczy, emocjonalny, społeczny, moralny i duchowy.

Misją Ośrodka jest przywracanie do społeczeństwa dziewcząt niedostosowanych społecznie i zagubionych we współczesnym świecie⁷⁶.

- Cały proces wychowawczy w Ośrodku i Szkołach odwołuje się do Miłosierdzia Bożego i podmiotowego traktowania dziewcząt. Szczególnie zwraca się uwagę na odkrycie misji kobiety w rodzinie i w społeczeństwie, podkreślając godność kobiety jako przyszłej żony i matki.
- (...) wspólnie z wychowanymi tworzymy atmosferę wychowawczą, która sprzyja rozwojowi intelektualnemu oraz umożliwia godne współżycie wychowanek oparte na wzajemnym zrozumieniu i miłości drugiego człowieka.
- Uznajemy, że każda wychowanka jest osobą jedyną i niepowtarzalną posiadającą prawo do harmonijnego i wszechstronnego rozwoju osobistego i intelektualnego.
- W pracy wychowawczej kierujemy się wartościami chrześcijańskimi.
- Podejmujemy dialog z wychowanymi w poszukiwaniu odpowiedzi na trudne pytania i problemy je nurtujące.
- Diagnozujemy przyczyny i przejawy niedostosowania społecznego oraz trudności dydaktyczne. Podejmujemy działania profilaktyczne.
- Przygotowujemy wychowanki do samodzielnego życia w społeczeństwie i dla społeczeństwa, zgodnie z normami prawnymi i moralnymi poprzez różne wydarzenia i sytuacje.
- Towarzyszymy rodzinie wychowanek w realizacji funkcji wychowania i współpracujemy z rodziną we wspieraniu integralnego rozwoju każdej wychowanki / uczennicy.

3.3. Podstawy prawne

Ośrodek jest przeznaczony wyłącznie dla dziewcząt, wobec których Sąd Rodzinny i dla Nieletnich orzekł o ich umieszczeniu w tej placówce. Zgodnie z Ustawą⁷⁷ środki wychowawcze wykonywane są do 18 roku życia. Zatem przedłużenie pobytu w ośrodku np. w celu ukończenia szkoły, jest możliwe na wniosek wychowanki. Ośrodek włączony jest w sieć placówek resocjalizacyjnych i socjoterapeutycznych resortu oświaty, do których młodzież jest kierowana przez Wydział Resocjalizacji i Socjoterapii przy Ośrodku Rozwoju Edukacji (ORE). Nadzór pedagogiczny nad placówką sprawuje Małopolski Kurator Oświaty w Krakowie.

Ośrodek działa na podstawie obowiązujących przepisów prawa oświatowego⁷⁸, Statutu Ośrodka i Szkół oraz Regulaminu - Prawo Wewnętrzne. Wydane regulacje prawne obejmują: cele, zadania, sposoby ich realizacji, profilizację placówki, kryteria doboru wychowanek, sposobów ich kierowania, prawa i obowiązki nieletnich, środki oddziaływań, prowadzenie dokumentacji, itp. Dokumenty te regulują organizację, zadania i życie wewnętrzne placówki, określając w ten sposób jej indywidualny charakter. Ponadto, określają prawa i obowiązki, kary i nagrody oraz wytyczają kierunki działania dla wychowanek i kadry placówki.

⁷³ Jan Paweł II, *Dives In Misericordia*, Pallotinum 2002, s. 25.

⁷⁴ System Wychowawczy Zgromadzenia Sióstr Matki Bożej Miłosierdzia, Kraków 1994r., s. 9.

⁷⁵ Statut Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego im. Świętej Siostry Faustyny w Krakowie, Rdz.2, § 6.

⁷⁶ Program Wychowawczy Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego oraz Szkół im. Świętej Siostry Faustyny: Gimnazjum, Liceum Ogólnokształcącego i Zasadniczej Szkoły Zawodowej.

⁷⁷ Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich z dnia 26 października 1982 r.

⁷⁸ Ustawa o systemie oświaty z dnia 7 września 1991 r., z późniejszymi zmianami.

⁷⁸ Konwencja o Prawach Dziecka z dnia 20 listopada 1989 r.

⁷⁸ Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich z dnia 26 października 1982 r.

⁷⁸ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 26 lipca 2004 r. oraz 27 grudnia 2011 r.

⁷⁸ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 22 lutego 2011 r.

⁷⁸ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 listopada 2010 r. oraz 24 lipca 2015 r.

⁷⁸ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 31 stycznia 2003 r.

⁷⁸ Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela, z późniejszymi zmianami.

⁷⁸ Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks Pracy, z późniejszymi zmianami.

⁷⁸ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 19 listopada 2002 r., z późniejszymi zmianami.

Zgodnie z Ustawą o systemie oświaty, w trakcie pobytu w Ośrodku zapewnia się⁷⁹:

1. całodobową opiekę;
2. wychowanie w duchu katolickim zachowując szacunek wobec wychowanków innego wyznania lub niewierzących;
3. resocjalizację;
4. terapię uzależnień i zaburzeń zachowania;
5. kształcenie w Ośrodku na poziomie gimnazjalnym, 3 - letnie Gimnazjum;
6. w liceum ogólnokształcącym, 3 - letnie Liceum Ogólnokształcące
7. w szkole zawodowej, 2-letnia Zasadnicza Szkoła Zawodowa przygotowująca do zawodu: kucharz małej gastronomii i fryzjer.

3.4. Infrastruktura Ośrodka

Ważnym czynnikiem wpływającym na organizację pracy dydaktyczno – wychowawczej i atmosferę panującą w Ośrodku jest jego zewnętrzny wygląd, estetyczne urządzenie i utrzymanie oraz dostosowanie pomieszczeń do potrzeb i zainteresowań dziewcząt.

W opinii wychowanków warunki mieszkaniowe są dobre, a nawet bardzo dobre. W sypialniach mieszka od 3 do 5 wychowanków. Pokoje są urządzone z dużym gustem i smakiem; są kolorowe, zadbane i schludne. 3 pomieszczenia zawierają w pełni wyposażony aneks kuchenny. 2 aneksy służą jako miejsca samoobsługi w ramach usamodzielnienia wychowanków i przeznaczone są dla 2 wspólnot na terenie Ośrodka. Kolejne 2 wspólnoty uczestniczące w Programie Usamodzielnienia II, przebywają poza terenem placówki - w 2 domkach jednorodzinnych. We wszystkich przypadkach dotyczących grup usamodzielnienia, pomieszczenia wyposażone są tak jak zwykle mieszkania. Znajdują się w nich podstawowe sprzęty gospodarstwa domowego, łącznie z telewizorem, kuchenką oraz pralką.

Ponadto, w Ośrodku funkcjonują gabinety pedagoga, psychologów oraz pielęgniarki. Od 2005 roku na terenie placówki mieści się kaplica pw. Zwiastowania Najświętszej Maryi Panny, w której obecny jest Najświętszy Sakrament.

Bardzo dobrze wyposażona jest również baza lokalowa szkół. Szkoły są wyposażone w różnorodne pomoce dydaktyczne oraz w nowoczesny sprzęt audiowizualny. Bazę dydaktyczną stanowią sale lekcyjne podzielone tematycznie. Jest sala polonistyczna, matematyczna, ekonomiczna, katechetyczna, językowo-geograficzna. Wszystkie sale lekcyjne wyposażone są w sprzęt audio, rzutnik, telewizor. Dziewczęta mają również dostęp do dobrze wyposażonej sali komputerowej. Do dyspozycji wychowanków jest także sala gimnastyczna, siłownia, sala teatralna i sala do zajęć muzycznych. Bazę dydaktyczną stanowi także dobrze zaopatrzona biblioteka szkolna. Dobre wyposażenie warsztatowe mają również pracownia gastronomiczna i pracownia fryzjerska.

Zdjęcie nr 2. Pracownia gastronomiczna w Zasadniczej Szkole Zawodowej im. Świętej Siostry Faustyny w Krakowie

⁷⁹ Statut Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego im. Świętej Siostry Faustyny w Krakowie, rdz.2, § 7.

Przed budynkiem znajduje się niewielki kompleks parkowy będący miejscem rekreacji i wypoczynku podopiecznych, zaś z tyłu budynku rozciąga się pasmo zieleni z wielofunkcyjnym boiskiem oraz sprzętami siłowo – wytrzymałościowymi.

Ważnym czynnikiem dla właściwego rozwoju wychowanek jest racjonalny i zgodny z higieną życia rozkład dzienny zajęć w internacie.

Rozkład dzienny zajęć w internacie w dniach nauki szkolnej

6.30-6.50	Pobudka, toaleta poranna
6.50-7.10	Śniadanie
7.10-7.40	Dyżury porządkowe
7.40-7.55	Modlitwa poranna
8.00-14.05	Zajęcia szkolne
10.25	Drugie śniadanie
14.05-14.45	Obiad
14.45	Czas wolny (rekreacja na świeżym powietrzu)
15.00-15.15	Spotkanie modlitewne – Godzina miłosierdzia
15.15-15.45	Czas wolny – zajęcia do wyboru (wyjście do ogrodu, wyjście na zakupy, korzystanie z siłowni, sali gimnastycznej, słuchanie muzyki, korzystanie z telefonu, internetu, oglądanie TV, itp.
15.45	Podwieczorek
16.00-18.00	Nauka własna
18.00-18.20	Kolacja
18.20-19.00	Czas wolny (zajęcia do wyboru j.w.)
19.00-19.30	Indywidualna praca z zeszytem terapeutycznym, oglądanie wiadomości TV
19.30-20.20	Nauka własna dla chętnych, dla pozostałych zajęcia tematyczne
20.20-20.50	Podsumowanie dnia w oparciu o zeszyt terapeutyczny wg. indywidualnych kryteriów
20.50	Modlitwa wieczorna
21.00-21.50	Toaleta wieczorna
21.50	Gaszenie światel w sypialniach
22.00-6.30	Cisza nocna

Aneks nr 1. Rozkład dzienny zajęć w internacie w dniach nauki szkolnej

3.5. Procedury przyjęcia do placówki

Na podstawie Rozporządzenia⁸⁰, Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy im. Świętej Siostry Faustyny stosuje odpowiednie procedury przyjęcia do placówki. Nieletni, wobec którego Sąd Rodzinny i Nieletnich zastosował środek wychowawczy w postaci umieszczenia w młodzieżowym ośrodku wychowawczym, kierowany jest do ośrodka wskazanego przez Centrum Metodyczne Pomocy Psychologicznej – Pedagogicznej w Warszawie, przez starostę właściwego ze względu na miejsce zamieszkania nieletniego, a w przypadku braku miejsca zamieszkania – starostę właściwego ze względu na miejsce pobytu nieletniego⁸¹. Właściwy starosta składa do Centrum wniosek o wskazanie odpowiedniego dla nieletniego ośrodka⁸². Do wniosku dołącza się: orzeczenie sądu rodzinnego o umieszczeniu nieletniego w ośrodku, kopię wywiadu środowiskowego przeprowadzonego przez kuratora sądowego, kopię opinii rodzinnego ośrodka diagnostyczno - konsultacyjnego, odpis aktu urodzenia nieletniego, posiadane informacje o stanie zdrowia nieletniego oraz orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego, jeżeli zostało wydane⁸³.

Na podstawie informacji zawartych w dołączonej do wniosku dokumentacji, w szczególności dotyczących sytuacji rodzinnej nieletniego, etapu kształcenia, stanu zdrowia, warunków mogących wpłynąć na dalszą demoralizację nieletniego, oraz analizy zaleceń zawartych w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego, Centrum wskazuje właściwemu staroście odpowiedni dla nieletniego ośrodek oraz powiadamia o tym sąd rodzinny, organ prowadzący ośrodek i rodziców lub opiekunów nieletniego⁸⁴. Następnie przekazuje dołączonej do wniosku dokumentację nieletniego do wskazanego ośrodka⁸⁵. Bezpośrednio po przybyciu nieletniego do ośrodka, dyrektor ośrodka przeprowadza z nim

⁸⁰ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 26 lipca 2004 roku w sprawie szczegółowych zasad kierowania i przyjmowania nieletnich do młodzieżowych ośrodków wychowawczych.

⁸¹ Rozporządzenie ... tamże, § 1.

⁸² Rozporządzenie ... tamże, § 3.1.

⁸³ Rozporządzenie ... tamże, § 3.2.

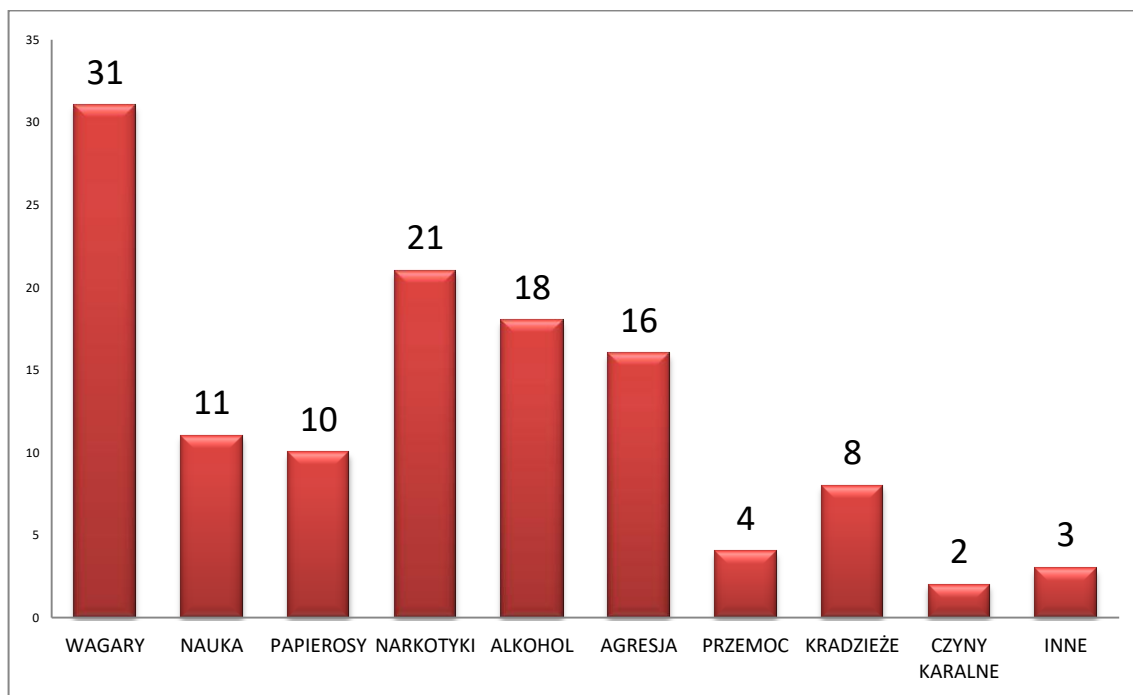
⁸⁴ Rozporządzenie ... tamże, § 3.

⁸⁵ Rozporządzenie ... tamże, § 5.

rozmowę, podczas której zapoznaje nieletniego z jego prawami, obowiązkami i zasadami pobytu w ośrodku⁸⁶. Nieletni potwierdza zapoznanie się z nimi własnoręcznym podpisem. O przyjęciu nieletniego do ośrodka dyrektor ośrodka powiadamia właściwe organy obowiązane do kontroli spełniania obowiązku szkolnego lub obowiązku nauki⁸⁷.

3.6. Problemy wychowanek

Wszystkie wychowanki zostały umieszczone w placówce na mocy postanowienia sądowego wydanego przez Sąd Rodzinny i Nieletnich w związku z demoralizacją, a niektóre z nich również z popełnieniem czynów karalnych. Na Wykresie nr 1 zostały przedstawione główne problemy dziewcząt przed przyjściem do Ośrodka.

Wykres nr 1. Główne problemy dziewcząt przed przyjściem do Ośrodka

Do 3 głównych problemów przed przyjściem do Ośrodka dziewczęta zaliczyły: *wagary* (31 respondentów), *zażywanie narkotyków* (21 respondentów) i *picie alkoholu* (18 respondentów). Niewiele mniej osób, bo 16, wymienia *agresję* jako jeden ze swoich głównych problemów. W dalszej kolejności są to: *problemy z nauką* (11), *palenie papierosów* (10), *przemoc* (4). Demoralizacja przejawiała się zatem najczęściej w wagarach, czyli braku realizacji obowiązku szkolnego, zażywaniu narkotyków oraz piciu alkoholu. Natomiast w kwestii czynów karalnych najczęściej były to *kradzieże* (8 respondentów), 2 respondentów w czynach karalnych uwzględniło: *rozbój* (1) oraz *uszkodzenie ciała, zastraszanie, psychiczne znęcanie się* (1). Wśród innych głównych problemów 3 respondentów wymienia: *relacje z mężczyznami, imprezy, ucieczki, nieodpowiednie towarzystwo*.

Analiza dokumentów wychowanek potwierdza, że podstawowym problemem wszystkich wychowanek przychodzących do placówki jest *zaniedbanie obowiązku szkolnego*. Innymi zachowaniami świadczącymi o nieprzystosowaniu społecznym dziewcząt są oprócz wcześniej wymienionych: *ucieczki z domu; zachowania autoagresywne (samookaleczenia, próby samobójcze; przedwczesne kontakty seksualne, pornografia, molestowanie seksualne, pedofilia, homoseksualizm; liberalizm moralny, hedonizm i konsumpcjonizm oraz czyhające pułapki: internet, gry komputerowe, muzyka subkulturowa*.

Do charakterystycznych zaburzeń rozpoznawalnych u dziewcząt można zaliczyć: zaburzone relacje z rodzicami, opiekunami prawnymi (dysfunkcje rodziny); zaburzenia przystosowania, radzenie sobie ze stresem; zaburzenia nastroju (depresja) i tendencja do zachowań autodestruktywnych; zaburzenia somatycznej sfery człowieka, np. zaburzenia konwersyjne o historycznym podłożu; zaburzenia na tle lękowym; zaburzenia opozycyjno – buntownicze; demoralizacja seksualna; zaburzenia osobowości (antyspołeczne zaburzenia osobowości, osobowości typu borderline) oraz zaburzenia związane z przyjmowaniem substancji psychoaktywnych i z innymi uzależnieniami.

⁸⁶ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 26 lipca 2004 roku w sprawie szczegółowych zasad kierowania i przyjmowania nieletnich do młodzieżowych ośrodków wychowawczych., § 4.1.

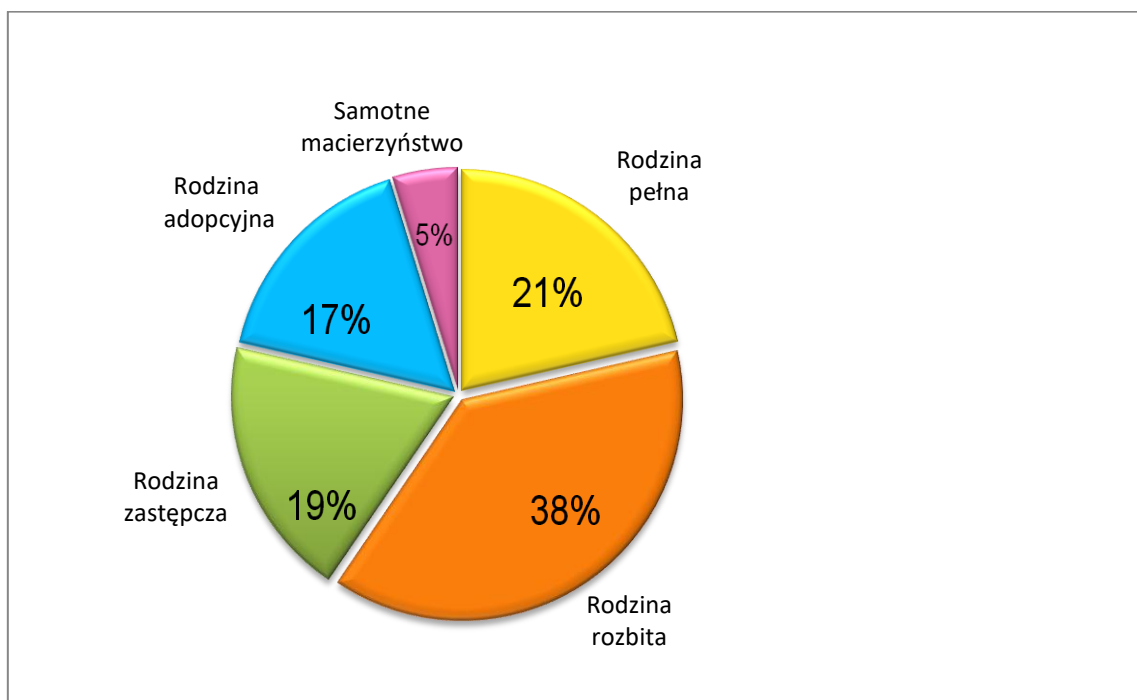
⁸⁷ Rozporządzenie ..., tamże § 4.3.

Specyfiką wychowanek Ośrodka jest to, że obok zachowań świadczących o nieprzystosowaniu społecznym i zaburzeń w sferze społeczno – emocjonalnej, ich rozwój jest w granicach normy intelektualnej. W tym obszarze występują jednak liczne zaniedbania pedagogiczne, opóźnienia programowe oraz deficyty poznawcze.

Z rozmów przeprowadzonych z psychologami i wychowawcami wynika, że wzrasta liczba dziewcząt z zaburzeniami psychicznymi. Warto podkreślić, że zdarzają się przypadki czasem niezasadnego umieszczenia nieletnich w placówce. Dotyczy to głównie dziewcząt z zaburzeniami psychiatrycznymi i uzależnionymi od środków psychoaktywnych, które powinny być skierowane do ośrodków o charakterze leczniczym i terapeutycznym.

3.7. Sytuacja rodzinna wychowanek

Dziewczęta pochodzą praktycznie z terenu całej Polski. Coraz więcej wychowanek jest przyjmowanych z Krakowa i okolic, co z jednej strony wpływa pozytywnie pod względem organizacyjnym i wychowawczym z uwagi na częstszy kontakt z rodziną i możliwość pogłębiania więzi. Z drugiej strony proces resocjalizujący jest utrudniony z uwagi na bliski związek miejsca z dotychczasowym, demoralizującym środowiskiem. Sytuacja rodzinna wychowanek została zbadana na podstawie analizy teczek personalnych wychowanek i przedstawiona na Wykresie nr 2.

Wykres nr 2. Sytuacja rodzinna wychowanek

Z analizy dokumentów wynika, że zdecydowana większość badanych dziewcząt (38%) wychowuje się w warunkach *rodziny rozbitej*. 19% badanych jest w *rodzinie zastępczej*, co wskazuje, że ich macierzysta rodzina źle funkcjonuje. W ramach *rodziny adopcyjnej* wychowuje się 17% ankietowanych, a 5% wychowywanych jest jedynie przez matkę, często z doświadczeniem całkowitej nieznajomości ojca biologicznego. Z *rodzin pełnych*, ale z różnych względów niewydolnych wychowawczo, pochodzi jedynie 21% badanych. Należy zaznaczyć, że chociaż są to rodziny pełne, to są one jednak obciążone znacznymi dysfunkcjami w obrębie wzajemnych ról, postaw i relacji wewnątrzrodzinnych, a system wychowawczy rodziców wobec córek jest często niespójny.

Można zatem powiedzieć, że na przyczyny niewłaściwych zachowań i postaw dziewcząt kierowanych do badanej placówki składają się: czynniki rodzinne takie jak: zaburzona struktura rodziny (tj. brak matki lub ojca z powodu rozwodu, śmierci lub nieformalnych związków rodziców), nieprawidłowe postawy rodzicielskie (skrajnie nadopiekuńcze, przyzwalające, skrajnie rygorystyczne i odrzucające lub skrajnie zmienne) oraz częsty brak czasu dla siebie. Czynniki te wpływają często na zaburzenia emocjonalne dziewcząt, które wyrażają się w nieadekwatnym obrazie siebie, zaniżonym poczuciu własnej wartości, braku umiejętności odpowiedniego nazywania i wyrażania emocji, braku poczucia bezpieczeństwa wynikającego z osobistych problemów rodziców. Nieprawidłowo funkcjonująca rodzina jest przyczyną wielu problemów wychowawczych dziewcząt.

3.8. Kompetencje dydaktyczno – wychowawcze kadry

Kadrę Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego stanowią pracownicy pedagogiczni i administracji. Pracownicy pedagogiczni to zarówno nauczyciele zatrudnieni w szkołach funkcjonujących na terenie placówki, jak i wychowawcy w internacie. Ogólna liczba pracowników jest w przybliżeniu równa liczbie podopiecznych. W szkołach zatrudnionych jest 33 nauczycieli z pedagogicznym stażem pracy wahającym się od 2 - 49 lat. W internacie jest zatrudnionych 18 wychowawców, których staż pracy jest znacznie krótszy i trwa od kilku miesięcy do 24 lat.

Z analizy dokumentów placówki wynika, że nauczyciele mają wyższe wykształcenie pedagogiczne kierunkowe związane z nauczaniem przedmiotami oraz podyplomowe resocjalizacyjne, a wychowawcy – wyższe resocjalizacyjne. Pracownicy są objęci rocznymi i wieloletnimi planami doskonalenia zawodowego. Są również włączeni w proces ustawicznego kształcenia dorosłych poprzez m.in. organizowane kursy, szkolenia, spotkania dokształcające na terenie placówki i poza nią oraz mają możliwość rozwijania życia duchowego poprzez uczestniczenie w organizowanych rekolekcjach i dniach skupienia. W bieżącym roku szkolnym pracownicy uczestniczyli np. w takich szkoleniach jak: „Profilaktyka zachowań problemowych dzieci i młodzieży – odporność psychiczna ucznia wyzwaniem dla systemu edukacji” czy „Dopalacze = narkoTIKI. Czym są, jak działają, co obiecują, a co zabierają?”.

Nie ma bardzo dużego przepływu osób zatrudnianych, ani problemu ze skompletowaniem kadry, również z zatrudnieniem nauczycieli zawodu. Warto zwrócić uwagę na fakt, że 2 pracowników zatrudnionych jest jednocześnie na stanowisku nauczyciela w szkole i wychowawcy w internacie, co daje możliwość całościowego spojrzenia na podopiecznych, ich zachowanie i możliwości rozwoju. Zdecydowaną większość kadry dydaktyczno – wychowawczej stanowią kobiety.

Do zadań nauczyciela resocjalizującego należy korygowanie zaburzonych postaw oraz struktur osobowości zarówno w czasie lekcji, jak i podczas zajęć pozalekcyjnych. Nauczyciel realizuje w swojej pracy dydaktyczno – wychowawczej programy oddziaływań resocjalizacyjnych. Do zadań wychowawcy w internacie należy zapewnienie wychowankom opieki, prowadzenie zajęć wychowawczych i terapeutycznych z grupą, pomoc w nauce i jej organizowaniu, utrzymywanie kontaktów z rodzicami (opiekunami prawnymi) oraz bliskimi wychowanek, prowadzenie dokumentacji grupy oraz realizacja innych zadań statutowych we współpracy z Siostrą Dyrektorem⁸⁸.

Nauczyciele i wychowawcy realizują zatem zadania diagnostyczne, opiekuńcze, dydaktyczne, wychowawcze i terapeutyczne. Ścisłe współpracują ze sobą oraz z psychologami, służbą zdrowia, rodzicami i opiekunami wychowanek oraz z innymi osobami i instytucjami.

W celu wzajemnej współpracy i jednolitości oddziaływań całego zespołu edukacyjno-terapeutycznego Ośrodka odbywają się okresowe zebrania nauczycieli -wychowawców klas i wychowawców internatu z psychologami. Umożliwia to spojrzenie na problemy wychowanek z szerokiej perspektywy oraz zaplanowanie adekwatnych metod pracy z nimi. Wspólne spotkania odbywają się również w celu ustalenia ocen z zachowania dla poszczególnych wychowanek. Ponadto przedstawiciele kadry pedagogicznej biorą udział w zespołach diagnostyczno – konsultacyjnych i grupach wsparcia dla rodziców.

Wspólne oddziaływania całego zespołu edukacyjno-terapeutycznego dokonują się również poprzez wspólnie prowadzone badania ewaluacyjne (prowadzone przez Zespół ds. wewnętrznej ewaluacji) oraz w trakcie realizacji wynikających z nich wniosków. Duże znaczenie ma wspólny udział w radach pedagogicznych (co daje możliwość wymiany informacji o wychowankach, ustalenie wspólnego kierunku oddziaływań edukacyjno – terapeutycznych, wczesnego sygnalizowania problemów związanych z deficytami parcjalnymi dla zagrożonych w tym zakresie uczennic i wdrożenia orzecznictwa o potrzebie specjalnego kształcenia oraz reedukacji (dysleksja, dyskalkulia, itp.). Warto zaznaczyć, że niezastąpioną wartość ma wspólne tworzenie i realizacja IPET-ów oraz realizacja Programu Wychowawczego i Profilaktycznego.

Całościową opiekę nad kadrą i wszystkimi sprawami Ośrodka sprawuje Siostra Dyrektor. Na niej spoczywa również odpowiedzialność prawna. Kierownik internatu czuwa i koordynuje pracę zespołu wychowawczego. Szkołą kieruje dyrektor szkoły, który dba o poziom nauczania w szkole oraz koordynuje pracę nauczycieli.

Każdy pracownik w czasie wykonywania pracy: w szkole, grupie wychowawczej, sekretariacie, bibliotece, kuchni czy przy naprawie przedmiotów codziennego użytku, stara się pomagać dziewczętom zaakceptować ich niedobrowolne skierowanie do placówki i wskazywać potrzebę ciągłego poznawania siebie i stałej pracy nad sobą.

Zatem wszyscy pracownicy Ośrodka: kierownictwo, wychowawcy, nauczyciele i pracownicy administracyjni - każdy na własnym odcinku włącza się w pracę wychowawczą. Cały personel stara się tworzyć dobrą, rodzinną atmosferę, która wspiera proces przemiany wewnętrznej podopiecznych.

⁸⁸ Statut Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego im. Świętej Siostry Faustyny, § 28.

Rozdział 4. PROCES KSZTAŁCENIA I WYCHOWANIA DZIEWCZĄT W MŁODZIEŻOWYM OŚRODKU WYCHOWAWCZYM IM. ŚWIĘTEJ SIOSTRY FAUSTYNY W KRAKOWIE

4.1. P Organizacja i przebieg procesu kształcenia dziewcząt

Przy Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym im św. Siostry Faustyny funkcjonują trzy typy szkół: 3-letnie Gimnazjum im. Świętej Siostry Faustyny, 3-letnie Liceum Ogólnokształcące im. Świętej Siostry Faustyny oraz 2-letnia Zasadnicza Szkoła Zawodowa im. Świętej Siostry Faustyny kształcąca w zawodzie kucharz małej gastronomii oraz fryzjer. Organizację kształcenia określa Statut każdej szkoły oraz korespondujący z nimi Program Wychowawczy i Program Profilaktyki. We wszystkich szkołach realizowane są równolegle zadania dydaktyczne i resocjalizacyjne.

4.1.1. Sytuacja szkolna badanych

Proces kształcenia na poziomie Gimnazjum ma za zadanie rozwijać umiejętności i zdolności myślenia analitycznego oraz syntetycznego u dziewcząt w ramach zintegrowanego systemu wiedzy ogólnej, a także przygotować je do egzaminów kompetencyjnych. Obecnie w klasie II Gimnuczy się 9 dziewcząt, a w klasie III Gimnuczy się 20: III GIM A - 10 uczennic i III GIM B - 10 uczennic.

Kształcenie w Liceum Ogólnokształcącym obejmuje ramowy plan nauczania z przedmiotów ogólnokształcących i przygotowuje do egzaminu maturalnego. Uczennice korzystają z możliwości uczenia się komunikacji interpersonalnej, informatyki i języków obcych. Obecnie w I LO naukę pobiera 14 uczennic, w II LO - 6, a w III LO - 2.

Edukacja w Zasadniczej Szkole Zawodowej przygotowuje dziewczęta do egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe fryzjera i kucharza małej gastronomii oraz daje możliwość dalszego kształcenia się. W szkole zawodowej na kierunku fryzjer kształci się w I klasie 6 uczennic, a w II - 4. Natomiast w szkole zawodowej na kierunku kucharz małej gastronomii w I klasie uczy się 7 uczennic, a w II klasie - 3.

Wszelkie świadectwa szkolne i dyplomy uczennic nie zawierają adnotacji, że zostały wydane przez szkołę funkcjonującą w ramach młodzieżowego ośrodka wychowawczego.

Podstawowymi celami szkół są: postawienie diagnozy pedagogicznej, wyrównywanie braków programowych, kształtowanie wiedzy ogólnej, kształtowanie umiejętności praktycznych, rozwijanie zainteresowań przedmiotowych, przygotowanie do życia w rodzinie, kształtowanie umiejętności społecznych, profilaktyka zdrowotna oraz edukacja kulturalna i patriotyczna.

Uczennice wszystkich szkół posiadają orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego. Z rozmów prowadzonych z nauczycielami i z codziennej obserwacji zauważa się, że na początku kształcenia w placówce, wiele dziewcząt ma podstawowe braki edukacyjne. Wynikają one bardziej z różnorodnych zaniedbań, braku motywacji do nauki i drugoroczności niż z ograniczeń organicznych. Przykładem braków z języka polskiego jest np.: brak umiejętności płynnego czytania i czytania ze zrozumieniem, nieumiejętność formułowania pełno zdaniowej wypowiedzi ustnej czy redagowania dłuższej wypowiedzi pisemnej. Zasób słów jest bardzo ubogi, a wypowiedzi - zazwyczaj jednowyrazowe. Z języka obcego nauczyciele często podejmują pracę z klasą od podstaw. Dziewczęta zaczynają uczyć się alfabetu, słówek, odmian rzeczowników i czasowników.

Ponadto, u nowoprzybyłych uczennic, nauczyciele dostrzegają małą motywację do nauki, lenistwo, brak nawyku systematyczności, brak wiary we własne możliwości i związaną z tym niską samooceną oraz wysoki poziom nieobecności na zajęciach szkolnych i powtarzanie klasy. W opinii nauczycieli każdy obszar wiedzy i umiejętności z zakresu przedmiotów ogólnokształcących u dziewcząt wymaga uzupełnienia, a najczęściej opracowania od podstaw.

4.1.2. Metody pracy dydaktyczno - resocjalizacyjnej

W związku z wyżej wymienionymi trudnościami, w każdej szkole przestrzega się ortodydaktycznych zasad nauczania. Nauczyciel, korzystając z zasad ortodydaktycznych, koryguje deficyty rozwojowe uczniów. W swojej pracy z uczniem stosuje zasady dominacji wychowania, indywidualizacji, pomocy w nauce, aktywności, dostosowania zadań do możliwości poznawczych, treści kształcących oraz zasadę nauczania zespołowego. Istotnym elementem organizacji

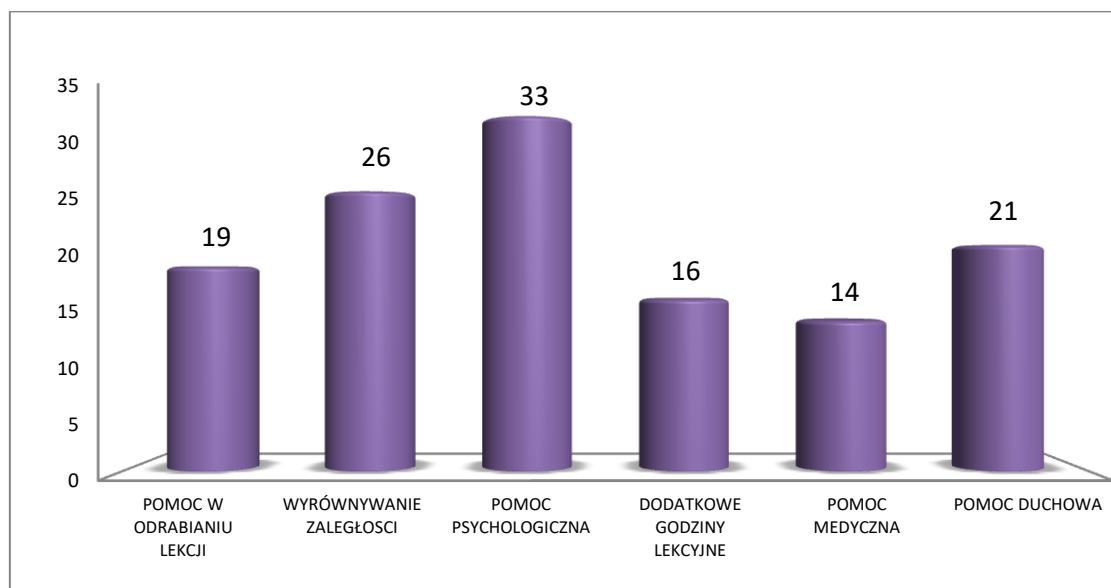

kształcenia jest zmniejszona liczebność w zespołach klasowych. Nauczyciele dostosowują tempo pracy uczennic do ich możliwości psychofizycznych, uwzględniając ich indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne.

Realizując zadania dydaktyczno-wychowawcze, nauczyciel ma wsparcie ze strony kadry pedagogiczno – wychowawczej. Ich wspólnym celem jest spójny kierunek oddziaływań polegający na: dążeniu do zwiększenia u uczennic motywacji do nauki, osiągania przez nie lepszych ocen oraz wyrabiania nawyku systematycznej i wytrwałej nauki. Bardzo ważnym zadaniem jest również uczenie dziewcząt wiary we własne możliwości, a więc podnoszenie ich samooceny, a także kształtowanie umiejętności wytyczania sobie życiowych celów.

W związku z tym w programie profilaktyki Ośrodka i Szkół podejmowane są działania mające na celu pomóc uczennicom, które osiągają słabe wyniki w nauce. Pomoc ta jest realizowana w formie zajęć pozalekcyjnych. Obejmują one m.in. zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze, w których uczestniczą całe klasy (np. z matematyki, języka polskiego, języka rosyjskiego, biologii) oraz zajęcia korekcyjno–kompensacyjne dla uczennic ze specyficznymi trudnościami w nauce. Z analizy Dzienników *Indywidualnej terapii pedagogicznej dla uczennic ze specyficznymi trudnościami w nauce* wynika, że w bieżącym roku szkolnym korzysta z tej formy pomocy 13 uczennic, u których zdiagnozowano: dysleksję, dysortografię, dysgrafię oraz dyskalkulię.

Wykres nr 3 przedstawia formy pomocy jakie placówka organizuje wychowankom m.in. w zakresie kształcenia.

Wykres nr 3. Formy pomocy w placówce

W opinii dziewcząt, spośród proponowanych form pomocy odnoszących się do kształcenia, najchętniej korzystają one z zajęć wyrównawczych (26 odpowiedzi). Nauczyciele podczas zajęć wyrównawczych pomagają uczennicom w opanowaniu i utrwalaniu wiadomości, które są wymagane programem nauczania danego przedmiotu. Z rozmów przeprowadzonych z nauczycielami wynika, że stosują oni aktywizujące metody nauczania, odpowiedni system wzmocnień, doceniając nawet niewielkie sukcesy i osiągnięcia w nauce. Dzięki coraz lepszym wynikom w nauce wzrasta w uczennicach wiara w swoje możliwości oraz mobilizacja do dalszego podejmowania trudu uczenia się, pomimo kilkuletnich zaniedbań edukacyjnych.

Na zajęciach wyrównawczych nauczyciele stosują również nowoczesne środki dydaktyczne, takie jak: tablica interaktywna, sprzęt audiowizualny, mikroskopy, plansze, filmy edukacyjne. Nauczyciele dostosowują wymagania, sposób i tempo prowadzenia zajęć w sposób indywidualny. Zachęcają i motywują uczennice do systematycznej nauki i nadrobienia zaległości programowych.

Dziewczęta widzą sens uczestniczenia w zajęciach wyrównawczych i korzystają z nich. Mniej korzystają z pomocy w odrabianiu lekcji (19) i z dodatkowych godzin lekcyjnych (16 odpowiedzi).

W Tabeli nr 1 zamieszczono wypowiedzi dziewcząt odnośnie zapytania w jakim stopniu zgadzają się ze stwierdzeniem, że nauczyciele pomagają im w nauce.

Tabela nr 1. Nauczyciele pomagają mi w nauce

	Tak	Raczej tak	Raczej nie	Nie
Nauczyciele pomagają mi w nauce.	24	16	3	0

Dziewczeta potwierdzają, że nauczyciele pomagają im w nauce. Odpowiedzi Tak udzieliło 24 respondentów, Raczej tak -16, Raczej nie – 3, Nie - 0.

Trud dziewcząt oraz umiejętne prowadzenie przez nauczycieli przynosi widoczne owoce choćby na podstawie egzaminów końcowych. Uczennice otrzymują dobre wyniki egzaminów gimnazjalnych, zawodowych i liceum, porównując je z wynikami innych szkół, w tym szkół środowiskowych.

Intensywne działania dydaktyczno- wychowawcze i koleżeńskie, które wspierają nowoprzybyłe uczennice w uzupełnianiu zaległości szkolnych sprawiają, że w placówce nie zdarzają się przypadki nieotrzymania promocji z klasy do klasy, nawet jeśli wychowanka przybyła do placówki w ciągu roku szkolnego.

4.1.3. Uzdolnienia uczennic

Celem kształcenia i wychowania dziewcząt jest ich rozwój na miarę posiadanych przez nie możliwości. Szkoły, wspierane przez internat, są środowiskiem wspierającym zdolności wychowanek. Podstawową metodą rozpoznawania uzdolnień podopiecznych jest diagnoza oraz obserwacja zachowań i wytworów ich prac. Dziewczeta posiadają zdolności artystyczne, takie jak: plastyczne, muzyczne, literackie, taneczne, teatralne oraz sportowe, które rozwijają w czasie wolnym, głównie w ramach sekcji i kół zainteresowań pod opieką nauczyciela lub wychowawcy.

Swoje talenty dziewczeta prezentują podczas konkursów, pokazów czy degustacji organizowanych w placówce w ramach szkoły i internatu oraz włączają się w ogólnopolskie konkursy np. polonistyczny czy wiedzy religijnej o świętej siostrze Faustynie. W obu konkursach dziewczeta uzyskiwały wyróżniające osiągnięcia. Ponadto uczestniczą w imprezach masowych z okazji Dnia Sportu czy w Międzyszkolnych Zawodach Sportowych, takich jak: Bieg Skawiński, Mini Maraton – Kurdwanów czy Sztafetowy Bieg Niepodległości, w którym uczestniczą od 1995 roku. Zdecydowanie najwięcej osiągnąć dziewczeta mają w rozgrywkach sportowych.

Ponadto dziewczeta uczestniczą w konkursach przedmiotowych na terenie placówki: z języka polskiego, fizyki, geografii, języka angielskiego, języka rosyjskiego, historii, matematyki i chemii. Biorą także udział w konkursach tematycznych, np. literacko -plastycznym z okazji święta Patronalnego czy konkursie na najczystszy pokój.

Zdjęcie nr 3. Zdolności kulinarne dziewcząt

Zdjęcie nr 4. Umiejętności fryzjerskie dziewcząt

4.1.4. Przygotowanie do zawodu

Ośrodek zapewnia możliwość szkolenia zawodowego w ramach szkoły zawodowej i przygotowuje dziewczęta do egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe fryzjera i kucharza małej gastronomii. Na ile uczennice zgadzają się, że nauka zawodu przygotowuje do podjęcia pracy po opuszczeniu Ośrodka ilustruje Tabela nr 2.

Tabela nr 2. Nauka zawodu przygotowuje do podjęcia pracy po opuszczeniu Ośrodka

	Tak	Raczej tak	Raczej nie	Nie	
Nauka zawodu przygotowuje do podjęcia pracy po opuszczeniu ośrodka.	25	12	0	2	3x nie dotyczy

Wychowanki w zdecydowanej większości pozytywnie oceniły ofertę edukacyjną placówki. 25 osób wskazało, że nauka zawodu przygotowuje do podjęcia pracy po opuszczeniu ośrodka. Tym samym uważają, że praktyczne umiejętności zawodowe pozwolą im odnaleźć się na rynku pracy po opuszczeniu ośrodka. 12 osób uważa, że Raczej tak, Raczej nie - nikt tak nie uważa, natomiast 2 osoby uważają, że nauka zawodu nie przygotowuje do podjęcia pracy. 3 respondentów udzieliło informacji, że to pytanie ich nie dotyczy. Warto zaznaczyć, że w ankiecie brały udział również dziewczęta z gimnazjum i liceum.

Uczennice przygotowują się do praktycznej nauki zawodu w dobrze wyposażonych pracowniach: fryzjerskiej i gastronomicznej. Swoje umiejętności prezentują podczas organizowanych w szkole pokazach fryzjerskich i degustacjach. Ponadto mają możliwość rozwijania swojej wiedzy poprzez uczestniczenie w targach, np. Międzynarodowych Targach Gastronomicznych *Horeca*, wystawach tematycznych związanych z preferowanym wykształceniem oraz podczas spotkań z mistrzami zawodu, np. podczas szkolenia w firmie Hair Company Toto w Krakowie. W ramach Wolontariatu dziewczęta dzielą się swoimi umiejętnościami i zdobytą wiedzą z mieszkańcami Domów Pomocy Społecznej.

4.2. Organizacja i przebieg procesu wychowania dziewcząt

Celem wszelkich oddziaływań wychowawczych podejmowanych na terenie Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego im. Świętej Siostry Faustyny w Krakowie jest: odzyskanie przez dziewczęta poczucia swojej godności i wartości jako kobiety, przywracanie poczucia własnej wartości w szczególności poprzez odkrywanie swoich talentów (artystycznych, literackich, plastycznych, muzycznych i sportowych), ponowne przygotowanie wychowanek do życia w społeczeństwie i prawidłowego pełnienia ról rodzinnych i społecznych, oraz osiągnięcie ostatecznego celu jakim jest zbawienie wieczne.

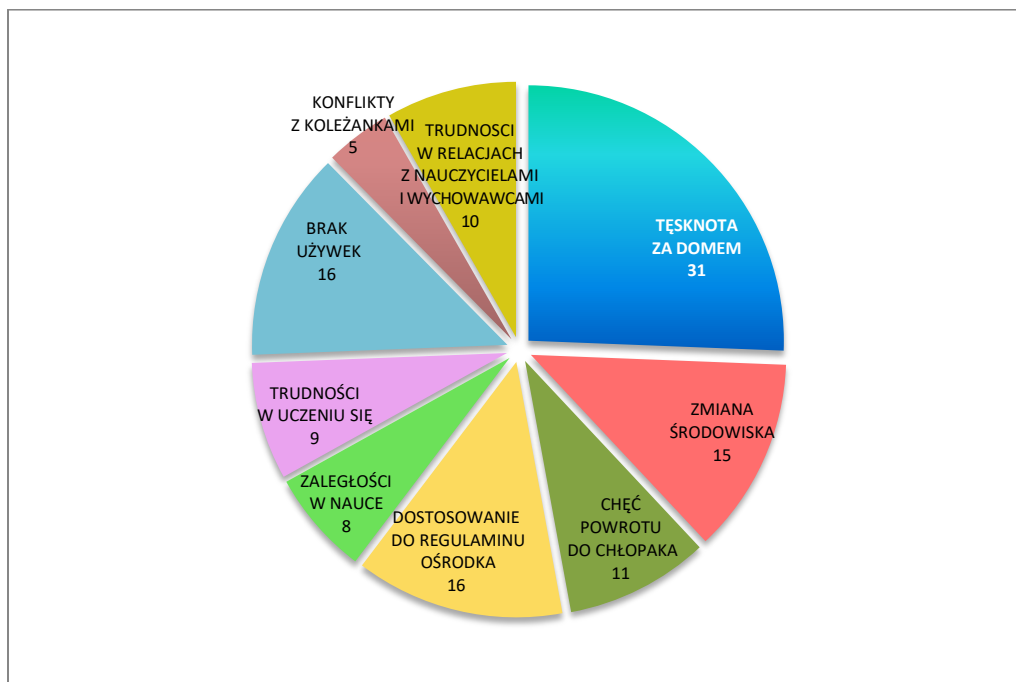
4.2.1. Trudności wychowawcze w percepcji wychowawców i wychowanek

Aby skutecznie pomóc wychowance w przemianie życia ważne jest zapoznanie się z jej historią życia i obecnie przeżywanymi trudnościami. Właściwie postawiona diagnoza i podejmowane na jej podstawie oddziaływania wychowawczo – resocjalizacyjne, przy cierpliwej i wytrwałej pracy nad sobą samej podopiecznej, rokuje nadzieje na pomyślnie przeprowadzony proces resocjalizacyjny.

Na każdym etapie pracy wychowawczej pojawiają się trudności wychowawcze. Na wiele z nich napotykają wychowawcy już w początkowym okresie pobytu wychowanki w placówce. Są to problemy z zachowaniem przez nie podstawowych zasad higieny osobistej, poczucia intymności, zachowania porządku we własnych rzeczach i wokół siebie. Pojawiają się braki w kulturze osobistej, zarówno w odniesieniach do rówieśniczek, jak i osób dorosłych; częste nieporozumienia, napięcie, znerwicowanie i konfliktowość w relacjach. Dziewczęta często doświadczają poczucia osamotnienia i izolacji ze strony koleżanek, mają niskie poczucie bezpieczeństwa. Podopieczne wykazują się niską motywacją do nauki i zmiany własnego życia, trudnościami w skupieniu podczas odrabiania lekcji, zaburzeniami koncentracji.

Przyjście do placówki nie jest równoznaczne z zaniechaniem zachowań świadczących o nieprzystosowaniu. Dlatego wychowawcy często napotykają na nieposłuszeństwo ze strony dziewcząt w dostosowaniu się do regulaminu placówki, na lenistwo do obowiązków, kłamstwa - często bez celu, jakby "z nawyku", odruchowo. Zdarza się niszczenie mienia, stosowanie przemocy, zwłaszcza słownej i emocjonalnej, które można określić jako napady występujące w sytuacjach nawet najbardziej nieoczekiwanych, po wystąpieniu charakterystycznego dla każdej osoby impulsu. Pojawia się również autoagresja w formie samookaleczeń. Po powrotach wychowanek z wyjazdów do domów rodzinnych, wychowawcy na nowo stawiają czoła skutkom zażywania przez podopieczne substancji uzależniających.

W codziennej pracy wychowawczej ważne jest również poznanie z jakimi trudnościami zmagają się podopieczne w ich sposobie przeżywania pobytu w Ośrodku, zwłaszcza w jego początkowym etapie. Trudności te ilustruje Wykres nr 4.

Wykres nr 4. Trudności wychowanek w początkowym etapie pobytu w Ośrodku

Spośród różnych trudności na jakie wychowanki natrafiły w początkowym okresie pobytu w Ośrodku, jako 3 najważniejsze wymieniły: *tęsknota za domem* (31 wyborów), na równi po 16 wskazań: *brak używek* (16) i *dostosowanie się do regulaminu ośrodka* (16) oraz *zmiana środowiska* (15). Mniej trudności dziewczęta miały z *chęcią powrotu do chłopaka* (11) czy *trudnościami w relacjach z nauczycielami i wychowawcami* (10). Stosunkowo mało ankietowanych wymieniło *trudności w uczeniu się* (9) i *zaległości w nauce* (8), a *sytuacje konfliktowe z koleżankami* (5) okazały się najmniejszym problemem w porównaniu z wymienionymi wyżej.

Z wykresu wynika, że nowe podopieczne Ośrodka, tak jak każdy człowiek, zwłaszcza młody, o jeszcze nieuformowanej osobowości i niestabilizowanej sytuacji życiowej potrzebuje domu i ludzi, z którymi tworzy więzi rodzinne. Dopiero w następnej kolejności przeżywanych trudności pojawia się *brak używek*, które rekompensowały im niezaspokojone potrzeby, często bardzo podstawowe. Po czasie większej swobody, sposobach wykorzystywania własnej wolności i niezależności, trudno dostosować bieg swego życia do zasad i wymogów placówki. Regulaminem objęte zostaje całe funkcjonowanie w placówce, a jego rytm wyznacza plan dnia ze wszystkimi zajęciami, w których trzeba uczestniczyć. Dużą trudność sprawia również zmiana środowiska (15), którą można rozumieć jako zmianę towarzystwa, które wychowanka wybrała i które w dużej mierze zaspokajało jej potrzeby. W porównaniu z brakiem kontaktu z wcześniejszym środowiskiem, sytuacje konfliktowe z koleżankami również nie sprawiają aż takich trudności. Nawet trudności w uczeniu się i zaległości w nauce nie są dla nich najważniejszymi problemami w stosunku do tęsknoty i świeżych jeszcze wspomnień tego co знаły i kontrolowały, a nowymi doświadczeniami połączonymi z niepewnością i stawianymi przed nimi nowymi wymaganiami.

Aby pomóc dziewczętom zmniejszyć, a nawet pokonać przeżywane trudności, placówka organizuje różne formy pomocy, które zostały przedstawione na Wykresie nr 3. Obok pomocy w zakresie kształcenia, które zostały omówione wyżej, dziewczęta mogą również liczyć na pomoc psychologiczną, duchową i medyczną. Najwięcej osób korzysta z *pomocy psychologicznej* (33 respondentów), połowa z *pomocy duchowej* (21), a z *pomocy medycznej* – 14. Po przybyciu do Ośrodka dziewczęta natychmiast zostają objęte opieką wychowawczą i psychologiczną. Mają możliwość rozmów indywidualnych z wychowawcą prowadzącym i psychologiem, z którymi dzielą się przeżywanymi trudnościami i wspólnie starają się im zaradzić. Dodatkowo we wspólnocie i w klasie w szkole otrzymują pomoc starszej koleżanki, nazywanej Aniołem, która pomaga im w codziennych sytuacjach, np. pomaga w dostosowaniu się do harmonogramu dnia czy przestrzeganiu zasad regulaminu. Ponadto starsza koleżanka może udzielać wskazówek i uwag wobec niewłaściwego zachowania, zabiegając jednocześnie, by nowa koleżanka czuła się dobrze i bezpiecznie. Niedługo później nowe podopieczne włączane są w grupowe zajęcia socjoterapeutyczne.

Wszystkie wychowanki Szkół i Ośrodka objęte są grupową oraz indywidualną terapią pod opieką stałych psychologów. Spotkania indywidualne z prowadzącym psychologiem zaplanowane są raz w tygodniu, ale indywidualna częstotliwość spotkań waha się dla poszczególnych dziewcząt w zależności od ich potrzeb, nastawienia do pracy nad sobą oraz różnych sytuacji kryzysowych i interwencyjnych. Cotygodniowe spotkania wychowanki z psychologiem są okazją do poznawania przyczyn własnych problemów oraz korekcy zaburzeń w rozwoju ich osobowości oraz dają możliwość pogłębionej pracy nad doświadczanymi trudnościami czy konfliktami. Spotkania te stanowią dla dziewcząt szansę dalszego prawidłowego rozwoju.

Pomocą w indywidualnej pracy nad sobą jest zeszyt terapeutyczny. Prowadzenie zeszytu terapeutycznego jest formą Autoterapii. Dla każdej wychowanki, w oparciu o jej rozpoznane potencjały i problemy, ustalane są indywidualne kryteria, które wprowadza do zeszytu terapeutycznego i realizuje w trakcie codziennych zajęć. Kryteria te są okresowo modyfikowane i dostosowywane do bieżących potrzeb i problemów dziewcząt, a ich realizacja jest weryfikowana przez grupę.

Ośrodek oferuje wszechstronną pomoc wychowankom, z której one korzystają. Warto w tym miejscu zwrócić uwagę na wagę podtrzymywania regularnych kontaktów rodziną i odbudowywaniem relacji rodzinnych. Spośród różnych trudności na jakie wychowanki natrafiły w początkowym okresie pobytu w Ośrodku, jako najważniejszą wymieniły *tęsknotę za domem* – aż 31 wyborów. Rodzina ma duże znaczenie dla dziewcząt dlatego placówka podejmuje współpracę z rodzicami i opiekunami podopiecznych. W ramach comiesięcznych spotkań z córkami i podopiecznymi prowadzona jest systematyczna formacja rodziców.

4.2.2. Metody pracy wychowawczej

Na terenie internatu praca wychowawcza z dziewczętami odbywa się w zakresie sześciu wspólnot zwanych: Wspólnotą Niepokalanego Serca Maryi, Wspólnotą Świętego Michała Archanioła, Wspólnotą Świętych Aniołów Stróżów, Wspólnotą Świętej Marii Magdaleny, Wspólnotą Świętej Rity, Wspólnotą Świętego Jana Pawła II. Dwie z wymienionych wspólnot uczestniczy w programie usamodzielnienia I na terenie placówki, a inne dwie – poza jej terenem. We wspólnotach przebywa do 12 wychowanek.

Wychowanki we wspólnotach są zróżnicowane wiekowo, tak, by przypominały układ rodzinny. Dziewczęta w różnym wieku nawiązują bliższe kontakty, starsze są odpowiedzialne za młodsze i kształtują w ten sposób postawę opiekuńczą, ułatwana jest także organizacja nauki własnej i udzielanie pomocy koleżeńskiej. Jednocześnie trzeba uważać, aby starsze wychowanki nie podporządkowywały sobie zbyt młodszych i nie wykorzystywały ich do własnych celów.

Podstawą organizacji pracy opiekuńczej, wychowawczo – terapeutycznej i dydaktycznej w internacie są: regulamin Ośrodka, dzienny i świąteczny rozkład dnia, personel wychowawczy i dokumentacja pracy wychowawczej (dziennik wychowawczy, IPET).

Wnikliwe i całościowe poznanie wychowanki, dzięki stosowanym metodom diagnostycznym, oraz grupy umożliwia wychowawcy właściwą organizację pracy oraz dobór efektywnych metod wychowania. Podopieczne traktowane są indywidualnie, uwzględniane są ich zdolności, zainteresowania i potrzeby, zachowana jest dyskrekcja i dbanie o ich dobre imię. W praktyce wychowawcy stosują różne metody oddziaływań. Do najczęściej stosowanych należą: metoda wpływu osobistego, doradzania wychowawczego i metoda organizowania doświadczeń. Wychowawcy stosują metodę doradzania wychowawczego, aby ukazać podopiecznej niedostrzegane przez nią aspekty sytuacji. Metoda organizowania doświadczeń polega na stworzeniu takich sytuacji, które będą stanowić dla wychowanki źródło nagród w przypadku zachowań pozytywnych oraz przyczynę kar, jeżeli zachowania te będą negatywne. Cechą istotną jest to, że kary i nagrody nie będą pochodzić bezpośrednio od wychowawcy, lecz będą stanowić naturalną konsekwencję zachowań wychowanki w określonych sytuacjach. Najlepsze efekty przynosi chyba jednak metoda wpływu osobistego ponieważ w tej metodzie mogą nawiązać się pozytywne relacje i więzi z podopieczną. Skutkuje to większym otwarciem się i zaufaniem wychowanki wobec wychowawcy, i jednocześnie stwarza wychowawcy większą możliwość oddziaływań wychowawczych.

Ważną rolę w procesie wychowania dziewcząt w internacie jest aktywizowanie ich do różnych prac i zadań. Organizacja pracy w internacie wymaga planowania, ciągłego modyfikowania i usprawniania tak, aby wychowanki czuły się w nim jak w domu rodzinnym. Warunkiem skuteczności wychowania w internacie jest bowiem ciągłość, dynamiczność oraz długotrwałość tego procesu. W całokształcie pracy opiekuńczej i wychowawczo–terapeutycznej internatu konieczne jest ściśle współdziałanie ze szkołą, rodzicami / opiekunami prawnymi oraz środowiskiem lokalnym.

4.2.3. Oddziaływania opiekuńcze

Funkcje opiekuńcze wyrażają się w zaspokajaniu potrzeb pierwszego i wyższych rzędów. Chodzi o zaspokajanie potrzeb wychowanek stosownie do odczuwanych przez nie stanów, np. niepokoju czy frustracji. Jedną z podstawowych potrzeb, często niezrealizowanych, jest fundamentalna potrzeba bezpieczeństwa i akceptacji. W jaki sposób wychowanki czują się w placówce ilustruje Tabela nr 3.

Tabela nr 3. Samopoczucie w placówce

Pobyt w ośrodku jest dla mnie:	Tak	Raczej tak	Raczej nie	Nie
karą	10	11	11	11
czuję się bezpiecznie	28	14	1	0
czuję się akceptowana	21	20	0	1
są tu osoby, którym na mnie zależy, które interesują się moimi sprawami	25	13	2	4
Moje relacje z koleżankami w ośrodku są dobre.	27	15	0	1

Głosy dziewcząt odnośnie stwierdzenia, że *pobyt w Ośrodku jest dla nich karą*, rozkładają się równomiernie i wynoszą Tak – 10 odpowiedzi; 11 Raczej tak; 11 Raczej nie oraz 11 - Nie. Przymusowy pobyt w placówce, oparty nakazem – skierowaniem sądowym – budzi protest i nieprzychylną wobec nowego miejsca i osób tam pracujących. Kadra ośrodka musi zatem stawiać czoła różnym wyzwaniom z tego tytułu, podejmując jednocześnie zadania wspomagające dziewczęta na ich drodze „od przymusu do dobrowolności” pobytu w placówce. Rozpoczyna się droga do akceptacji pobytu w placówce i podjęcia pracy nad sobą. Ze spontanicznej wypowiedzi wychowanki podczas wypełniania ankiety, wynika, że jej dłuższy pobyt w Ośrodku sprawia, że „Ośrodek nie jest już dla mnie karą”. Można przypuszczać, że w zależności od podjętej pracy nad sobą i długości czasu pobytu w placówce, takich odpowiedzi jest więcej i następuje zmiana myślenia, że pobyt w ośrodku nie jest karą, ale szansą daną na lepszą przyszłość.

Z dalszej części analizy wynika, że dziewczęta *czują się w placówce bezpiecznie*. Odpowiedzi Tak udzieliło 28 respondentów, 14 Raczej tak; Raczej nie – 1, oraz nikt nie udzielił odpowiedzi, że w placówce nie czuje się bezpiecznie. Znacząco to, że dziewczęta czują się w placówce bezpiecznie i dobrze, pomimo niedobrowolnego pobytu. O tym, że czują się dobrze świadczą kolejne stwierdzenia: *W ośrodku czuję się akceptowana* - odpowiedzi Tak udzieliło 21 ankietowanych, Raczej tak – 20, Raczej nie – 0 (tj. nikt), Nie – 1. Na stwierdzenie, że *W ośrodku są osoby, którym na mnie zależy, które interesują się moimi sprawami*, ponad połowa osób odpowiedziała Tak – 25, Raczej tak – 13, Raczej nie - 2, Nie – 4. Ponad połowa respondentów ustosunkowała się również pozytywnie do stwierdzenia *Moje relacje z koleżankami w ośrodku są dobre*. Odpowiedzi Tak udzieliło 27 osób, Raczej tak – 15, Raczej nie – 0 (tj. nikt), a odpowiedzi Nie udzieliła 1 osoba.

Z analizy powyższych stwierdzeń wynika, że w badanej placówce panuje dobry klimat, każdej wychowance zapewnia się poczucie bezpieczeństwa oraz poszanowanie jej godności. Warto zauważyć, że w oddziaływaniach wychowawczych dużą wagę przywiązuje się do zachowanie dyskrecji o przeszłości. Zachęca się wychowanki, aby przede wszystkim one zachowały dyskrecję o swojej przeszłości wobec swoich koleżanek.

Natomiast mniej osób czuje się w placówce rozumiana. Ten stan rzeczy pokazuje Tabela nr 4. Poczucie bycia zrozumianą.

Tabela nr 4. Poczucie bycia zrozumianą

	Tak	Raczej tak	Raczej nie	Nie
W ośrodku czuję się rozumiana	8	23	8	4
W ośrodku mogę wypowiedzieć swoje zdanie na ważne dla mnie tematy.	10	25	4	4
Czuję się nagradzana za pozytywne zmiany, zachowania, sukcesy.	15	20	5	3
Ośrodek daje mi nadzieję, że mogę się zmienić.	19	20	4	0
Szanuję kadrę ośrodka.	20	19	1	3
Wychowawcy pomagają mi pracować nad moimi problemami.	18	20	4	1

Chociaż dziewczęta udzieliły pozytywnych odpowiedzi, że *Ośrodek daje mi nadzieję, że mogę się zmienić* (Tak -19, Raczej tak – 20, Raczej nie – 4, Nie - 0) oraz że *Wychowawcy pomagają mi pracować nad moimi problemami* (Tak -18, Raczej tak – 20, Raczej nie – 4, Nie - 1), że *Szanuję kadrę ośrodka* (Tak -20, Raczej tak – 19, Raczej nie – 1, Nie - 3) – to jednak tylko 8 respondentów odpowiedziało zdecydowanie, że *W ośrodku czuję się rozumiana*: (Tak -8, Raczej tak – 23, Raczej nie – 8, Nie - 4). Ma to ścisły związek z odpowiedziami na kolejne stwierdzenia. *W ośrodku mogę wypowiedzieć swoje zdanie na ważne dla mnie tematy*: Tak -10, Raczej tak – 25, Raczej nie – 8, Nie - 4) oraz *Czuję się nagradzana za pozytywne zmiany, zachowania, sukcesy*: Tak -15, Raczej tak – 20, Raczej nie – 5, Nie - 3. Dziewczęta mają poczucie, że nie do końca są rozumiane i nagradzane adekwatnie do efektów swojej pracy, a może nawet podejmowanego wysiłku i starań. Mają pewien niedosyt w docenianiu ich przez kadrę, co może skutkować tym, że nie obdarzą osób wychowujących w placówce wystarczającym zaufaniem, aby powierzyć im swoje problemy. Na pewno warto zwrócić większą uwagę na tę kwestię w oddziaływaniach wychowawczych ponieważ nawiązanie dobrych, pozytywnych relacji z wychowanką ma bardzo duże znaczenie w jej procesie resocjalizacyjnym. Z drugiej strony ten niedosyt może być spowodowany brakiem satysfakcji, a może nawet frustracji, że w odniesieniach do kadry nie udają się stare nawyki manipulacji, rozbijane są schematy myślowe, które do tej pory świetnie funkcjonowały i przynosiły korzyści.

Dużym osiągnięciem Ośrodka jest stworzenie w dziewczętach poczucia bezpieczeństwa i poszanowania ich godności. Warto jednak w dalszym ciągu szukać nowych dróg dotarcia do dziewcząt, aby nawiązywać z nimi dobre, pozytywne relacje, zrównoważone emocjonalnie, które pomogą im odbudowywać poczucie ich własnej tożsamości.

4.2.4. Oddziaływania wychowawcze

W Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym im. Świętej Siostry Faustyny podejmowane są takie oddziaływania wychowawcze jak: korygowanie niewłaściwych postaw społecznych i moralnych, wdrażanie do umiejętnego rozwiązywania sytuacji konfliktowych, odkrywanie talentów i rozwijanie zainteresowań poprzez udział w sekcjach, kołach zainteresowań, zajęciach tanecznych i sportowych, kształtowanie kultury osobistej, wdrażanie do utrzymywania porządku, kształtowanie systematyczności, wytrwałości w nauce i innych obowiązkach, kształtowanie właściwych relacji interpersonalnych, utrzymywanie więzi z rodzinami, rozwój sprawności fizycznej i profilaktyka zdrowotna.

W pracy wychowawczej dużą wagę przywiązuje się do odkrywania talentów i rozwoju zainteresowań dziewcząt. Ośrodek stwarza dziewczętom możliwość uczestniczenia w zajęciach, zgodnych z ich zainteresowaniami. Zajęcia te prowadzone są w formie sekcji i kół, takich jak:

Sekcja Kulturalna - zajmuje się oprawą uroczystości okolicznościowych, podkreśla dzień urodzin i imienin członków społeczności. Uczy wyrażania wdzięczności. Organizuje konkursy modelujące postawę kulturalnego zachowania.

Sekcja Porządkowa - organizuje dyżury porządkowe i sprawdza jakość ich wykonania. Motywuje także do rzetelnego wywiązywania się z przydzielonego obowiązku.

Sekcja Dekoracyjna - dba o wystrój Ośrodka w zależności od pory roku i świąt liturgicznych, a także przygotowuje wystrój sali na uroczystości okolicznościowe.

Sekcja Muzyczna - dba o muzyczną oprawę uroczystości liturgicznych a także swym śpiewem wzbogaca inne spotkania i uroczystości.

Sekcja Literacka - rozwija uzdolnienia literackie, promuje czytelnictwo, kształtuje umiejętności poszukiwania i wykorzystywania informacji z różnych źródeł oraz zachęca miłośników pisania do prezentowania własnych umiejętności.

Sekcja Promocji Zdrowia - promuje zdrowy styl życia poprzez zdobywanie informacji teoretycznych, jak i umiejętności praktycznych związanych ze sferą zdrowia. Zajęcia są organizowane w formie wykładów i ćwiczeń.

Kółko plastyczne - wspomaga proces terapeutyczny poprzez odreagowanie napięcia emocjonalnego i nabrania wiary we własne siły. Ponadto, wzmacnia posiadane zdolności manualne dziewcząt i pomaga rozwijać nowe umiejętności. Różnorodność technik i zastosowanych materiałów pozwala wychowankom poznać możliwości w zakresie kreowania własnych działań twórczych oraz uczy stawiania sobie celów i osiągania ich.

Prowadzone są również *zajęcia teatralne* podczas których przygotowuje się, a następnie wystawia spektakle teatralne związane z obowiązującym kalendarzem imprez okolicznościowych Domu Miłosierdzia.

Dziewczeta mogą także rozwijać swoje talenty na *zajęciach tanecznych i sportowych*. Na zajęciach tanecznych dziewczeta podejmują aktywność fizyczną poprzez specjalnie dopasowane ćwiczenia, które opierają się głównie na programie – zumba fitness i na programie autorskim Ewy Chodakowskiej. Sportowe zajęcia pozalekcyjne natomiast realizowane są w ramach SKS i obejmują poszerzony program z siatkówki, gimnastyki, akrobatyki sportowej, zajęć siłowo-wytrzymałościowych w obwodach stacyjnych oraz siłowni sportów uzupełniających – koszykówki i tenisa stołowego. W trakcie zajęć zwraca się uwagę na czerpanie przyjemności z uprawiania sportu i rekreacji, kulturalne zachowanie się na boisku, wykluczanie wulgaryzmów podczas komunikowania się oraz postępowanie fair play.

4.2.4.1 Samorządność wychowanek

Dziewczeta uczą się samodzielności oraz odpowiedzialności za siebie i innych poprzez podejmowanie ról społecznych w Samorządzie Ośrodka, trójkach klasowych w szkole i radnych grupowych w internacie, a także funkcji Starszej koleżanki – Anioła. W ten sposób współuczestniczą w planowaniu i organizowaniu życia w Ośrodku. Uczą się postawy aktywnej współpracy, wspomagają współpracę zespołu wychowawczego z wychowankami, podejmują różne inicjatywy, które mają pozytywny wpływ na kształtowanie postaw prospołecznych koleżanek.

Samorządność wychowanek dotyczy również rozwijania swoich uzdolnień i zainteresowań poprzez udział w sekcjach i kołach zainteresowań.

Tabela nr 5. Ocena przez wychowanki podejmowanych działań resocjalizacyjnych, pokazuje m.in. w jakim stopniu dziewczeta zgadzają się ze stwierdzeniem: *W ośrodku jest dużo zajęć, które pozwalają mi rozwinąć moje talenty, zainteresowania.*

Tabela nr 5. Ocena przez wychowanki podejmowanych działań resocjalizacyjnych

	Tak	Raczej tak	Raczej nie	Nie	
W ośrodku jest dużo zajęć, które pozwalają mi rozwinąć moje talenty, zainteresowania.	18	20	3	2	
Jestem zaangażowana w zajęciach Wolontariatu.	23	6	6	2	6x nie dotyczy
Proces Usamodzielnienia przygotowuje do funkcjonowania w społeczeństwie zgodnie z jego normami i zasadami.	34	9	0	0	

Z analizy stwierdzenia *W ośrodku jest dużo zajęć, które pozwalają mi rozwinąć moje talenty, zainteresowania* wynika, że dziewczeta zauważają możliwości rozwijania swoich zainteresowań. 18 respondentów udzieliło odpowiedzi Tak. 20 osób uważa, że Raczej tak. W opinii 3 osób w ośrodku. Raczej nie ma dużo zajęć, które pozwalają im rozwinąć swoje talenty, a kolejne 2 uważają, że ich nie ma dużo. Zdecydowana większość zauważa gamę zajęć umożliwiających rozwój swoich zainteresowań.

4.2.4.2. Działalność usamodzielniająca wychowanki

Działalność usamodzielniająca wychowanki obejmuje czynności samoobsługowe oraz Wolontariat. Placówka od kilku lat wdraża progresywną oraz wolnościową metodykę wychowania, która polega na organizowaniu w obrębie placówki grup wychowawczych o charakterze rodzinnym. Dziewczeta są włączane w ogólny system społeczny i mają możliwość rozwijania swoich umiejętności samoobsługowych w ramach pracy wychowawczej w tzw. grupach usamodzielnienia. Proces usamodzielniania rozpoczyna się pod opieką wychowawcy przed osiągnięciem pełnoletniości i wprowadza osobę usamodzielnianą do podjęcia samodzielnego, dojrzałego życia.

Z Tabeli nr 5. Ocena przez wychowanki podejmowanych działań resocjalizacyjnych, wszyscy respondenci zgadzają się ze stwierdzeniem, że *Proces Usamodzielnienia przygotowuje do funkcjonowania w społeczeństwie zgodnie z jego normami i zasadami*. 34 ankietowanych udzieliło odpowiedzi Tak, a 9 - Raczej tak. Nikt nie zaprzeczył temu stwierdzeniu.

Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy im. Świętej Siostry Faustyny w Krakowie prowadzi obecnie 2 grupy usamodzielnienia poza terenem placówki – w 2 domkach jednorodzinnych oraz 2 grupy w wyodrębnionych pomieszczeniach usamodzielnienia na terenie placówki. Celem Usamodzielnienia jest nabywanie umiejętności prospołecznych, nauka samoobsługi, nabywanie umiejętności gospodarowania środkami finansowymi, przygotowywanie posiłków, organizacja czasu wolnego i nauki, oraz rozwiązywanie problemów życia rodzinnego (np. drobne naprawy).

Wprowadzanie różnorodnych form samoobsługi wychowanek spoczywa głównie na wychowawcach w internacie, którzy są bezpośrednio odpowiedzialni za wdrażanie dziewcząt do zajęć samoobsługowych, takich jak: samodzielne przygotowywanie posiłków (śniadania, kolacje oraz obiady w weekendy), zmywanie naczyń, sprzątanie, pranie, prasowanie, sporządzanie menu i listy zakupów, dysponowanie budżetem na dany miesiąc i robienie zakupów, uczenie i egzekwowanie odpowiedzialności za swoje czyny i mienie placówki, m.in. poprzez dobre gospodarowanie pieniędzmi i kształtowanie nawyków oszczędności, takich jak oszczędzanie wody czy energii elektrycznej, rozwijanie komunikacji wewnątrz grupy oraz pomiędzy grupą a wychowawcami, częste stosowanie demokratycznych reguł przy podejmowaniu decyzji. Wszelkie prace porządkowe dziewczeta wykonują we własnym zakresie. Zajęcia te służą rozwojowi samodzielności, odpowiedzialności oraz współdziałaniu grupowemu. Taki system zwiększa udział podopiecznych w procesie resocjalizacji, korzystnie wpływa na proces usamodzielniania oraz zwiększa szanse na samodzielne funkcjonowanie w przyszłości, już po opuszczeniu placówki.

Innym sposobem usamodzielnienia są dni samorządności, których celem jest umożliwienie wychowankom samodzielnego zaplanowania dnia uwzględniając czas na wypoczynek, naukę i pracę. Ważną rolę spełniają również wyjścia samodzielne w celu realizacji konkretnego zadania, np. załatwianie spraw urzędowych czy okolicznościowe wyjazdy do domu rodzinnego.

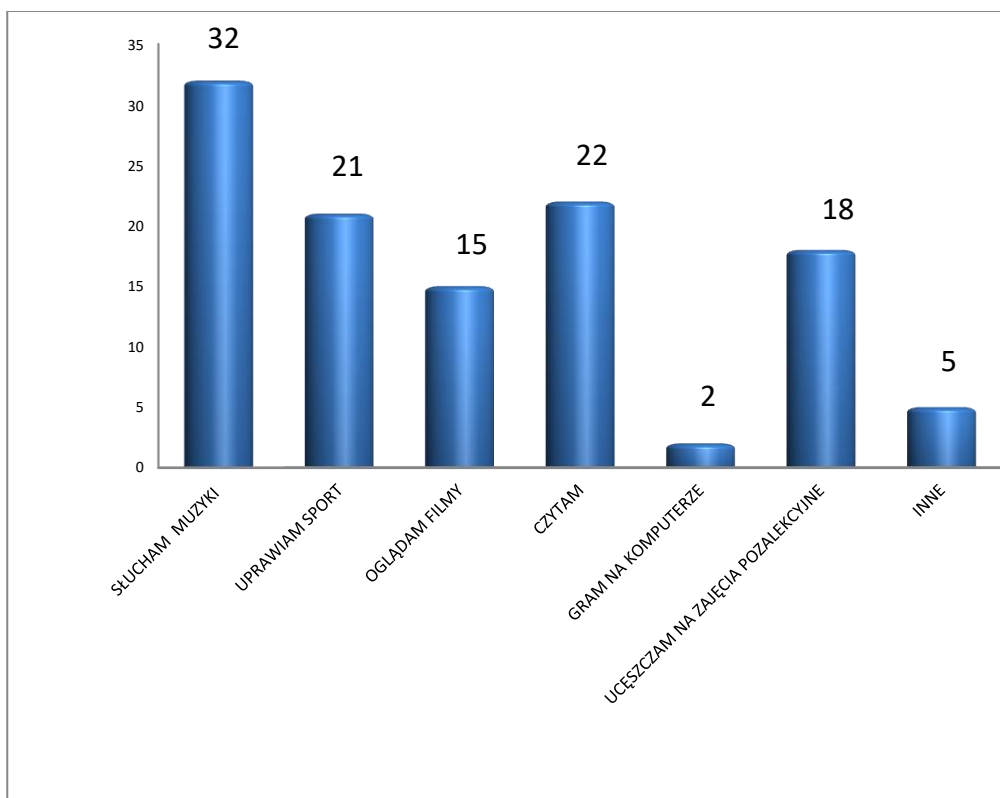
Działalność usamodzielniająca wychowanki obok czynności samoobsługowych obejmuje również Wolontariat. Dzięki tej formie usamodzielnienia możliwe jest nawiązywanie nowych kontaktów i odkrywanie sensu pomagania potrzebującym. Wolontariat jest ważny również dlatego, że uczy wrażliwości na drugiego człowieka, pozwala na nabywanie niezbędnych umiejętności związanych z przyszłą rolą zawodową. Podopieczne podejmowały Wolontariat na dużą skalę podczas niedawnych spotkań młodych całego świata na Światowych Dniach Młodzieży czy wśród pielgrzymów podczas corocznego Święta Miłosierdzia. Ponadto systematycznie podejmują Wolontariat u dzieci z afazją mowy, u dzieci niewidomych oraz wśród mieszkańców DPS-u.

Z Tabeli nr 5. Ocena przez wychowanki podejmowanych działań resocjalizacyjnych, a konkretnie analizując stwierdzenie: *Jestem zaangażowana w zajęciach Wolontariatu*, 23 respondentów odpowiedziało Tak, 6 – Raczej Tak, również 6 udzieliło odpowiedzi Raczej nie, a 2 odpowiedziało – Nie. Pozostałych 6 ankietowanych odpowiedziało, że uczestniczenie w Wolontariacie ich nie dotyczy. Być może są to osoby, które ze względu na krótki czas pobytu w placówce jeszcze nie zostały włączone w te formy usamodzielnienia.

Zdecydowana większość ankietowanych chce uczestniczyć aktywnie w Wolontariacie, który pomaga im w rozwoju i praktycznej weryfikacji zdobytych już umiejętności społecznych.

4.2.4.3. Sposoby spędzania czasu wolnego przez wychowanki

Wykres nr 5. Formy spędzania czasu wolnego

Placówka zapewnia różne formy spędzania wolnego czasu. Jedne zajęcia są zorganizowane, a inne pozostawione do wyboru i organizacji przez same podopieczne. Z analizy treści wykresu wynika, że *sluchanie muzyki* jest najchętniej podejmowaną formą spędzania wolnego czasu – 32 respondentów. Drugą pod względem atrakcyjności jest *czytanie* – 22, prawie na równi z *uprawianiem sportu*, a więc aktywnością fizyczną – 21 odpowiedzi. W dalszej kolejności dziewczęta wymieniły *uczęszczanie na zajęcia pozalekcyjne* – 18, *oglądanie filmów* – 15, *grę na komputerze* – 2. Wśród *innych* form spędzania czasu 5 respondentów wymieniło: *siedzenie z koleżankami przy kawie, nie mam prawie w ogóle wolnego czasu, zumba, robię różańce, sprzątam, rozmawiam*.

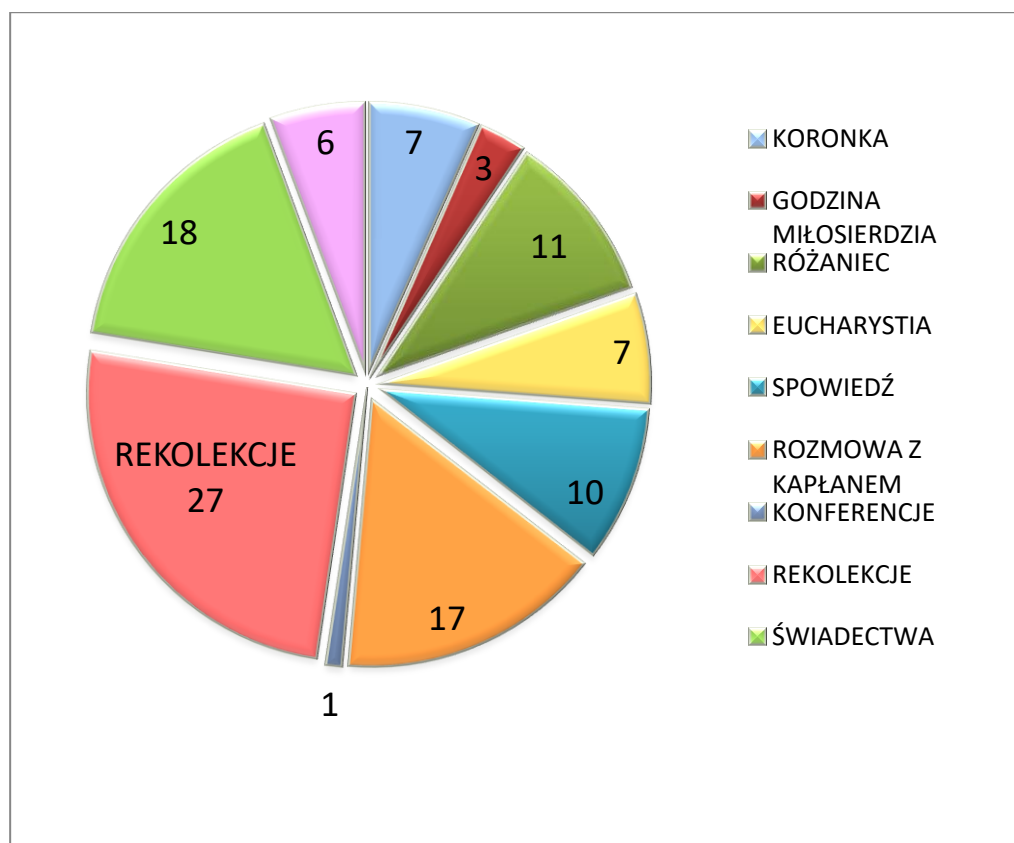
Muzyka wprowadza pozytywną atmosferę wychowawczą i ożywia, czytelnictwo wskazane na tak wysokiej pozycji może stanowić echo zaleceń edukacyjnych na obecny rok szkolny mający na celu propagowanie czytelnictwa wśród młodego pokolenia, zaś uprawianie sportu pozytywnie wpływa na kondycję fizyczną naszego organizmu i na rozwój sprawności fizycznych. Dziewczęta mają możliwość korzystać z siłowni i sali gimnastycznej, urządzeń sportowych do uprawiania aktywności ruchowej na świeżym powietrzu oraz wielofunkcyjnego boiska. Zajęcia pozalekcyjne natomiast przyczyniają się do rozwoju dziewcząt i pogłębiania ich zainteresowań. Ich zadaniem jest kształcenie, stwarzanie okazji do społecznego działania, a także dostarczanie wypoczynku i rozrywki. Ważnym zadaniem wychowawczym jest uczenie podopiecznych samodzielnego gospodarowania czasem pozostającym po wypełnieniu obowiązków. Dlatego tak mało respondentów odpowiedziało, że gra na komputerze. Dziewczęta mają dostęp do komputera, ale jest on wykorzystywany głównie dla poszerzenia wiedzy. Ponadto rozkład zajęć jest tak przygotowany, że zapełnia czas wychowanek.

W badanej placówce podejmowane są różnorodne formy spędzania wolnego czasu, które uwzględniają także kulturę zachowań. Inicjatywy powstają i są zazwyczaj organizowane w ramach wspólnot. Należą do nich:

- uroczyste podwieczorki lub kolacje z okazji imienin i urodzin wychowanek oraz imienin wychowawców
- organizowanie zabaw integracyjnych, wspólne tańce (zumba), wspólny śpiew, składanie życzeń, obdarowywanie własnoręcznie wykonanymi prezentami, poczęstunek.
- wyjścia na spacer w celu poznawania zabytków kultury i historii oraz upowszechnianie form aktywnego wypoczynku
- udział w imprezach kulturalnych
- organizowanie zajęć sportowych

4.2.4.4. Formacja duchowa jako forma pracy resocjalizacyjnej

Działania resocjalizacyjno – wychowawcze podejmowane przez kadrę nie mają jedynie na celu powstrzymanie procesu nieprzystosowania społecznego dziewcząt, zdobycie przez nich wykształcenia i przygotowanie do powrotu do społeczeństwa, aby żyły zgodnie z jego normami i zasadami. Nadrzędnym celem jest pomóc dziewczętom odkryć Boga i Jego miłosierną miłość wobec każdej z nich. Celem jest zatem obudzenie, a nawet rozwój dojrzałego życia chrześcijańskiego dziewcząt, które zostały powierzone duchowej trosce Zgromadzenia i które w danym momencie przebywają w placówce. Na Wykresie nr 6 przedstawiono formy praktyk religijnych organizowanych w placówce.

Wykres nr 6. Formy praktyk religijnych organizowanych w placówce

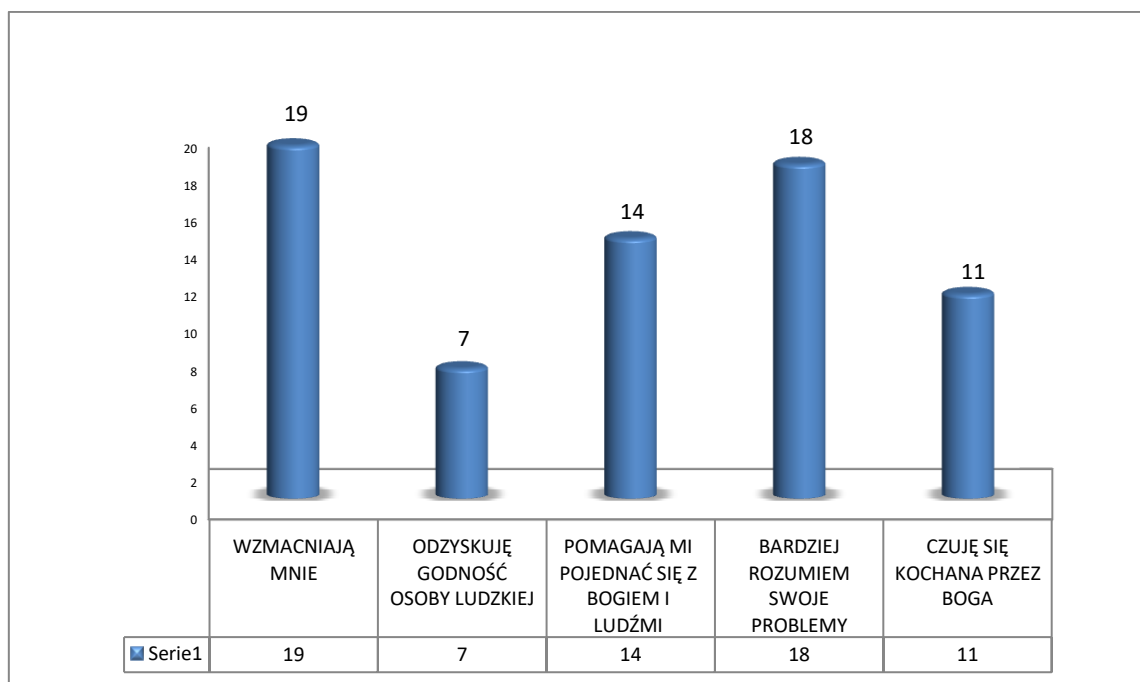
W pytaniu wielokrotnego wyboru, dziewczęta zdecydowanie najchętniej uczestniczą w *rekolekcjach* (27). Pokazuje to, że mają one ogromną potrzebę poznania siebie. Tak duży wybór rekolekcji może wynikać również z faktu, że zazwyczaj odbywają się one poza terenem placówki, w atrakcyjnym miejscu w górach czy w ciekawym ośrodku rekolekcyjnym. W ciszy i atmosferze skupienia, zazwyczaj w obecności Najświętszego Sakramentu podopieczne mają możliwość zastanowienia się na swoim życiu. W rozmowach dziewczęta często dzielą się, że właśnie wtedy czują się kochane przez Boga i podejmują ważne decyzje, np. żeby przebaczyć swemu ojcu i rozpocząć proces poprawy relacji z nim.

Duże znaczenie w rozwoju duchowym, ale i osobistym, mają *świadectwa innych ludzi* (18). Nic tak nie przekonuje, że możliwe jest dobre, szczęśliwe życie, jak świadectwo innych osób. Świadców są żywym przykładem, że Pan Bóg potrafi podnieść człowieka z największego upadku.

Kształtowanie życia religijnego w ośrodku odbywa się również poprzez *rozmowy z kapłanem* (17), *cotygodniową modlitwę różańcową* (11), *możliwość korzystania z Sakramentu Pojednania* (10), *odmawianie koronki do Bożego miłosierdzia* (7), *modlitwę w godzinie miłosierdzia* (3). W odpowiedzi *inne* (8) dziewczęta wymieniły *adorację, nabożeństwo, koronkę do Anioła Stróża*, ale były też wypowiedzi typu: *nie podejmuję, żadne*. Mogły ich udzielić wychowanki, które nie są wyznania katolickiego lub które świadomie nie uczestniczą w proponowanych praktykach religijnych.

W związku z usytuowaniem placówki na terenie Światowego Centrum Bożego Miłosierdzia dziewczęta mają wyjątkową możliwość uczestniczenia w formacji młodych, np. z okazji Światowych Dni Młodzieży, czy bezpośredniego spotkania z następcami świętego Piotra, którzy przybywają z wizytami duszpasterskimi do Sanktuarium. Każde takie spotkanie jest dla nich szczególnym rodzajem formacji religijnej.

Pomocą w formacji dziewcząt jest patronka placówki - Święta Siostra Faustyna. Ona uczy je ufności w Boże miłosierdzie i zaufania Bogu we wszystkich sytuacjach życiowych. Znaczenie jakie mają dla dziewcząt praktyki religijne przedstawia Wykres nr 7.

Wykres nr 7. Znaczenie praktyk religijnych

Na podane pytanie dziewczęta mogły udzielić maximum 2 odpowiedzi. Praktyki religijne najbardziej: *wzmacniają* je (19 odpowiedzi) i *pomagają bardziej zrozumieć swoje potrzeby* (18). W dalszej kolejności: *pomagają mi pojednać się z Bogiem i ludźmi* (14), *czuję się kochana przez Boga* (11) i *odzyskuję godność osoby ludzkiej* (7). 3 osoby nie udzieliły żadnej odpowiedzi. Mogą to być osoby, o których wspominałam wyżej: nie są wyznania katolickiego lub dla których proponowane praktyki religijne nie mają żadnego znaczenia.

Najczęstsze odpowiedzi, które dziewczęta dawały mogą świadczyć o tym, że w świetle prawdy o miłosiernej miłości Boga, widzą one jeszcze wyraźniej swoje problemy i że one nie doprowadzają je do frustracji i załamania, ale wzmacniają ich kondycję psychiczną, że wszystko można zacząć od nowa. Nie od razu dochodzi się do doświadczenia żywej obecności Boga, ale proces budzenia życia religijnego już się rozpoczyna.

4.2.5. Oddziaływania terapeutyczne

W model programu terapeutycznego, obok terapii indywidualnej z psychologiem, wpisana jest również terapia grupowa. W placówce realizuje się ją zgodnie z autorskim modelem terapii na pięciu kolejnych etapach. Wychowanki przechodzą na kolejne etapy w wyniku ustalonych procedur ewaluacyjnych w zależności od okresu pobytu w Ośrodku oraz od efektów pracy nad sobą. Celem terapii jest powrót do prawidłowego funkcjonowania, integracja zaburzonych sfer osobowości: fizycznej, emocjonalnej, społecznej, intelektualnej, moralnej i duchowej. Tabela nr 6 ilustruje opinię dziewcząt w jakim stopniu zajęcia socjoterapeutyczne mają wpływ na zmianę ich myślenia i zachowania.

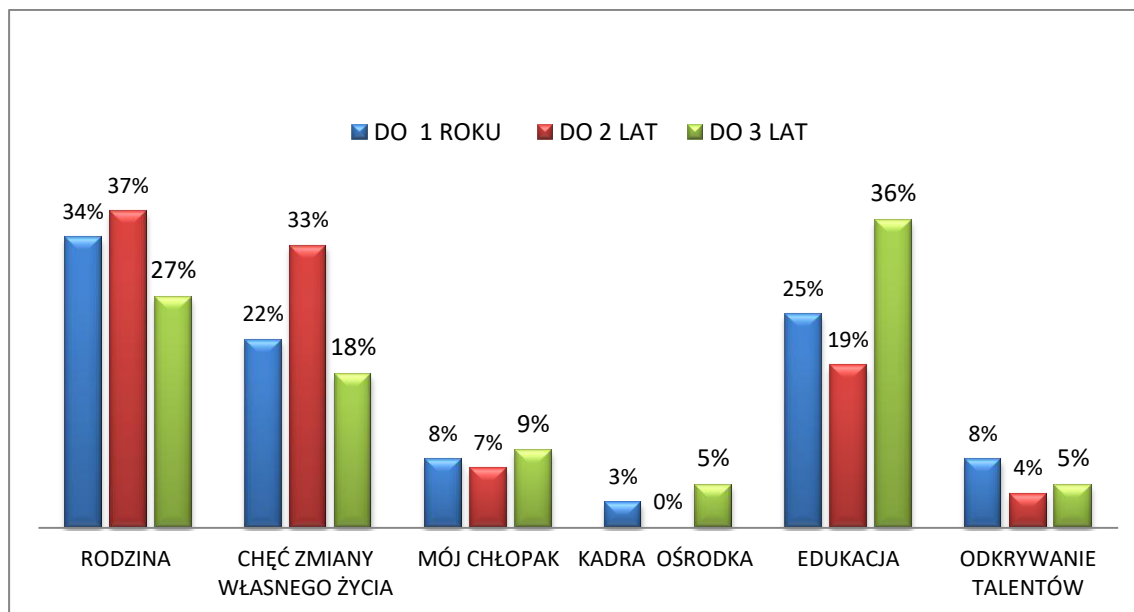
Tabela nr 6. Wpływ zajęć socjoterapeutycznych na zmianę myślenia i zachowania

	Tak	Raczej tak	Raczej nie	Nie
Zajęcia socjoterapeutyczne mają wpływ na zmianę mojego myślenia i zachowania.	10	20	11	2

Analizując odpowiedzi dziewcząt z Tabeli nr 6, jedynie 10 respondentów udzieliło odpowiedzi Tak - Zajęcia socjoterapeutyczne mają wpływ na zmianę mojego myślenia i zachowania, a 20 – Raczej Tak. Za odpowiedzią Raczej nie opowiedziało się aż 11 dziewcząt, a 2 osoby stwierdziły, że zajęcia socjoterapeutyczne nie mają wpływu na zmianę

ich myślenia i zachowania. Warto zauważyć, że autorem zajęć socjoterapeutycznych są psychologowie, którzy też je prowadzą we współpracy z wychowawcami. Skąd zatem bierze się rozbieżność pomiędzy tak cenioną pomocą psychologiczną i tak małym poparciem dla pracy psychologów podczas zajęć socjoterapeutycznych? Z rozmów z wychowankami i codziennej obserwacji zauważa się wrażliwość dziewcząt na zachowanie dyskrecji po przekazaniu przez nie informacji na temat, np. trudnych przeżyć czy doświadczanych trudności. Dziewczęta mają więcej zaufania podczas indywidualnych rozmów z psychologiem w zaciszu jego gabinetu, niż w czasie spotkań grupowych z koleżankami, które pomimo ustalonej zasady: „Nie wynosimy informacji ze spotkania” nie potrafią często zachować dyskrecji. Komentarze poza spotkaniami, złośliwe uwagi i podteksty od osób postronnych wpływają osłabiająco, a nawet hamująco na prawidłową pracę terapeutyczną wychowanki z udziałem grupy.

Różnorodne formy oddziaływań opiekuńczych i wychowawczo – terapeutycznych na terenie szkoły i internatu wpływają na motywację dziewcząt przebywających w placówce. Motywację dziewcząt w zależności od długości pobytu w Ośrodku przedstawia Wykres nr 8.

Wykres nr 8. Motywacja dziewcząt ze względu na długość pobytu w Ośrodku

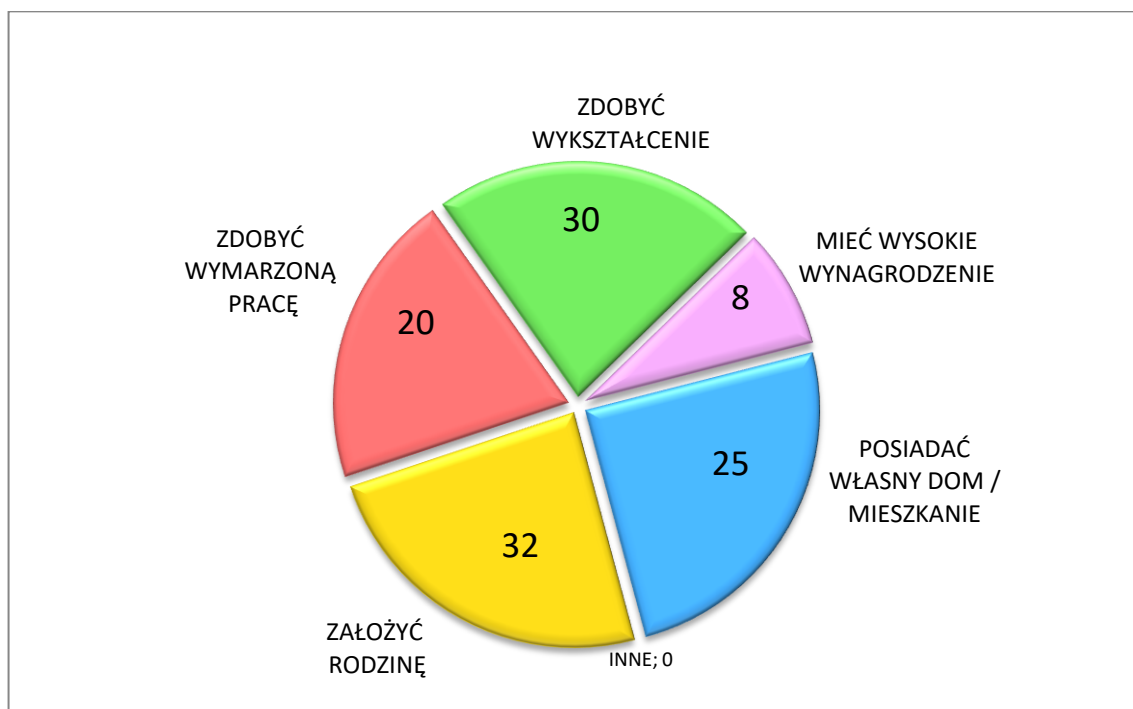
Na Wykresie nr 8 przedstawiono motywację dziewcząt, które przebywają w placówce do 1-3 lat. Z analizy wynika, że największą motywacją dla dziewcząt, które przebywają w placówce do 1 roku, są: Rodzina -34%, Edukacja – 25% oraz Chęć zmiany własnego życia – 22%. 8% stanowi dla nich: Chłopak – 8%, Odkrywanie talentów – również 8%, a najmniej Kadra Ośrodka – bo zaledwie 3%.

W przypadku dziewcząt przebywających w placówce przez 2 lata największą motywację stanowią: Rodzina -37% oraz Chęć zmiany własnego życia – 33%. Mniejszą motywacją jest Edukacja – 19%, Chłopak – 7% czy Odkrywanie talentów – 4%. Najmniejszą motywację stanowi dla nich Kadra Ośrodka – 0%.

Natomiast największą motywacją dla dziewcząt przebywających w placówce 3 lata są: Edukacja – 36% oraz Rodzina -27%. Nieco mniejszą motywację odgrywa u nich Chęć zmiany własnego życia – 18%, Chłopak – 9% oraz na równi: Odkrywanie talentów – 5% i Kadra Ośrodka – 5%.

Po zestawieniu trzech badanych możliwości motywacji dziewcząt w podejmowanych wysiłkach przemiany swego życia, kluczową rolę odgrywa rodzina. Z niej wychowanka przyszła do Ośrodka na pewien czas i do niej powróci. Dlatego warto podejmować równorzędne oddziaływania wobec wychowanek i ich rodzin, aby po przebytych procesie ponownej socjalizacji w placówce wróciły do środowiska bardziej sprzyjającego ich dalszemu rozwojowi niż był on przed ich przybyciem do Ośrodka. Warto również zauważyć, że dłuższy czas pobytu w placówce wpływa na silniejszą motywację dziewcząt do zmiany.

Aby poznać pragnienia dziewcząt na przyszłość, zostały zapytane jakie są ich plany. Odpowiedź na to zagadnienie przedstawia Wykres nr 9. Plany Wychowanek na przyszłość.

Wykres nr 9. Plany wychowanek na przyszłość

Wykres nr 9 potwierdza, po raz kolejny, że rodzina zajmuje fundamentalne miejsce w życiu dziewcząt. W przyszłości najwięcej z nich chciałoby *Założyć rodzinę* (32), równie dużo chciałoby *Zdobyć wykształcenie* (30). *Posiadać własny dom/mieszkanie* chciałoby - 25, a *Zdobyć wymarzoną pracę* – 20. Najmniej zależy im na tym, aby *Mieć wysokie wynagrodzenie* (8). Wybory dziewcząt pokazują, że tak jak każdy, również i one pragną mieć swój dom, swój kąt i zakorzenienie. Dom to jest miejsce do którego zawsze można wrócić.

4.2.6. Współpraca z rodzicami wychowanek

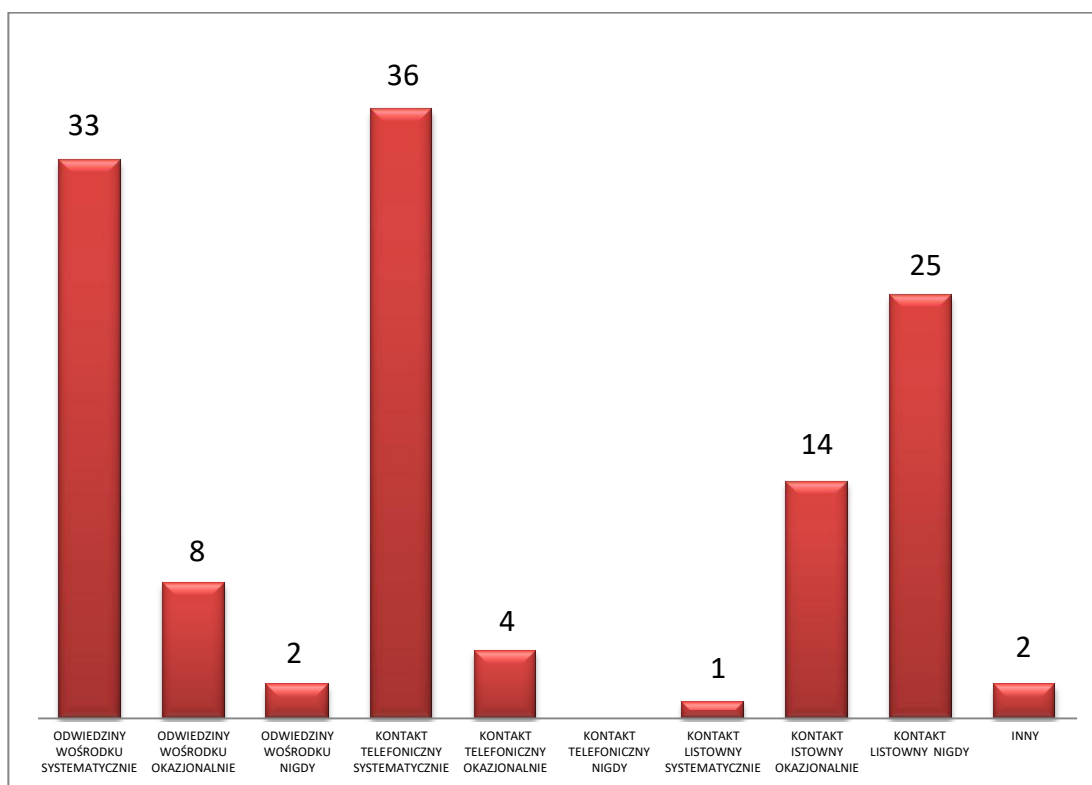
Ośrodek otacza opieką nie tylko dziewczęta skierowane do placówki na mocy postanowienia sądowego, ale również ich rodziny, zwłaszcza rodziców i opiekunów. Wychowawcy i psychologowie prowadzą zajęcia psychoedukacyjne z rodzicami w ramach tzw. Grupy wsparcia. Spotkania te połączone są z wykładami i warsztatami grupowymi oraz licznymi konsultacjami indywidualnymi. Dwa razy w roku odbywają się wywiady szkolne z udziałem nauczycieli. Formacja rodziców obejmuje również ich formację duchową. Polega ona na wspólnym uczestniczeniu w Eucharystii, konferencjach i wspólnym przeżywaniu Świąt: Bożego Narodzenia i Wielkanocy w przypadku pozostania wychowanki w placówce.

W czasie warsztatów rodzice wymieniają się nawzajem doświadczeniami oraz swoimi niepokojami i oczekiwaniami; udzielają sobie nawzajem wsparcia oraz wskazówek. Spotkania sprzyjają pogłębianiu umiejętności z komunikacji interpersonalnej oraz rozwijania kompetencji rodzicielskich.

Na spotkania z rodzicami często zapraszani są specjaliści z dziedziny psychologii, pedagogiki i duchowości. Przygotowane wykłady dają rodzicom możliwość zarówno pogłębienia swojej wiedzy z wymienionych dziedzin, jak też rozwoju osobistego.

W placówce prowadzone są również zespoły diagnostyczno – konsultacyjne. Są to spotkania rodziców z Dyrekcją oraz psychologiem i wychowawcami internatu i szkoły zajmującymi się wychowanką. Spotkania mają na celu wspólne ustalanie diagnozy aktualnych problemów podopiecznej z uwzględnieniem jej historii rozwoju i funkcjonowania systemu rodzinnego, ustalenie kierunku dalszej pracy dla wychowanki oraz wskazówek dla jej rodziców.

Na Wykresie nr 10 przedstawiono jakie formy kontaktu podejmują rodzice/opiekunowie ze swoimi córkami / podopiecznymi.

Wykres nr 10. Kontakt z rodzicami/opiekunami

Przedstawiony Wykres nr 10. Kontakt z rodzicami/opiekunami wskazuje która forma kontaktu z podopieczną jest podejmowana przez rodziców/opiekunów i z jaką częstotliwością. Najczęściej rodzice/opiekunowie podejmują kontakt telefoniczny. Dziewczęta określają go jako systematyczny (33 osoby). Drugą co do częstotliwości formą kontaktu są odwiedziny córki/podopiecznej w Ośrodku (33). Wskazuje to na bardzo duże zainteresowanie rodziny w podtrzymywaniu regularnych kontaktów pomimo często znacznych odległości i ponoszonych kosztów podróży. W przypadku kontaktów listownych sytuacja jest wręcz przeciwna, bowiem aż 25 respondentów określiło, że takiego kontaktu nie ma w ogóle. Przyczyn można upatrywać w stylu życia charakterystycznym dla społeczeństwa informacyjnego, które posługuje się technologią szybkiego komunikowania.

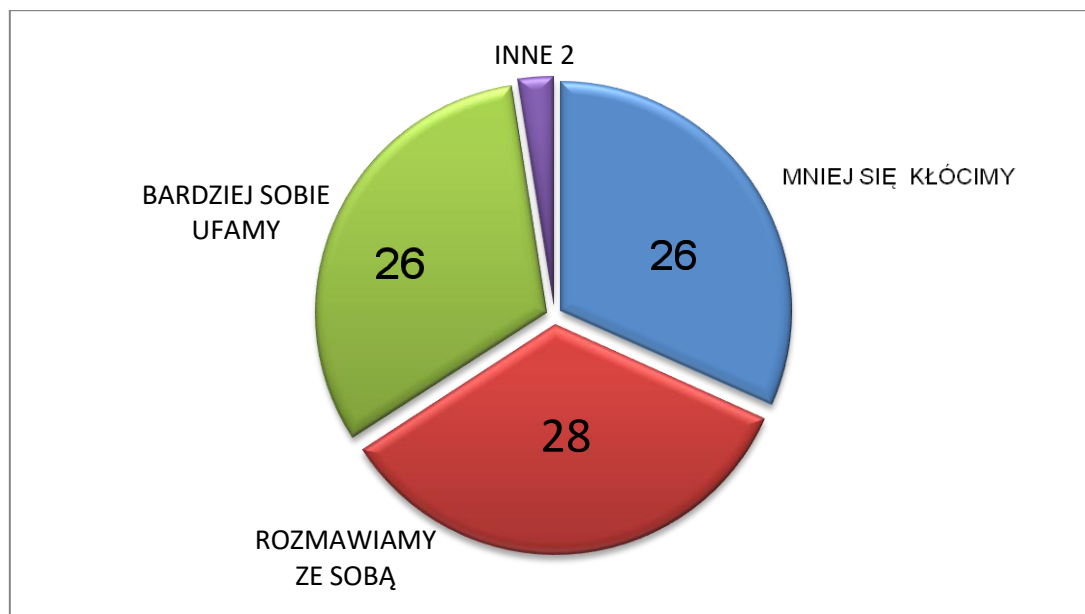
Na ile systematyczny kontakt z rodzicami / opiekunami wpływa na poprawę wzajemnych relacji z dziećmi / podopiecznymi pokazuje Tabela nr 7.

Tabela nr 7. Poprawa relacji z rodzicami / opiekunami

	Tak	Raczej tak	Raczej nie	Nie
Moje relacje z rodzicami / opiekunami poprawiły się.	32	7	3	1

Zdecydowana większość respondentów zgadza się ze stwierdzeniem, że ich relacje z rodzicami/opiekunami TAK poprawiły się (32 osoby); 7 uważa, że Raczej się poprawiły; 3 osoby, że Raczej się nie poprawiły; a 1 osoba uważa, że jej relacje z rodzicami/opiekunami NIE poprawiły się.

Odpowiedź na pytanie na czym polega poprawa relacji z rodzicami/opiekunami, ilustruje Wykres nr 11.

Wykres nr 11. Poprawa relacji z rodzicami / opiekunami

Dziewczęta pytane na czym polega poprawa relacji z rodzicami/opiekunami, mając możliwość wielokrotnego wyboru, najczęściej wymieniały: *rozmawiamy ze sobą* (28 głosów) oraz niewiele mniej odpowiadało: *mniej się kłócimy* (26) i *bardziej sobie ufamy* (26). 2 osoby w odpowiedzi *Inne* – wymieniły: *próbujemy się rozumieć* oraz *spotykamy się, ale nie mamy głębszych relacji*. Tego typu wypowiedzi można próbować wyjaśnić krótkim czasem podejmowanych starań zmiany relacji, dużej ilości trudnych przeżyć, czy ostrożności w zaufaniu sobie nawzajem.

4.2.7. Współpraca z instytucjami i usamodzielnienie wychowanek

W celu zapewnienia podopiecznym właściwej opieki, kształcenia i wychowania resocjalizującego, Ośrodek prowadzi stałą współpracę z licznymi instytucjami w Krakowie i na terenie całej Polski. Podejmuje współpracę z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi w celu zapewnienia uczennicom/wychowankom specjalistycznej diagnozy i orzecznictwa pod kątem niedostosowania społecznego, specyficznych deficytów rozwojowych w różnych sferach ich funkcjonowania (dysleksja, dyskalkulia, dysortografia, itp.) oraz realizacji stosownych zaleceń w ramach tzw. IPET-u.

Ponadto realizowana jest współpraca z sądami i opiniodawczymi zespołami sądowych specjalistów (dawne RODK) w sprawach karnych i opiekuńczych oraz z policją na terenie całego kraju w sprawach związanych z wychowanekami.

Placówka podejmuje stały kontakt z instytucjami odpowiadającymi za usamodzielnianie wychowanek oraz przy ustalaniu prawa do świadczeń alimentacyjnych z funduszu dla wychowanek (MOPS, Urząd Miasta, Sąd, Komornik). Ponadto ośrodek współpracuje z MOPS, PCPR, MOPR i innymi instytucjami pomagającymi rodzinie, np. podczas formułowania i pisanie wniosków o finansowanie posiłków i inną pomoc materialną dla podopiecznych. Placówka utrzymuje również stały kontakt z przychodniami, szpitalami psychiatrycznymi oraz ośrodkami terapii uzależnień.

Usamodzielnienie to końcowy etap procesu resocjalizacji i terapii realizowany na terenie Ośrodka. Ma on na celu przygotowanie wychowanek do podjęcia samodzielnego życia w społeczeństwie i prawidłowego funkcjonowania w podstawowych rolach kobiecych (córkę, siostrę, koleżankę, żonę, matkę) oraz rolach zawodowych i społecznych. Usamodzielnianie pełnoletnich wychowanek dokonuje się poprzez sporządzenie Indywidualnych Planów Usamodzielnienia i nawiązanie kontaktu z instytucjami odpowiadającymi za usamodzielnianie wychowanek.

Odpowiedzi na pytanie czy pobyt w ośrodku pomógł wychowankom zrozumieć źródło swoich problemów, i tym samym przygotował do podjęcia samodzielnego życia w społeczeństwie, ilustruje Tabela nr 8.

Tabela nr 8. Przygotowanie do podjęcia samodzielnego życia w społeczeństwie

	Tak	Raczej tak	Raczej nie	Nie	
Pobyt w ośrodku pomaga Mi zrozumieć źródło moich problemów.	17	19	4	2	1x 2 odp. jednocześnie
Po opuszczeniu ośrodka będę mogła szukać w nim wsparcia.	21	12	4	5	1 x brak odp.

Tabela nr 8. Przygotowanie do podjęcia samodzielnego życia w społeczeństwie pokazuje, że wychowanki w niemalże równym stopniu udzielają pozytywnej odpowiedzi, że: *Tak - pobyt w Ośrodku pomógł im zrozumieć źródło swych problemów* – 17 respondentów oraz *Raczej Tak* – 19. Odpowiedzi *Raczej nie* udzieliło 4 respondentów, a zdecydowanej *Nie* – 2. Jednocześnie należy nadmienić, że 1 respondent udzielił dwóch odpowiedzi wykluczających się nawzajem.

Na pewno odpowiedź na tego typu pytanie budzi refleksję i jest połączone z niepewnością – czy jednak sobie poradzę i czy jestem wystarczająco przygotowana? Wiele wychowanek wierzy w swoje możliwości i tu z dużą pomocą przychodzi im rodzina, zwłaszcza rodzice i opiekunowie. Trzeba ufać, że wszystko się dobrze ułoży. Rozpoczyna się nowy etap w życiu.

Z analizy stwierdzenia, że *po opuszczeniu Ośrodka będę mogła szukać w nim wsparcia*, połowa respondentów (21) udzieliło pozytywnej odpowiedzi *Tak*, że Ośrodek to miejsce gdzie zawsze można przyjść, porozmawiać i znaleźć wsparcie. 12 respondentów *Raczej tak* – zgadza się z tym stwierdzeniem, 4 respondentów *Raczej nie* zgadza się, 5 odpowiada – *Nie*, a 1 respondent nie oddał głosu.

4.2.8. Współpraca i wspieranie absolwentek

Kadra Ośrodka utrzymuje kontakty telefoniczne i korespondencyjne z absolwentkami oraz w miarę możliwości okazuje im doraźną pomoc: duchową i materialną. Wychowanki Domu Miłosierdzia często odwiedzają swoich nauczycieli i wychowawców przy okazji uroczystości ośrodkowych, takich jak Święto Patronalne, Wigilia czy Śniadanie Wielkanocne. Wiele absolwentek przyjeżdża do Ośrodka w dniu Święta Miłosierdzia, aby służyć pielgrzymom, tak jak kiedyś w Wolontariacie. Kilka lat temu, w 25 rocznicę powrotu Zgromadzenia siostr do posługi charyzmatycznej wśród dziewcząt, odbył się I Walny Zjazd Absolwentek. Dziewczęta przyjechały z Polski i z zagranicy, same lub ze swoimi rodzinami – mężem i dziećmi, niektóre z rodzicami. Co sprawia, że wracają? – mówią, że wdzięczność, a wdzięczność jest owocem działania i doświadczenia łaski Bożego Miłosierdzia.

Drogie Siostry, Wychowawcy oraz wszystkie Osoby, które ... pomogły mi w odnalezieniu drogi do szczęścia, chciałabym serdecznie podziękować – pisze Roksana, absolwentka. Jestem naprawdę szczęśliwą osobą. Pomógł mi przede wszystkim Ośrodek, w którym zaczęłam na nowo poznawać siebie i swoją rodzinę. Niestety ... czasami chciałabym powrócić do czasów kiedy byłam w Ośrodków. (...) jestem w Irlandii, wiem jednak, że dam sobie radę, bo właśnie Ośrodek, czyli mój drugi dom przygotował mnie do życia. Z całego serca dziękuję i pamiętam w modlitwie. Roksana B⁸⁹.

Wiele jest takich listów, które wyrażają wdzięczność dziewcząt za pobyt w Ośrodku, ale ze względu na ich osobisty charakter nie załączają się ich do pracy.

⁸⁹ Z korespondencji prywatnej skierowanej do kadry placówki.

PODSUMOWANIE I WNIOSKI

Celem moich badań było poznanie procesu kształcenia i efektywność wychowania dziewcząt nieprzystosowanych społecznie. Wiąże się on ściśle z celem praktycznym, który polega na zastosowaniu uzyskanych wyników badań w pracy dydaktyczno - wychowawczej z wychowanymi młodzieżowymi ośrodkami wychowawczymi.

Przeprowadzone badania pozwalają na sformułowanie wniosków praktycznych dla nauczycieli i wychowawców kształcących i wychowujących młodzież nieprzystosowaną społecznie. Na pierwszy plan pracy z podopiecznymi wysuwa się znacząca rola rodziny w przeżyciach wychowanki, dlatego należy podejmować współpracę z ich rodzinami poprzez równoległe prowadzenie formacji rodziców / opiekunów.

Duży wpływ na proces kształcenia, nadrabianie zaległości i zdobywanie osiągnięć mają oddziaływania wyrażające się w zadbanie o odpowiednią pomoc adekwatną do rozpoznanych potrzeb wychowanek. Chodzi tu o szybkie reagowanie kadry na zagrożenia niepowodzeniami szkolnymi uczennice poprzez organizację zajęć wyrównawczych, kompensacyjno – korekcyjnych oraz czuwanie nad osiąganymi przez nie wynikami w nauce. Wskazane jest dostrzeganie przez nauczycieli nawet drobnych sukcesów w nauce oraz stosowanie przez nich różnorodnych form nagradzania, które wpływają motywująco na uczennice. W celu osiągnięcia lepszych efektów nauczania i uaktywnienia dziewcząt wskazane jest stosowanie zasady indywidualnego nauczania, podmiotowego traktowania uczennicy oraz ciekawego prowadzenia lekcji z wykorzystaniem pomocy dydaktycznych.

Ważnym zadaniem w procesie wychowania dziewcząt nieprzystosowanych społecznie zajmują z kolei oddziaływania mające na celu równorzędne korygowanie niewłaściwych zachowań i nawyków oraz kształtowanie właściwych postaw. Należy zadbać, aby podopieczne czuły się bezpiecznie w placówce i miały poczucie, że są rozumiane przez kadrę. Tu należy zwrócić szczególną uwagę na gradację nagród i kar, aby podopieczne miały poczucie adekwatnych ocen za ich zachowania czy wysiłki w pracy nad sobą. Dużą akceptacją wychowanek w kształtowaniu postawy samodzielności i odpowiedzialności cieszą się różne formy samorządności, wolontariatu i samoobsługi, które odbywają się w grupach wychowawczych, tworzących mikrosystemy społeczne. Wspierając pracę nauczycieli, wychowawcy w internacie zapewniają dziewczętom czas nauki własnej, organizując pomoc wychowawcy lub koleżanki dla osób, które jej potrzebują. W organizowaniu codziennych zajęć nie może zabraknąć czasu wolnego na odpoczynek i luźne rozmowy z innymi, oraz na jego bardziej zorganizowane formy, takie jak ruch i ćwiczenia fizyczne czy też zajęcia rozwijające zdolności i talenty dziewcząt, które podnoszą w dużym stopniu ich poczucie wartości.

Praca wychowawców wspierana jest przez psychologów, którzy również na swoim odcinku, przyczyniają się do zmiany myślenia i zachowania dziewcząt. Pomoc psychologiczna cieszy się dużym uznaniem wśród podopiecznych. Mniejszą rolę w ich opinii odgrywają zajęcia socjoterapeutyczne, ale one również pozostają ważną formą oddziaływania społecznego.

Ostatecznie całą pracę kadry i wszystkie wysiłki dziewcząt wspiera Bóg bogaty w miłosierdzie. To On swoją łaską dociera do samej istoty wychowanki, tam gdzie nie może dotrzeć żaden człowiek, a często nawet sama podopieczna, aby ją leczyć i przemieniać. Ten Ośrodek różni się od innych ponieważ mieści się w szczególnym miejscu – na terenie Sanktuarium Bożego Miłosierdzia. Tu mieszkała i dojrzewała do świętości siostra Faustyna, tu spisywała orędzie Bożego Miłosierdzia dla całego świata, do tej kaplicy przychodził modlić się młody student Filologii Polskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego – Karol Wojtyła, dzisiaj już święty Jan Paweł II – Papież miłosierdzia. Dlatego jedną z metod wychowawczych, co do skuteczności której trudno mieć wątpliwości, jest modlitwa zanoszona w intencji wychowanek i zanoszona wspólnie z nimi. W związku z tym, w trakcie procesu resocjalizacji następuje szczególna wymiana. Kadra udzielając dziewczętom specjalistycznej pomocy i wsparcia, wielokrotnie otrzymuje od swoich podopiecznych wsparcie w postaci miłego słowa, przyjaznego spojrzenia czy życzliwego gestu.

BIBLIOGRAFIA

1. Balcerk – Kałek A., Budowanie szkolnych programów profilaktyki, PWN, Warszawa 2003
2. Biel K., Przestępczość dziewcząt: rodzaje i uwarunkowania, WAM, Kraków 2008
3. Czapów Cz., Jedlewski St., Pedagogika resocjalizacyjna, PWN, Warszawa 1971
4. Czapów Cz., Wychowanie resocjalizujące, PWN, Warszawa 1978
5. Dyrektorium dla Sióstr Wychowawczyń, ZSMBM
6. Gnitecki J., Zarys metodologii badań w pedagogice empirycznej, Wyd. Naukowe WSP, Zielona Góra 1989
7. Górski S., Metodyka resocjalizacji, Instytut Wydawniczy Związków Zawodowych, Warszawa 1985
8. Jan Paweł II, Dives In Misericordia, Pallotinum 2002
9. Kalinowski M., Formy, metody i środki wychowania resocjalizującego, [w]: Resocjalizacja pod redakcją B. Urbana i J.Stanika, PWN, Warszawa 2008, t.1
10. Kalinowski M., Struktura procesu resocjalizacji [w]: Resocjalizacja pod redakcją B. Urbana i Stanika, PWN, Warszawa 2008, t.1
11. Kalinowski M., Zasady wychowania resocjalizacyjnego w: Resocjalizacja pod redakcją B. Urbana i J.Stanika, PWN, Warszawa 2008, t.1
12. Lipkowski O., Dziecko społecznie niedostosowane i jego resocjalizacja, Warszawa 1971
13. Łobocki M., Metody i techniki badań pedagogicznych, Impuls, Kraków 2003
14. Łobocki M., Wprowadzenie do metodologii badań pedagogicznych, Oficyna wydawnicza „Impuls”, Kraków 2007
15. Maszke A.W., Metodologiczne podstawy badań pedagogicznych, Wyd.UR, Rzeszów 2004
16. Nowak S., Metodologia badań socjologicznych, PWN, Warszawa 1970
17. Pilch T. i Bauman T., Zasady badań pedagogicznych: Strategie ilościowe i jakościowe, Żak, Warszawa 2001
18. Pismo Święte Nowego Testamentu, Warszawa 2005, Łk 19,10
19. Pospiszyl K. i Żabczyńska E., Psychologia dziecka niedostosowanego społecznie, PWN, Warszawa 1985
20. Ptak K., Ptak C. Resocjalizacja dziewcząt w zakładach poprawczych, [w]: Profilaktyka społeczna i resocjalizacja młodzieży pod redakcją B. Urbana, Wydawnictwo Górnośląskiej Wyższej Szkoły Pedagogicznej Mysłowice 2014
21. Program Wychowawczy Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego oraz Szkół im. Świętej Siostry Faustyny: Gimnazjum, Liceum Ogólnokształcącego i Zasadniczej Szkoły Zawodowej.
22. Pytka L., Pedagogika resocjalizacyjna, Wyd. Akademii Pedagogiki Specjalnej, Warszawa 2000
23. Pytka L., Resocjalizacja i pedagogika resocjalizacyjna w ujęciu Czesława Czapówa [w]: Resocjalizacja pod redakcją B. Urbana i J.M. Stanika, PWN, Warszawa 2008, t. I
24. Santorski J., Miłość i praca. Źródła siły rodziny i firmy. Trwałe relacje w biznesie i szczęście w życiu osobistym. Wydawnictwo Biznesowe Nowy Projekt Chiltern - Santorski, Warszawa 2002
25. Szczówka A., Kształcenie resocjalizujące [w]: Resocjalizacja pod redakcją B. Urbana i J.Stanika, PWN, Warszawa 2008, t.1
26. Statut Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego im. Świętej Siostry Faustyny w Krakowie
27. System Wychowawczy ZSMBM, Kraków 1994
28. Zającka B., Kamiński A., Rola wychowawców we wprowadzaniu form samoobsługi wśród podopiecznych placówek resocjalizacyjnych, [w:] Powinności i kompetencje w wychowaniu osób
29. Z korespondencji prywatnej skierowanej do kadry placówki
30. Z pism archiwalnych Zgromadzenia
31. Ustawa z dnia 15 lipca 1961 r. o rozwoju systemu oświaty i wychowania
32. Ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks Pracy, z późniejszymi zmianami.
33. Ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela, z późniejszymi zmianami.
34. Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich z dnia 26 października 1982r.
35. Ustawa o systemie oświaty z dnia 7 września 1991 r., z późniejszymi zmianami
36. Konwencja o Prawach Dziecka z dnia 20 listopada 1989 r.
37. Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 19 listopada 2002 r., z późniejszymi zmianami
38. Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 31 stycznia 2003 r.
39. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 26 lipca 2004 roku w sprawie szczegółowych zasad kierowania i przyjmowania nieletnich do młodzieżowych ośrodków wychowawczych
40. Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 26 lipca 2004 r. oraz 27 grudnia 2011 r.
41. Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 listopada 2010 r. oraz 24 lipca 2015 r.
42. 42.Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 29 sierpnia 2014r. w sprawie sposobu prowadzenia przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki dokumentacji przebiegu nauczania, działalności wychowawczej i opiekuńczej oraz rodzajów tej dokumentacji.
43. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 24 lipca 2015 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym
44. Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 22 lutego 2011 r.
45. Zarządzenia Ministra Oświaty z dnia 25 lutego 1965r. w sprawie zasad i warunków prowadzenia niepaństwowych szkół i innych placówek oświatowo – wychowawczych.

ANEKSY

1. Spis Tabel

Tabela nr 1. Nauczyciele pomagają mi w nauce
Tabela nr 2. Nauka zawodu przygotowuje do podjęcia pracy po opuszczeniu Ośrodka
Tabela nr 3. Samopoczucie w placówce
Tabela nr 4. Poczucie bycia zrozumianą
Tabela nr 5. Ocena przez wychowanki podejmowanych działań resocjalizacyjnych
Tabela nr 6. Wpływ zajęć socjoterapeutycznych na zmianę myślenia i zachowania
Tabela nr 7. Poprawa relacji z rodzicami / opiekunami
Tabela nr 8. Przygotowanie do podjęcia samodzielnego życia w społeczeństwie

2. Spis Wykresów

Wykres nr 1. Główne problemy dziewcząt przed przyjściem do Ośrodka
Wykres nr 2. Sytuacja rodzinna wychowanek
Wykres nr 3. Formy pomocy w placówce
Wykres nr 4. Trudności wychowanek w początkowym etapie pobytu w Ośrodku
Wykres nr 5. Formy spędzania czasu wolnego
Wykres nr 6. Formy praktyk religijnych organizowanych w placówce
Wykres nr 7. Znaczenie praktyk religijnych
Wykres nr 8. Motywacja dziewcząt ze względu na długość pobytu w Ośrodku
Wykres nr 9. Plany wychowanek na przyszłość
Wykres nr 10. Kontakt z rodzicami/opiekunami
Wykres nr 11. Poprawa relacji z rodzicami / opiekunami

3. Spis Zdjęć

Zdjęcie nr 1. Budynek Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego im. Św. Siostry Faustyny w Krakowie
Zdjęcie nr 2. Pracownia gastronomiczna w Zasadniczej Szkole Zawodowej im. Świętej Siostry Faustyny w Krakowie
Zdjęcie nr 3. Zdolności kulinarne dziewcząt
Zdjęcie nr 4. Umiejętności fryzjerskie dziewcząt

Aneks nr 1. Rozkład dzienny zajęć w internacie w dniach nauki szkolnej

4. Kwestionariusz Ankiety

KWESTIONARIUSZ ANKIETY DLA WYCHOWANEK MŁODZIEŻOWEGO OŚRODKA WYCHOWAWCZEGO IM. ŚW. SIOSTRY FAUSTYNY W KRAKOWIE – ŁAGIEWNIKACH

Ankieta, którą do Was kieruję jest anonimowa i służy wyłącznie celom naukowym. Bardzo proszę o jej dokładne wypełnienie i dziękuję za poświęcony czas.

1. Wiek: .....

2. Czas pobytu w ośrodku: .....

3. Moimi głównymi problemami przed przyjściem do ośrodka były:

Wybierz 3 najważniejsze

- a) Wagary
- b) Problemy z nauką
- c) Papierosy
- d) Narkotyki
- e) Alkohol
- f) Agresja
- g) Przemoc
- h) Kradzieże
- i) Popełnione czyny karalne (jakie?) .....
- j) Inne (jakie): .....

4. Na jakie trudności napotkałaś w ośrodku?

Wybierz 3 najważniejsze

- a) Tęsknota za domem
- b) Zmiana środowiska
- c) Chęć powrotu do chłopaka
- d) Dostosowanie się do regulaminu Ośrodka
- e) Zaległości w nauce
- f) Trudności w uczeniu się
- g) Brak używek (papierosy, alkohol, narkotyki, dopalacze itp.)
- h) Sytuacje konfliktowe z koleżankami
- i) Trudności w relacjach z nauczycielami i wychowawcami

5. Na jakie formy pomocy możesz liczyć w placówce?

- a) Pomoc w odrabianiu lekcji
- b) Wyrównywanie zaległości
- c) Pomoc psychologiczna
- d) Dodatkowe godziny lekcyjne
- e) Pomoc medyczna
- f) Pomoc duchowa

6. W jaki sposób spędzasz wolny czas:

- a) Słucham muzyki
- b) Uprawiam sport
- c) Oglądam filmy
- d) Czytam
- e) Gram na komputerze
- f) Uczęszczam na dodatkowe zajęcia pozalekcyjne, np. sekcje
- g) Inne: .....

7. Kontakt z rodzicami / opiekunami:

a) Odwiedziny w ośrodku	Systematycznie	Okazjonalnie	Nigdy
b) Kontakt telefoniczny	Systematycznie	Okazjonalnie	Nigdy
c) Kontakt listowny	Systematycznie	Okazjonalnie	Nigdy
d) Inny (jaki?)			

8. Jeśli zauważasz poprawę relacji z rodzicami / opiekunami, to na czym ona polega?

- a) Mniej się kłócimy
- b) Rozmawiamy ze sobą
- c) Bardziej sobie ufamy
- d) Inne (jakie?) .....

9. Co Cię motywuje do pracy nad swoimi problemami w ośrodku?

Wybierz 2 najważniejsze motywy

- a) Rodzina
- b) Chęć zmiany własnego życia
- c) Mój chłopak
- d) Kadra ośrodka
- e) Edukacja – zdobycie wykształcenia
- f) Odkrywanie swoich talentów

10. Plany na przyszłość:

Możesz wybrać kilka odpowiedzi

- a) Założyć rodzinę
- b) Zdobyc wymarzoną pracę
- c) Zdobyc wykształcenie
- d) Mieć wysokie wynagrodzenie
- e) Posiadać własny dom/mieszkanie
- f) Inne: .....

11. W której formie praktyk religijnych uczestniczysz najchętniej?

- a) Koronka do Bożego Miłosierdzia
- b) Godzina miłosierdzia
- c) Różaniec
- d) Eucharystia
- e) Spowiedź
- f) Rozmowa z kapłanem
- g) Konferencje
- h) Rekolekcje
- i) Świadectwa życia innych ludzi
- j) inne (jakie?).....

12. W czym pomagają Ci praktyki religijne?

Wybierz 2 najważniejsze

- a) Wzmacniają Mnie
- b) Odzyskuję godność osoby ludzkiej
- c) Pomagają Mi pojednać się z Bogiem i ludźmi
- d) Bardziej rozumiem swoje problemy
- e) Czuje się kochana przez Boga

13. Klimat placówki. W jakim stopniu zgadzasz się z poniższymi stwierdzenia?

Zaznacz tylko 1 odpowiedź.

	Tak	Raczej tak	Raczej nie	Nie
Pobyt w ośrodku jest dla mnie karą.				
W ośrodku czuję się bezpiecznie.				
W ośrodku czuję się akceptowana				
W ośrodku czuję się rozumiana				
W ośrodku mogę wypowiedzieć swoje zdanie na ważne dla mnie tematy.				
Czuje się nagradzana za pozytywne zmiany, zachowania, sukcesy.				
Ośrodek daje mi nadzieję, że mogę się zmienić.				
W ośrodku są osoby, którym na mnie zależy, które interesują się moimi sprawami.				
Szanuję kadrę ośrodka.				
Wychowawcy pomagają mi pracować nad moimi problemami.				
Nauczyciele pomagają mi w nauce.				
Moje relacje z koleżankami w ośrodku są dobre.				
Moje relacje z rodzicami / opiekunami poprawiły się.				

14. Powrót do życia w społeczeństwie.

	Tak	Raczej tak	Raczej nie	Nie
Pobyt w ośrodku pomaga Mi zrozumieć źródło moich problemów.				
Zajęcia socjoterapeutyczne mają wpływ na zmianę mojego myślenia i zachowania.				
W ośrodku jest dużo zajęć, które pozwalają mi rozwinąć moje talenty, zainteresowania.				
Chętnie uczestniczę w zajęciach dodatkowych				
Jestem zaangażowana w zajęciach Wolontariatu.				
Proces Usamodzielnienia przygotowuje do funkcjonowania w społeczeństwie zgodnie z jego normami i zasadami.				
Nauka zawodu przygotowuje do podjęcia pracy po opuszczeniu ośrodka.				
Po opuszczeniu ośrodka będę mogła szukać w nim wsparcia.				

Dziękuję za wypełnienie Ankiety.